VIRGIL GHEORGHIU

Tatăl meu, preotul, care s-a urcat la cer

Amintiri dintr-o copilărie teologică

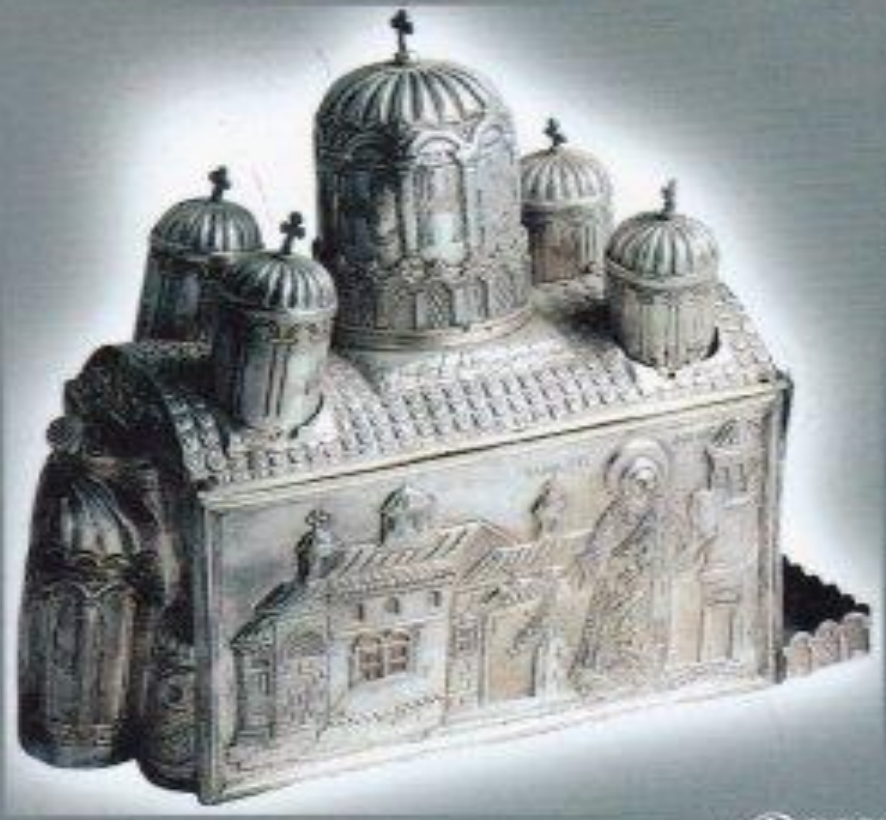

DEISIS

VIRGIL GHEORGHIU

Tatăl meu, preotul, care s-a urcat la cer

Amintiri dintr-o copilărie teologică

Ediția a III-a

Traducere
Maria-Cornelia Ică jr.

Prefață
diac. Ioan I. Ică jr.

DEISIS
Sibiu 2008

Lector: diac. Ioan I. Ică jr.

Coperta: Maria-Cornelia Ică jr.

Tehnoredactori: Paul şi Violeta Morar

Coperta: Chivot de argint,
Protaton (Athos), 1810: 25x26x11cm

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
GHEORGHIU, VIRGIL
Tatăl meu, preotul, care s-a urcat la cer: amintiri dintr-o copilărie teologică / Virgil Gheorghiu; trad.: Maria-Cornelia Ică; pref.: Ioan I. Ică jr., – Ed. a 3-a - Sibiu: Deisis, 2008

ISBN 9 78-973-785 9-36-5
I. Ică, Maria-Cornelia (trad.)
II. Ică, Ioan I. jr (pref.)
821.135.1-94

Traducere după:
VIRGIL GHEORGHIU
De la 25th heure â l'heure eternelle
Editions du Rochcr
Jean-Paul Bertrand Editeur
© Editions du Rocher, 1990

© DEISIS, pentru prezenta versiune

De la „ora veşnică” la „ora 25” şi retur

Trecut pe 22 iulie 1992 la cele veşnice, părintele Virgil Gheorghiu e un caz particular şi unic în felul său în cultura românească a secolului nostru. Poet şi teolog, scriitor cu faimă mondială şi preot ortodox, el şi-a petrecut începând din 1948 cea mai mare parte a existenței sale în exil, în Franța. Exilul este responsabil nu doar pentru fracturile biografiei, dar şi pentru destinul paradoxal al operei şi posterității sale. Începând din 1949 şi până în primii ani ai deceniului nostru, el a publicat în Franța peste 40 de volume, romane şi pagini autobiografice, rămase – cu doar câteva excepții – practic necunoscute până acum cititorului român. Figura şi opera sa exemplară de scriitor creştin şi preot ortodox artist îşi aşteaptă încă recuperarea în cultura patriei sale.

Născut pe 9/16 septembrie 1916 în comuna Războieni (jud. Neamț), viitorul scriitor avea să-şi petreacă o copilărie „teologică” gravitând în jurul bisericii din satul său de munte şi a figurii legendare a tatălui, preotul Constantin Gheorghiu (1893 – 1974), descendent dintr-o veritabilă dinastie de preoți ortodocşi moldoveni. Sărăcia lucie a preotului Constantin l-a împiedicat să-şi poată da fiul, pe Virgil, la seminar şi apoi la facultatea de teologie ca să devină preot, ceea ce însemna întreruperea succesiunii în Duh a familiei. (Peste ani, departe de țară, la Paris, Virgil Gheorghiu avea să refacă simbolic şi compensatoriu această continuitate.) Astfel, după o copilărie fericită în satul natal, tânărul Virgil a fost nevoit să urmeze între anii 1927 – 1935 liceul militar din Chişinău, întrucât acesta era singurul care asigura educația şi copiilor lipsiți de posibilități materiale de a urma o şcoală medie. Manifestă de timpuriu o precoce înzestrare literară în revista liceală *Crai nou*, iar după absolvirea liceului (terminat la Cernăuți), în 1936 se stabileşte la Bucureşti. Aici se înscrie la Facultatea de Filozofie, desfăşurând în paralel o intensă activitate publicistică în calitate de secretar literar, poet, reporter şi gazetar. Volumele sale

de poeme[1] sunt receptate elogios de critică şi de public, anunțând o personalitate artistică viguroasă. Mobilizat în 1940, devine reporter de război, scriind o serie de reportaje de front incendiare, reluate în două volume[2], în 1942 e numit ataşat cultural pe lângă legația românească din Zagreb (Croația). În urma ocupației sovietice a României, soții Virgil şi Ecaterina Gheorghiu se refugiază, nu fără peripeții, în Austria şi Germania, stabilindu-se (după doi ani de lagăre ca diplomat al unei țări inamice, şi refuzul unei vize de stabilire în SUA şi Argentina) în 1948 la Paris. Aici va putea relua în sfârşit continuitatea succesiunii sacerdotale familiale: studiază teologia şi pe 23 mai 1963 e hirotonit preot la biserica ortodoxă română „Sfinții Arhangheli" din Paris[3]. Şi tot aici redebutează vijelios în 1949 cu romanul autobiografic *Ora 25*. Prefațat elogios de marele filozof şi dramaturg francez Gabriel Marcel, „acest frumos roman, acest teribil roman" devine un fulminant succes de librărie. Caz unic în literatura română, succesul se va transforma într-un veritabil „best-seller" mondial odată cu traducerea romanului în toate limbile de circulație mondială, succes confirmat de ecranizarea sa hollywoodiană din 1961 având ca protagonist un „star" de talia lui Antony Quinn. În cele aproape cinci decenii de exil francez, Virgil Gheorghiu va publica peste 40 de volume[4], în care va zugrăvi, pe de o parte,

---

[1] ***Viaţa de toate zilele a poetului*, 1937; *Caligrafie pe zăpadă*, 1940, acesta din urmă primeşte premiul pentru poezie al Fundaţiilor Regale; *Ceasul de rugăciune*, 1942. În 1942 îi apare şi primul roman: *Ultima oră.***

[2] ***Ard malurile Nistrului*, 1941, şi *Am luptat în Crimeea*, 1942.**

[3] **În iulie 1966 e ridicat de Patriarhul Justinian la rangul de iconom stavrofor, iar în aprilie 1970 e ridicat la rangul de protoprezbiter al Patriarhiei Ecumenice din Constantinopol.**

[4] ***Ora 25*, 1949; *A doua şansă*, 1953; *Omul care călătorea singur*, 1954; *Poporul Nemuritorilor*, 1955; *Sacrificaţii Dunării*, 1956; *Sfântul Ioan Gură de Aur*, 1957; *Cerşetorii de miracole*, 1958; *Cravaşa*, 1960; *Perahim*, 1961; *Casa de la Petrodava*, 1961; *Viaţa lui Mahomet*, 1963; *Nemuritorii de la Agapia*, 1964: *De la ora 25 la ora veşnică*, 1965; *Tinereţea doctorului M. Luther*, 1965; *Crima din Chiralesa*, 1966; *Haina de piele*, 1967; *Condotiera*, 1966; *Viaţa Patriarhului Atenagora*, 1969; *De ce m-au numit Virgil*, 1968 (trad. rom. Maria-Cornelia Ică jr în: Părintele VIRGIL GHEORGHIU, *Cum am vrut să mă fac sfânt. Alte amintiri dintr-o copilărie teologică*, Ed. Deisis, Sibiu, 1999); *Spioana*, 1971; *Ochiul american*, 1972; *Dumnezeu nu primeşte decât duminica*, 1975; *Marele exterminator*, 1978; *Amazoanele Dunării*, 1978; *Hristos în Liban: de la***

drama spirituală a secolului nostru şi a României intrate prin ocupația sovietică sub jugul totalitarismului comunist, iar, pe de altă parte, va înfățişa o alternativă spirituală la criza veacului: viziunea despre lume şi viață a României eterne (a „nemuritorilor de la Agapia") şi a Ortodoxiei româneşti milenare trăită în satele Moldovei natale.

Cititorul român are la dispoziție până acum doar câteva cărți ale scriitorului-preot. În 1991 apărea versiunea românească a faimosului roman *Ora 25*[1], cea mai cunoscută carte a sa. Deşi a cunoscut o difuziune mondială, cartea a rămas însă în patria autorului interzisă timp de peste patru decenii de cenzura comunistă, în exilul românesc însă, apariția ei în 1949 a fost salutată în termeni entuziaşti de Mircea Eliade[2] drept „cea dintâi creație importantă a emigrației româneşti". Romanul descrie într-o succesiune rapidă de evenimente şi situații odiseea europeană a unui țăran român prins în vâltoarea totalitarismelor care s-au încleştat în anii celui de-al doilea război mondial; aruncat dintr-un lagăr în altul, el ajunge din satul natal, trecând prin Ungaria, până în Germania nazistă. Mircea Eliade sesiza cu pătrundere remarcabila detaşare a autorului în descrierea diverselor forme ale terorii absurdului concentrațional, rasial şi ideologic, revărsate asupra personajelor de ideologiile şi instituțiile istoriei contemporane. „Mai mult decât de păcatele unor guverne sau de excesele unor națiuni, e vorba de desființarea omului de către o societate mecanizată în spirit, în sânge şi carne." În viziunea părintelui Virgil Gheorghiu, războiul, masacrele şi atrocitățile totalitarismelor care au acoperit cu sânge şi oroare fața secolului XX sunt însă doar simptomul unei evoluții implacabile a civilizației

---

***Moise la palestinieni*, 1979 (în urma unei şederi de 8 luni la o mănăstire de lângă Beirut); *Dumnezeu la Paris*, 1980; *Coreea – frumoasa necunoscută*, 1987 (în urma unei vizite în Coreea în 1987); *Memorii. 1. Martorul orei 25* (de la naştere până la 23 august 1944), 1990; *Memorii. 2. Proba libertății*, 1995.**

[1] **Ed. Omegapress-Rocher, Bucureşti-Paris, 1991; prefață Paul Midău (p. 5 – 13). La aceasta s-au adăugat: *Nemuritorii de la Agapia*, trad. Ileana Vulpescu, 1998, prefață Fănuş Băileşteanu, şi *Memorii. Martorul orei 25*, trad. Sanda Mihăescu-Cârsteanu, 1999, ambele la Editura 100 +1 Gramar, Bucureşti.**

[2] **Cf. articolul „Ora 25" (martie 1949) în: Împotriva deznădejdii, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1992, P. 35 – 37.**

contemporane determinată de inflația tehnicii. Esența totalitarismelor, teroarea istoriei contemporane stau astfel în gândirea tehnică, în profundul antiumanism, în depersonalizarea şi dezumanizarea omului contemporan, în „drama transformării omului într-un număr, într-un simplu rob al maşinii, robot el însuşi, utilizat pe rând de toți stăpânii pe care îi ridică soarta" (Mircea Eliade).

În ultimă instanță, e vorba de o perspectivă filozofică implicită asupra istoriei şi umanității contemporane formulată în limbaj estetic (având uimitoare convergențe cu meditația heideggeriană despre impactul regnului planetar al tehnicii moderne asupra destinului actual al ființei). Verdictul este dat dintr-o perspectivă asumat poetică şi religios-ortodoxă. Părintele Virgil Gheorghiu a văzut întotdeauna în poezie şi în Ortodoxia românească un mod profetic şi totodată originar (opus tehnicii) de a simți şi gândi lumea în ființa ei ultimă; sau, cum sublinia perspicace Mircea Eliade, creația lui Virgil Gheorghiu este „o judecată românească asupra societății şi istoriei contemporane"[1]. O judecată românească tradițională şi anti-modernă în acelaşi timp, prin care părintele Virgil Gheorghiu se alătură unei întregi familii de mari spirite ale culturii române şi universale ale acestui veac, cum au fost: Mircea Eliade însuşi, Constantin Noica, Eugen Ionescu, Vintilă Horia, părintele Dumitru Stăniloae, ca să nu-i numesc decât pe cei mai cunoscuți.

Întreaga creație a părintelui Virgil Gheorghiu pendulează între doi poli sau, mai exact, între două „ore": „ora 25" şi „ora veşnică", „Ora 25" este ora apocalipsei sumbre în care sfârşeşte istoria civilizației noastre, ora „când nici Mesia însuşi dacă ar veni n-ar mai putea schimba nimic". Acestei realități cumplite i se opune perspectiva „orei veşnice", ora eternității luminoase a vieții şi

[1] **Sau cum scria eseistul român stabilit în America George Alexe: „întreaga operă literară a părintelui Virgil Gheorghiu purcede dintr-o dragoste fierbinte faţă de poporul românesc. Continuând tradiţia marilor scriitori sacerdoţi din România, el îmbogăţeşte cu fiecare roman nou literatura universală, descoperind lumii întregi adâncurile de taină ale vieţii şi spiritualităţii româneşti. Este marele său merit de a fi aflat în creştinismul popular românesc pârghia de rezistenţă morală a Neamului nostru faţă de toate grelele asupriri şi încercări prin care a trecut în decursul istoriei sale milenare. Drept aceea, părintelui Virgil Gheorghiu i se poate spune, pe bună dreptate, apologet al creştinismului românesc" (*Credinţa*, Detroit, nr. 10, 1966).**

nemuririi, a comuniunii fireşti şi smerite între om, lume şi Dumnezeu. Pentru părintele Virgil Gheorghiu această „oră veşnică" este „ora" metaistorică a Liturghiei ortodoxe în spațiul şi timpul transfigurat teologic al bisericilor din satele României eterne.

În volumul de față – apărut în 1965 la Paris ca un fel de post-scriptum la Ora 25 cu titlul De la ora 25 la ora veşnică – părintele Virgil Gheorghiu a evocat inițierea în experiența întemeietoare a „orei veşnice" de care a avut parte încă din cea mai fragedă pruncie în casa parohială şi în biserica în care slujea tatăl său, părintele Constantin Gheorghiu. Este vorba de un text literar-teologic unic în felul lui, un fel de amintiri dintr-o copilărie teologică despre viitorul eshatologic al ființei umane. Povestindu-şi copilăria, autorul face teologie (de cea mai bună calitate), rezultatul fiind nu o simplă autobiografie spirituală, cât o veritabilă mistagogie literară, pe înțelesul tuturor. Schițarea în pagini emoționante a figurii legendare a preotului Constantin Gheorghiu se transformă într-un portret al României eterne, în care toate marile dogme şi intuiții mistice ale Ortodoxiei sunt trăite simplu şi luminos: îndumnezeirea, haina de piele, taina altarului, abolirea mistică a timpului şi spațiului etc. – teme centrale ale teologiei, antropologiei şi ecleziologiei patristice şi liturgicii bizantine – dobândesc toate o concretețe şi o transparență maximă întrupate în alcătuirea umilei bisericuțe a satului natal şi în devotamentul evanghelic pilduitor al părintelui Constantin. Subțiat ascetic de sărăcia endemică a satului pe care-l păstoreşte ca veritabil înger în trup, el îşi conduce mica sa comunitate dislocată de invazia ocupantului de la răsărit direct din „ora 25" în „ora veşnică", ieşind cu alte cuvinte din istorie pentru a intra în cer, într-un cer a cărui experiență liturgică le era deja familiară. Pentru că atunci când „ora 25", ora istoriei paroxistice şi apocaliptice năvăleşte peste mica comunitate din munții Moldovei, când orice refugiu pământesc este interzis – fiindcă din fața terorii mecanizate a istoriei moderne nu se mai poate fugi ca altădată în codru –, atunci nu mai există decât o singură cale de scăpare, verticală, prin cer. Pentru dispariția satului său natal autorul imaginează aici o explicație poetică care prin fabulosul ei aminteşte de romanele sud-americane, dar care în esență este una pur teologică şi creştină: mica parohie în frunte cu preotul ei a urcat cu totul la cer. Pentru că nu mai aveau unde se refugia, Dumnezeu le-a deschis în grabă uşa cerului şi au intrat

în veşnicie cu trup cu tot, graba era atât de mare încât n-au mai avut timp nici măcar să îndeplinească toate formalităţile, adică să-şi lase „hainele de piele" ale trupurilor lor la vestiarul cimitirului. Cartea părintelui Virgil Gheorghiu poate fi citită şi ca o superbă metonimie a destinului poporului român: victimă a unei istorii ingrate, el şi-a imaginat neîncetat, în conformitate cu Ortodoxia sa uimitor de profund asimilată, soluţii de salvare în meta-istorie, adică în veşnicie.

Una din virtuţile remarcabile ale demersului artistico-poetic asumat de părintele Virgil Gheorghiu în prezentarea filozofiei şi teologiei implicite modului de viaţă ortodox românesc tradiţional este indiscutabil aceea de a evita prin concretizare şi particularizare capcanele generalizării şi abstractizării impersonale, tipice discursului ideologic. El ne arată astfel un mod firesc de a recupera sensul viu, profund şi proaspăt al noţiunilor de patrie, neam, strămoşi, Biserică sau Ortodoxie: nu abuzând ori speculând noţiuni tocite prin ideologizare şi abstractizare, ci vorbind simplu despre tatăl său şi despre bisericuţa din satul natal. Din paginile sale se revarsă astfel lirismul unui patriotism vibrant, bine temperat, atât de diferit de cel grandilocvent demagogic al retoricilor ideologice. Este un altfel de patriotism, ceresc, înainte de a fi pământesc, creştinesc, care află sensul identităţii comunitare nu într-o clamare tautologică a acestei identităţi, ci în învestirea ei cu un conţinut spiritual şi prin aceasta universal. Tot sensul existenţei micii comunităţi din munţii Moldovei rezidă în verticala bisericii care o uneşte cu patria de sus, cu Dumnezeu, dar şi cu întreaga creştinătate trecută, prezentă şi viitoare, în care îşi găseşte firesc locul şi străinul, anonimul soldat evreu mort în mijlocul satului.

Într-o epocă grav ameninţată de degradări de tot felul şi de inflaţia subproduselor de cele mai diferite genuri ale tehnicii – de la subcultură la subistorie –, şi în care uzura, surogatele şi contrafacerile invadează peisajul natural şi mediul social poluându-le ireversibil şi corupând conştiinţele, într-o epocă în care economia şi tehnologicul (care au luat locul politicului) celebrează triumful nihilismului şi sfârşitul omului, mesajul operei scriitorului preot şi artistului teolog Virgil Gheorghiu, o mare conştiinţă creştină a acestui veac, merită din plin să fie restituit spaţiului spiritual care l-a dăruit lumii şi culturii universale ca un

simbol al regăsirii demnității teologice a omului şi ființei româneşti în lumina cea neînserată a „orei veşnice”.

diac. Ioan I. Ică jr.

Lui Nichita Tomescu

I. Deschizând ochii asupra unei icoane

Prima persoană ivită în fața ochilor mei pe această lume a fost tatăl meu.

Dintotdeauna mi-am închipuit memoria omului ca banda unei pelicule pe care se înregistrează, ca într-un film, toate imaginile vieții, din leagăn şi până la mormânt. Ca o cameră de luat vederi, ochiul înregistrează automat tot ceea ce apare în câmpul obiectivului său. Memoria nu păstrează decât imaginile şi scenele interesante. Restul peliculei se aruncă, ca o bandă inutilă, pe tărâmul vag al uitării. Cum se aruncă conținutul pubelelor.

Pe filmul memoriei mele, deci, prima imagine a vieții mele, o imagine de prim-plan – pe care amintirea a păstrat-o cu pioşenie şi pe care timpul în loc să o şteargă a înfrumusețat-o în chip minunat – e imaginea tatălui meu.

Trebuie să fi fost în leagăn. Şi el era aplecat asupra mea. Ne priveam, tatăl meu şi cu mine, foarte uimiți unul de celălalt. Cum eu de-abia ieşeam din noaptea nonexistenței, curiozitatea mea în fața primei imagini a lumii era justificată. Căci, înainte de tatăl meu, nu mai văzusem încă nimic. Retina ochilor mei era virgină. Pentru mine totul era nou pe lume. Uimirea tatălui meu la vederea persoanei mele micuțe şi nou apărute era de asemenea justificată. Nu avea încă douăzeci de ani. Nu ieşise cu totul din adolescență. Trupul său continua să crească. Oasele sale continuau să se întărească, pentru că nu ajunsese la vârsta adultă. Era foarte surprins că era tată. Mă privea ca şi cum aş fi căzut din cer, pe neaşteptate.

Uimirea era deci reciprocă.

Sunt foarte mândru când mă gândesc că prima imagine pe care am văzut-o din lumea pământească a fost un chip omenesc. Privind chipul unui om, L-am văzut pe Dumnezeu. Iar cine-L priveşte pe Dumnezeu vede întreg universul. Iisus Hristos S-a întrupat pentru a ne arăta chipul omenesc al lui Dumnezeu. Ne-a

spus-o limpede: „Cine M-a văzut pe Mine, a văzut pe Tatăl”[1]. Cel mai bun chip al lui Dumnezeu e întotdeauna omul.

Faptul că primul lucru pe care l-am văzut pe pământ a fost fața tatălui meu mă face mândru şi dintr-un al doilea motiv. Peste puțin timp ochii mei se vor închide pentru totdeauna şi nu vor mai înregistra nici una din imaginile vieții. Morții sunt orbi față de lucrurile pământeşti. Îmi fac deci cu grijă pregătirile pentru plecarea mea de pe pământ. Cea mai mare parte a anilor mei s-a scurs deja. Risipiți. Cum se risipesc biletele dintr-un teanc. Ce îmi mai rămâne e puțin în comparație cu ceea ce a fost deja cheltuit şi s-a scurs. Ei bine, în toată viața mea n-am văzut nicăieri şi în nici o altă împrejurare, nici măcar în vise, o imagine mai frumoasă decât cea dintâi pe care a înregistrat-o memoria mea, chipul tatălui meu. Nici tablourile maeştrilor, nici minunățiile naturii, nici chipul luminos al femeilor frumoase, nici frumusețea sublimă a fețelor de copii nu au egalat în ochii mei frumusețea primului chip omenesc pe care l-am privit pe acest pământ: fața tatălui meu.

Trebuie să precizez că fața tatălui meu nu era o imagine întru totul asemănătoare altora, asemănătoare nenumăratelor imagini pe care memoria mea le-a înregistrat ca pelicula unui film. Această primă imagine era cu totul diferită: era o icoană.

În dicționar, aflăm că termenul *icoană* înseamnă în greceşte *imagine*.

Într-adevăr, o icoană este o imagine, dar o imagine care nu este exclusiv pământească. O imagine *teandrică*, „divino-umană”, în parte cerească, în parte pământească. Ea are o natură dublă, după cum indică adjectivul *teandric* compus din cuvintele *theos*, care înseamnă „Dumnezeu”, şi *aner*, care înseamnă „om”.

Chiar dacă este a unui sfânt, fotografia, ca imagine pământească, nu poate servi niciodată drept icoană. Canoanele iconografiei ortodoxe o interzic categoric. Chiar dacă într-o bună zi se descoperă fotografia unui sfânt, ea nu va putea fi pusă în locul icoanei sfântului venerat. Căci o fotografie e o imagine exclusiv pământească a omului. Icoana, dimpotrivă, e imaginea pură şi integrală a omului, în toate dimensiunile sale pământeşti şi cereşti.

[1] ***Ioan* 14,9.**

Într-o icoană, imaginea omenească este dezbrăcată de toată materia grea şi pieritoare pe care o conține în viața naturală. Şi e drept ca ea să fie astfel dezbrăcată şi redusă la liniile sale originare; căci sfinții pe care îi înfățişează icoana sunt oameni care, în ciuda trupului lor făcut din carne, au trăit asemenea îngerilor lipsiți de materie. În icoană deci chipul şi trupul omenesc sunt debarasate, uşurate, purificate, curățite de tot lutul, de toată țărâna şi de toate materiile pământeşti grele şi efemere. În icoană chipul omenesc ajunge curat şi asemenea prototipului omului. În timpul vieții sale pământeşti, sfântul nu poate fi aşa cum îl reprezintă icoana. Tot astfel, în natură nu există apă pură. Orice apă, chiar cea mai curată, este amestecată cu săruri, gaze şi alte materiale străine naturii apei. Apa pură din punct de vedere chimic, alcătuită din hidrogen şi oxigen, ca în formulă, nu este posibilă decât teoretic. Chiar dacă această apă veritabilă ar exista în natură, ea n-ar putea fi băută: apa pură din punct de vedere chimic, apa veritabilă, nu este potabilă.

La fel se întâmplă lucrurile şi cu chipul omului. În viața pământească, ca şi apa potabilă, acest chip al omului e impur. E îngreunat. E amestecat. Conține tot felul de impurități adăugate ulterior naturii originare şi care n-au nici o legătură cu aceasta.

În icoana ortodoxă, chipul uman e pictat aşa cum a fost el la origini, cum a fost la facerea lumii. Orice icoană reprezintă un *archetypon*, prototipul omului. În icoană trupul omenesc e eliberat de legile materiei, timpului şi spațiului. Redus astfel la formele şi proprietățile sale inițiale, originale, chipul omenesc este veşnic şi asemenea lui Dumnezeu Care i-a servit drept model.

O icoană nu reprezintă deci o realitate a lumii noastre de aici, pământeşti. Orice icoană este un fel de fereastră care se deschide spre cer; iar imaginea pe care o vedem pictată aici e o realitate care vine de sus. Persoana umană, figura sfântului sau a sfintei zugrăvite în icoană sunt, desigur, cele care au trăit pe pământ; le recunoaştem cu uşurință, dar nu le recunoaştem după trup. Căci acum sfinții sunt făpturi cereşti, şi în cer nimeni nu poate fi recunoscut după trup[1]. Pictorul de icoane, *zographos*, are o sarcină extrem de dificilă. Căci îi e cu neputință să picteze, cu mâini trupeşti, cu materiale perisabile – ca uleiul, cerneala şi

[1] SFÂNTUL APOSTOL PAVEL, **2 *Corinteni* 5, 16.**

culorile – realități care nu există decât în cer şi care sunt veşnice. Pentru a ajunge la o imagine cât mai aproape cu putință de lumea divină şi cerească, pictorul de icoane nu are decât un singur mijloc: să folosească simboluri. Cu alte cuvinte, să facă prezentă o realitate superioară printr-un mijloc indirect, căci această realitate nu poate fi sesizată în mod direct.

Există o singură icoană desăvârşită în Biserică, dar ea este *acheiropoietos*, adică „nefăcută de mână omenească". Este chipul lui Hristos imprimat în chip miraculos şi fără intervenția mâinii omului, cunoscut sub numele de „Sfântul Chip".

În afara icoanei *acheiropoietos*, celelalte icoane reproduc cu materiale de aici, prin intermediul simbolurilor, realitățile divine ale cerului.

Dintre toate icoanele, cea mai frumoasă în ochii mei este fața tatălui meu, aşa cum mi s-a imprimat în memorie întâia oară când am deschis ochii în această lume, în leagănul meu. După cum mi-am dat seama mai târziu, ea era întru totul conformă canoanelor şi regulilor severe ale iconografiei bizantine. Faptul că întâia oară când am deschis ochii am văzut în fața mea o icoană atât de frumoasă a fost hotărâtor pentru tot restul vieții mele.

Sub un anume aspect, icoana e asemenea afişelor din birourile de turism, care ne arată o imagine splendidă din țara în care suntem invitați sa călătorim. Orice afiş turistic este astfel o adevărată invitație la călătorie într-o țară minunată. Icoana este şi ea o invitație la călătorie în Lumea de dincolo, în Cer. Ca şi afişele de turism, icoana ne arată o imagine: cea a realităților cereşti. Deschizând ochii asupra unei icoane, am primit în acelaşi timp o invitație în Cer. Poate din pricina acestei invitații, preocuparea unică a vieții mele a fost călătoria în cer. Ştiindu-mă invitat altundeva, am acceptat fără nici o plăcere deosebită locurile care mi s-au oferit aici, pe pământ. Ştiam că sunt mediocre şi provizorii. Ştiam că „cerul este tronul meu, iar pământul nu este decât scăunelul aşternut sub picioarele mele"[1].

Când ai cunoscut un fragment din realitatea cerească – chiar dacă această realitate este un fragment minuscul, de-abia întrezărit prin fereastra unei icoane –, ți se pare pe bună dreptate că pământul este minuscul, mediocru şi meschin. Îți dai seama că

[1] ***Faptele Apostolilor* 7, 49.**

pământul nu merită să fie folosit decât ca un scăunel pentru picioare, pentru a urca acolo Sus. E ceea ce m-am hotărât să fac şi eu. Şi ceea ce am făcut mereu. Am trăit cântând: „Uneşte-te cu îngerii... Porunceşte porților să-şi ridice pragurile lor, ca să fie mai înalte”[1]. Astfel s-au petrecut lucrurile. Aşa cum alți copii se fac marinari pentru că la o vârstă fragedă au văzut imagini ale mării, aşa şi eu am prins gustul cerului. Cerul a devenit scopul vieții mele. Căci imaginea tatălui meu, asupra căruia mi-am deschis ochii, era un spectacol de sus. Un spectacol al cerului. Şi el a hotărât direcția vieții mele.

Linia pe care am urmat-o aici pe pământ a fost pentru mine pricina unor nesfârşite suferințe. Ele nu se vor sfârşi decât o dată cu moartea mea. Contemporanii mei – oamenii acestui veac ştiințific şi materialist, care nu pot trăi fără să măsoare totul, să calculeze totul, să precizeze totul – s-au străduit să stabilească în mod exact, ştiințific, direcția vieții mele, a gândurilor mele, a opiniilor şi faptelor mele. Cum o stabilesc de altfel pentru fiecare cetățean în parte. Pentru a stabili exact direcția pe care o ia un cetățean, ei folosesc, fireşte, busola. Din nefericire, acul busolei nu indică decât direcțiile de pe pământ. Cu busola în mână, contemporanii mei au constatat, în chip foarte ştiințific, că eu nu mă îndrept nici la dreapta sau spre vest, nici la stânga sau spre est, nici în față, nici înapoi. Atunci au tras concluzia, în mod ştiințific, că nu am o direcție. Că merg nu se ştie unde. Ca vântul. Iar acest fapt li s-a părut atât de suspect şi de periculos, încât mi-au pricinuit suferințe îngrozitoare. În fond, le dau dreptate în această privință. Ei vor să cunoască atitudinea şi orientarea pe care le ia orice individ, pentru a-l putea supraveghea, pentru a-l ajuta, dacă se află pe linia aprobată de autorități, sau pentru a-l ucide, dacă se găseşte pe o altă linie. Din moment ce nu puteau stabili cu busola în mână direcția paşilor mei, ei n-au putut nici să mă ajute, pentru a avea eventual un partizan în plus, nici să mă ucidă, pentru a avea un adversar mai puțin. Toată viața mea au avut cu mine mari probleme. Căci mă aflam mereu acolo unde se aşteptau mai puțin. Busola nu indica niciodată exact încotro mergeam. Cu toate neplăcerile pe care le-am produs contemporanilor mei, am conştiința liniştită. Greşeala le revine în

[1] SFÂNTUL GRIGORIE DIN NAZIANZ, ***PG 36, 637B.C. şi 322.***

exclusivitate. De ce folosesc aparate, cum e busola, care nu indică decât punctele cardinale, şi niciodată cerul? Cum aparatele lor nu indică cerul, ei au tras concluzia că cerul nu există. Cu atât mai rău pentru ei! Or tocmai cerul e punctul direcției mele. Din exces de bunătate, aş fi putut renunța la cer, spre a le face pe plac contemporanilor mei, dar nici nu se punea problema. Pot ceda în orice privință, nu şi asupra acestui punct. Am fost invitat în cer. E prima invitație pe care am primit-o prin intermediul icoanei tatălui meu din clipa în care am deschis ochii. Dintre toate invitațiile pe care le-am primit în viața mea, este singura la care vreau neapărat să răspund prin însăşi prezența mea.

II. Scurtă schiță genealogică și geografică

Prin ce anume se distingea tatăl meu de ceilalți oameni în așa măsură, încât să îndrăznesc să afirm că era o icoană? Prin nimic. „Creştinii nu se deosebesc de ceilalți oameni nici prin pământul pe care trăiesc, nici prin limbă, nici prin îmbrăcăminte. Nu locuiesc în oraşe ale lor, nici nu se folosesc de o limbă deosebită... Locuiesc în oraşe greceşti şi barbare, cum le-a venit soarta fiecăruia; urmează obiceiurile băştinaşilor şi în îmbrăcăminte şi în hrană şi în celălalt fel de viață, dar arată o viețuire minunată şi recunoscută de toți ca nemaivăzută. Locuiesc în țările în care s-au născut, dar ca străinii, iau parte la toate ca cetățeni, dar pe toate le rabdă ca străini; orice țară străină le e patrie, şi orice patrie le e o țară străină... Sunt în trup, dar nu trăiesc după trup. Locuiesc pe pământ, dar sunt cetățeni ai cerului... Locuiesc în lume, dar nu sunt din lume”[1]. Tatăl meu era creştin. Nu aparținea deci decât vremelnic pământului. Exact aşa cum explică această *Epistolă către Diognet*, compusă în secolul II.

Tatăl meu era preot. Preot de țară. Era preotul paroh al unui sat de două sute de suflete. Aceste suflete trăiau în case mici de lemn risipite de-a lungul unui defileu tăiat într-un munte arid pe o distanță de mai mult de treizeci de kilometri. Geografic, parohia *(paroikia)* tatălui meu se afla la periferia de răsărit a Europei, în Moldova, pe versantul răsăritean al Carpaților. E un peisaj pe care nu voi înceta să-l descriu în toate romanele mele. Oamenii care trăiau odinioară în acest ținut al Petrodavei – străbunii mei – se numeau pe ei înşişi „Nemuritorii”[2].

Se numeau pe ei înşişi Poporul Nemuritorilor, pentru că – deşi au trăit cu mult înainte de Hristos – erau convinşi că nu vor muri niciodată. Pentru ei moartea fizică era ca o mutare care îi ducea de

---

[1] ***Epistola către Diognet V* şi *VI* [*PSB*1, 1979, p. 339 sq].**

[2] HERODOT **IV, 95;** STRABON **VII, 3 şi 5;** FRONTIN, ***Stratagemele* I, 2;** PLATON, ***Charmides* I, 5. Dio Cassius, lordanes, Clement Alexandrinul şi chiar Pindar vorbesc de aceşti oameni care îşi spuneau Nemuritori. Vezi şi:** VIRGIL GHEORGHIU, ***Le Peuple des Immortels, Les Immortels d'Agapia, La Cravache, La Maîson de Petrodava...***

aici în adevărata lor patrie, sus, în Cer. Aşteptau moartea cu nerăbdare. Căci strămoşii mei nemuritori de la Petrodava aveau un dispreț suveran pentru viața pământească şi pentru lucrurile materiale, în primul rând pentru că sunt lucruri lipsite de consistență, de foarte scurtă durată, efemere şi pieritoare. Preacinstiții mei strămoşi nemuritori, pe care grecii şi celelalte popoare din acele vremuri îndepărtate îi numeau daci şi geți, nu s-au lipit niciodată de lucrurile pământului, aşa cum turiştii nu se lipesc de solul țării pe care-l frământă sub sandalele lor, căci ştiu că mâine vor fi altundeva. Nemuritorii au luptat vreme de trei veacuri împotriva invadatorului roman. În jurul anului 100 d. Hr., Nemuritorii au fost învinşi şi cuceriți de legiunile imperiale ale Romei. Țara Nemuritorilor a fost ultima cucerire romană pe acest pământ.

Nemuritorii obişnuiau să prefere totdeauna sclaviei moartea. Din acest motiv, înainte de a cădea în mâinile învingătorilor, nemuritorii s-au sinucis. În masă. Toți. Întreg poporul, cu regele lor în frunte. Şi-au străpuns inima cu propriile pumnale, pe care le-au frânt.

Sosind în patria pământească a Nemuritorilor, romanii cuceritori n-au găsit decât infirmi, femei bătrâne, copii cu mamele lor şi bătrâni. Cu aceşti oameni romanii au început opera de colonizare.

Nemuritorii aveau mine bogate de aur. Timp de două veacuri, Roma a trimis pentru a extrage aurul din minele Carpaților oameni care credeau în Iisus Hristos, creştinii Imperiului Roman. Era un mod de a-i pedepsi în acea vreme pe creştini trimițându-i *ad metalla*, la muncile forțate din mină. Astfel sfinții mineri, episcopi, preoți, martiri şi mărturisitori veniți în țara noastră în lanțuri şi însemnați cu fierul roşu au adus cuvântul Evangheliei şi i-au botezat pe Nemuritorii aflați încă în viață şi pe copiii lor. Sunt foarte mândru că strămoşii mei au primit botezul de la sfinții episcopi ocnaşi. Căci lanțurile n-au fost niciodată incompatibile cu preoția. Dimpotrivă. Pe fruntea unui preot, însemnarea cu fierul roşu e o pecete care se armonizează întru totul cu pecetea Duhului Sfânt.

Datorită preoților ocnaşi – contemporani ai Sfântului Clement Romanul – în jurul anului 100 d. Hr., țara Nemuritorilor a devenit creştină. Nemuritorii au fost botezați de cei mai buni preoți ai

Bisericii. Căci Roma nu trimitea la ocnă nici pe cei călduți, nici pe cei mediocrii. Mediocrii n-au fost şi nu vor fi niciodată persecutați. Fulgerul nu cade niciodată în loc şes. Trebuie să fie înalt locul spre a primi fulgerul în creştet. Sfinții ocnaşi care au evanghelizat țara mea au fost elita Bisericii lui Hristos. Unul din primele crucifixe care există în lume datează din secolul II şi a fost găsit în țara străbunilor mei Nemuritori, la Tomis[1]. Crucifixele din acea perioadă sunt foarte rare. Sfinții noştri frați din primele secole îl iubeau mult pe Mântuitorul nostru, şi de aceea le era teamă să-L înfățişeze răstignit. Fiindcă le rupea inima. De aceea nu voiau să sculpteze crucifixe.

Vorbesc aici despre părinții mei, Nemuritorii, nu doar pentru că sunt strămoşii mei, nici pentru a mă lăuda cu ei, deşi sunt foarte mândru de înaintaşii mei; vorbesc despre ei mai cu seamă pentru a împiedica marea greşeală a celor care mi-ar căuta patria doar pe harta geografică.

Desigur, asemenea celorlalte țări ale lumii, frumoasa, iubita, dar şi foarte nefericita mea România se află pe toate hărțile geografice şi în ghidurile turistice. Se află la trei mii de kilometri est de Paris, la nordul Dunării, în Carpați, şi pe hartă apare rotundă ca luna şi ca soarele. Dar, fiindcă e o țară care a fost dintotdeauna şi continuă să fie locuită de Nemuritori, patria mea, adevărata mea patrie, cea a preacinstiților mei părinți, nu trebuie căutată doar pe harta geografică. Ea nu există decât în parte pe aceste hărți. Căci Nemuritorii, cei ce au trăit înaintea erei creştine şi cei care au trăit şi încă trăiesc creştineşte, n-au petrecut şi nu petrec decât o foarte mică parte a vieții lor în patria pământească. Patria adevărată a strămoşilor mei, adevărata mea patrie e asemenea icoanelor: *teandrică*, divino-umană. O parte din patria mea este aici jos, în Carpați, cealaltă parte este în cer. Asemenea icoanei şi Bisericii, adevărata patrie este în cer; aici, jos, e doar o copie, alcătuită după chipul de sus.

Cine vrea să exploreze patria mea românească, să-i înțeleagă pe locuitorii săi şi faptele lor, trebuie aşadar să se înarmeze nu numai cu o hartă geografică, ci şi cu o cunoaştere a cerului şi a lucrurilor de sus.

[1] LECLERCQ, ***Manuel d'Archeologie chretienne*, Paris, 1907, t. II, p. 368.**

III. Tatăl meu, slujitorul cerurilor…

Tatăl meu era, aşadar, preot în acest sat, lung cât Parisul, dar care nu era locuit decât de vreo două sute de suflete.

După cum mi-am dat seama mai târziu, preacucemicul părinte, tatăl meu, era un om foarte zvelt. Înalt şi drept ca un brad tânăr. Semăna mai degrabă cu un adolescent care a crescut prea repede, decât cu un adult şi, mai cu seamă, decât cu un tată.

Pe când eram mic, îmi dădea o asemenea impresie de imaterialitate şi fragilitate, încât credeam mereu că o pală de vânt puțin mai puternică l-ar putea ridica pe tatăl meu de pe pământ ducându-l în cer; faldurile anteriului său se transformau în aripi mari, asemenea aripilor înmulțite ale serafimilor. Şi îmi era mereu teamă că astfel îmi voi pierde tatăl şi voi rămâne orfan.

Cu timpul mi-am explicat de ce anume în ochii mei tatăl meu era mai degrabă o icoană – adică o făptură cerească – decât un locuitor al pământului.

Explicația era foarte simplă. Toată lumea ştie că slujitorii desăvârşiți, servitorii autentici, cei care slujesc în locuințele împărăteşti şi trăiesc tot timpul în intimitatea marilor domni, sfârşesc prin a-i imita.

După un anume timp, toți valeții castelelor şi ai marilor case princiare imită vocea, intonația, cuvintele, gesturile şi obiceiurile stăpânilor lor. Orice servitor credincios ajunge în chip automat, chiar fără să vrea, un imitator al stăpânului său. În toate. Un servitor fidel se identifică până-acolo cu stăpânul său, încât devine umbra lui, semănându-i în toate şi urmându-l pretutindeni.

E ceea ce s-a întâmplat şi cu sărmanul meu tată, slujitorul credincios al lui Dumnezeu. Privirea sa îngerească, glasul său ceresc şi dulce, mersul său imaterial, ca un zbor de îngeri, toate aceste lucruri făceau din el mai degrabă o făptură cerească decât pământească, fiindcă acestea sunt însuşirile lui Dumnezeu. Ale Stăpânului său. Căci tatăl meu îşi petrecea toată ziua împreună cu Stăpânul său. Tatăl meu se deştepta în prezența lui Dumnezeu, se culca în prezența lui Dumnezeu; mânca în prezența lui Dumnezeu. Nu avea pe pământ altă grijă decât să-I slujească Stăpânului său.

Nu avea problemele sale, părerile lui, treburile sale. N-avea decât părerile lui Dumnezeu, gândurile lui Dumnezeu, şi nu lucra decât ceea ce Dumnezeu îi poruncea să facă. Era ceva normal. Niciun servitor credincios nu are ocupații personale; lucrează doar pentru stăpânul său.

Când l-am cunoscut, tatăl meu era foarte tânăr. În ciuda iubirii şi a devotamentului său pentru Stăpânul pe care-L slujea, nu se putea identifica cu El ca un slujitor bătrân. Şi, totuşi, tatăl meu se identificase cu Dumnezeu, ca şi cum l-ar fi slujit ani îndelungați. Aceasta se explică prin faptul că tatăl meu se născuse în slujba lui Dumnezeu. Tatăl tatălui meu fusese şi el slujitor al lui Dumnezeu. Iar bunicul tatălui fusese de asemenea un slujitor al lui Dumnezeu. Toți înaintaşii de parte bărbătească au fost, dintotdeauna, cu toții preoți şi slujitori ai lui Dumnezeu. Timp de secole, fără nicio excepție, până în negura vremii. La noi, erai slujitor al lui Dumnezeu şi preot din tată în fiu, ca iudeii din seminția lui Levi. Toți erau preoți de țară. În satele de munte de pe versantul răsăritean al Carpaților.

Tatăl meu se purta în chip foarte firesc, aşa cum te porți în cer. Avea felul de a fi şi gesturile care se văd acolo sus, nu aici pe pământ. Căci locul în care tatăl meu slujea lui Dumnezeu era cerul. Casa lui Dumnezeu. Generație după generație, toți înaintaşii lui au slujit Stăpânului în cer. Slujirea şi-au făcut-o acolo sus, nu pe pământ. Un slujitor slujeşte stăpânului său în locuința acestuia. Iar casa lui Dumnezeu e cerul rezidit pe pământ, biserica. Desigur, biserica este o zidire de piatră, lemn, marmură, pe care o vedem pe pământ în mijlocul satelor şi al oraşelor. Dar biserica nu e o zidire pământească. Ea închipuieşte cerul rezidit pe pământ cu ajutorul simbolurilor, pentru că e cu neputință să zideşti altfel o realitate cerească. Dar, pentru a arăta în chip limpede că biserica aparține cerului şi nu pământului, ea este zidită în formă de navă, ceea ce înseamnă că ea se află pe pământ exact aşa cum nava se află pe ocean: ea navighează. Dar e o realitate de altundeva.

Tatăl meu fiind născut slujitor în cer, şi toți înaintaşii săi fiind slujitori în cer rezidiți pe pământ – în Biserică –, era cât se poate de firesc ca ei să uite puțin câte puțin felul de a fi al pământului şi să adopte felul de a fi, limba şi obiceiurile cerului. Tatăl meu şi toți strămoşii săi erau mereu îmbrăcați în ținută de serviciu. Aveau de

asemenea obiceiurile, limba şi gesturile slujirii lor. Se comportau în toată vremea exact aşa cum se comportau când se aflau în faţa Stăpânului lor, în locuinţa Acestuia, în lăcaşul sfânt, adică în cer. Tatăl meu imita – cum este firesc pentru orice om – nu numai pe Stăpânul său, care e Dumnezeu, dar şi pe împreună-slujitorii săi, care sunt arhanghelii, îngerii, heruvimii, serafimii, sfinţii, mucenicii, mărturisitorii, dascălii Bisericii şi proorocii. Toată vremea era împreună cu ei. Când preotul slujeşte, slujirea sa se săvârşeşte deopotrivă în cer şi pe pământ „căci e o singură Biserică acolo sus şi aici... Sfânta Liturghie se săvârşeşte în acelaşi timp acolo sus şi aici jos... Cu deosebirea că acolo sus se face fără văluri şi fără simboluri, iar aici jos prin simboluri, pentru că suntem împiedicaţi de povara cărnii supusă stricăciunii”[1]. În slujirea sa preotul este însoţit de tot felul de fiinţe dumnezeieşti şi ierarhii cereşti.

„Dumnezeu a aşezat pe pământ cinul preoţesc în locul Său, ca să fie văzut şi trupeşte, dar să nu lipsească nici tainele Lui celor ce pot să le vadă”[2]. Puterile cereşti îl însoţesc pe preot în timpul slujbei. Ele îl ajută să săvârşească Sfintele Taine. Când iese cu Evanghelia la Liturghie, preotul se roagă în taină spunând: *„Stăpâne Doamne, Dumnezeul nostru, Cel ce ai aşezat în ceruri cetele şi oştirile îngerilor şi ale arhanghelilor spre slujba slavei Tale, fă ca împreună cu intrarea noastră să fie şi intrarea sfinţilor Tăi îngeri, care slujesc împreună cu noi şi împreună slăvesc bunătatea Ta”*[3]. De altfel, preotul şi credincioşii cântă în cor împreună cu îngerii care îi acompaniază în chip nevăzut[4]. Petrecând tot timpul în cer împreună cu Stăpânul său, Dumnezeul nostru – şi în compania celorlalţi slujitori, arhangheli, îngeri, prooroci şi toţi sfinţii – firavul, imaterialul şi foarte tânărul meu tată a deprins toate obiceiurile lor cereşti şi sfinte. Ceea ce se întâmplă cu toţi slujitorii.

Lucru pe care sociologii vremurilor moderne l-au explicat în mod ştiinţific în studiile lor despre reflexul imitaţiei la servitori.

---

[1] SFÂNTUL SIMEON AL TESALONICULUI, ***PG* 155, 337 – 340.**

[2] SFÂNTUL MAXIM MĂRTURISITORUL. ***Epistola* 21, *PG* 91, 6041D [PSB 81,1990, p. 160].**

[3] **Rugăciunea de la Intrarea Mare *(Liturghier).***

[4] SFÂNTUL NICOLAE CABASILA, ***PG* 150, 372D şi 413A. Aceeaşi idee la Sfântul Dionisie Areopagitul în secolul V; la Sfântul Maxim Mărturisitorul în secolul VII; la Sfântul Dionisie Bar Salibi, episcop sirian din secolul XII...**

După veacuri şi veacuri de slujire în locuinţele cereşti ale lui Dumnezeu, în compania fiinţelor dumnezeieşti, părinţii mei au sfârşit prin a deprinde nu doar gesturile, limbajul, mersul şi obiceiurile, dar şi trăsăturile feţei Dumnezeiescului lor Stăpân şi ale împreună-slujitorilor lor cereşti. Şi astfel, tatăl meu era asemenea unei icoane, iar nu unei fiinţe pământeşti.

IV. Greutatea îngerilor

În tot răstimpul copilăriei mele îmi era teamă că tatăl meu nu are aievea un trup, din carne şi oase, ca toată lumea. N-am avut niciodată prilejul să-mi verific temerile. Nu l-am văzut niciodată pe tatăl meu fără anteriu. Împins de spaimele şi îndoielile mele, mă lipeam de el, atunci când aveam prilejul, şi îl pipăiam prin anteriu, pentru a mă asigura cu degetele că avea trup, oase şi muşchi, ca toată lumea. N-am reuşit niciodată. Simțeam pipăindu-l că sub anteriu avea atât de puțin trup, de parcă nici nu l-ar fi avut. Persoana fizică a tatălui meu era construită cu extrem de puțină materie împovărătoare. Fizic vorbind, el era mai degrabă un fir foarte fin, lung şi perpendicular pe pământ. Trupul său avea o mişcare de urcuş asemenea turnurilor bisericilor gotice, care, de departe, par trăsături fine de condei, desenate pe cer. Silueta tatălui meu avea şi ea mişcarea de urcuş a flăcărilor, a limbilor de foc, care după ce au țâşnit din jăratec, se înalță vertical spre cer, pentru a se pierde în nori.

Când tatăl meu era foarte obosit şi se îndrepta spre biserică, coborând colina, trupul său unduia asemenea flăcărilor ce vor să se desprindă de pământ pentru a evada înspre înălțimi. Din pricina tuturor acestor lucruri, îmi era mereu teamă şi spaimă că voi rămâne orfan şi îmi voi pierde pe neaşteptate tatăl, aşa cum pierzi un zmeu.

Eram convins că această nefericire mi se va întâmpla într-o bună zi, că tatăl meu se va desprinde de pământ şi va fugi spre înalt, pierzându-se în norii albi asemeni flăcărilor. Mi-am petrecut copilăria în această spaimă, pe care o ştiam inevitabilă. Căci ştiam cu certitudine că nimeni nu va putea vreodată să înlănțuie o flacără de pământ, să o păstreze prizonieră. Nu poți poseda o flacără. Iar tatăl meu era o flacără.

Spre deosebire de oamenii din satul nostru – țărani de munte aspri, mari, masivi şi duri ca stânca, şi al căror pas răsuna precum copitele cailor – mersul tatălui meu era întotdeauna tăcut.

Chiar dacă ar fi avut carne şi oase – fapt pe care n-am reuşit să-l verific niciodată – era alcătuit mai ales din duh. Or duhul n-

are greutate. Cum n-au nici îngerii. Din pricina acestei lipse de greutate îngerească, de fiecare dată când pleca şi sosea, de-abia se auzea un zgomot uşor, ca o fremătare mătăsoasă de aripi, îmi închipui că, pe lângă plutirea de înger, mersul său era tăcut şi din pricina unui obicei pe care l-a deprins în casa Stăpânului său, în cerul rezidit pe pământ. Căci în biserică se merge pe vârful picioarelor, fără zgomot, spre a fi în armonie cu îngerii care săvârşesc Liturghia împreună cu preoții.

Eram foarte mândru de tatăl meu. În lumea modernă contemporană există o atitudine generală – pe care o găsesc eretică – şi care constă în a nu fi mândru de frumusețea, de inteligența excepțională, de ştiința ieşită din comun. Dar n-a fost totdeauna aşa. Oamenii credincioşi mulțumesc lui Dumnezeu de fiecare dată când văd o femeie frumoasă, un om cu talent excepțional, un campion, un savant; ei spun, aşa cum mai fac încă evreii în zilele noastre: „Binecuvântat fii, Doamne, Dumnezeul nostru, Împăratul Universului, Care ai dat unui muritor o parte din înțelepciunea, din frumusețea, din inteligența, sau din ştiința Ta!”[1].

În fiecare seară, înainte de a mă culca, şi eu îi mulțumeam cu căldură Domnului, pentru faptul de a-mi fi dat un tată care era ca o făptură îngerească, ca o icoană, şi care era slujitor credincios al lui Dumnezeu şi se asemăna lui Dumnezeu însuşi şi îngerilor Săi... Or, tocmai în acea perioadă, în care eram atât de mândru de tatăl meu, el m-a dezamăgit. M-a dezamăgit cumplit. Sunt sigur că dacă ar exista aparate pentru a examina rănile sufletului, aşa cum se examinează rănile plămânilor cu raze x, în sufletul meu s-ar vedea cicatricea imensă a rănii pe care tatăl meu, tatăl meu îngeresc, mi-a făcut-o pe când eram foarte mic şi mândru de el...

[1] **Ritualul ebraic al rugăciunilor din fiecare zi *(Seder hatefilot).***

V. Tatăl meu pe care-l împart cu toată lumea…

Lucrurile s-au petrecut în felul următor. Era duminică. La noi, fiecare duminică este un Paşte. E ziua învierii. Duminica nu seamănă cu nici o altă zi, aşa cum Paştile nu seamănă cu celelalte sărbători, oricât de mari ar fi ele, şi aşa cum luna nu seamănă cu nicio altă stea, din milioanele care o înconjoară. Din pricina importanței pe care o acordăm duminicilor, săptămânile sunt la noi mai lungi cu o zi decât în alte părți. Noi ştim că Dumnezeu a făcut lumea în şase zile, şi că ziua a şaptea a fost Sabatul, ziua odihnei. Dar, după cele şapte zile ale săptămânii, vine duminica. *Dies octava*, ziua a opta. Căci într-o duminică a înviat Iisus Hristos zidind creația nouă a lumii. Şi – din pricina acestei noi creații – duminica e mai importantă decât primele şapte zile. Socotim duminica drept ziua a opta nu pentru că am avea gustul teologiei. Vechii Dascăli şi Părinți ai Bisericii o socoteau şi ei ca noi. *Dies octava* – a opta zi a săptămânii – e o reminiscență de la sfinții ocnaşi trimişi în decursul primelor trei veacuri ale erei creştine în minele de aur ale țării mele şi care ne-au adus Evanghelia şi Botezul[1].

Era deci într-o duminică. După Sfânta Liturghie. Priveam oamenii satului ieşind din biserică. Tatăl meu se afla pe trepte şi-şi lua rămas bun de la fiecare credincios. Tot satul era prezent. Căci duminica nimeni nu lipseşte de la Sfânta Liturghie. Erau bătrânii munteni, cu bărbile lor albe, asemenea figurilor patriarhilor din Biblia ilustrată, femeile, bărbații şi copiii. Toți îmbrăcați de duminică, cu veşminte de in sau de lână, întotdeauna albe ca laptele şi ca zăpada. La Petrodava, albul e culoarea națională. Pentru toate vârstele şi pentru ambele sexe. Dar puritatea albului îmbrăcăminților era puțin lucru față de puritatea privirilor şi a chipurilor. Ieşind de la Sfânta Liturghie, toată lumea părea transfigurată, dezbrăcată de orice preocupare pământească, sfințită. Şi, în acelaşi timp, mai mult decât sfințită: îndumnezeită…

[1] TERTULIAN**, *De idolatria* 14, *PL* 1, 652 – 655;** SFÂNTUL GRIGORIE DIN NAZIANZ, ***Oraţia* 44, *PG* 36, 612C.**

Ştiam de ce anume toate feţele erau frumoase şi de ce toate privirile erau luminate. Căci până şi femeile urâte erau frumoase. Asprii tăietori de lemne aveau în obrajii şi pe frunţile lor lumini asemănătoare aureolelor sfinţilor. Copiii erau ca nişte îngeri. Ieşind de la Sfânta Liturghie, toţi bărbaţii şi toate femeile din satul nostru erau *Theophoroi,* „purtători de Dumnezeu". Toţi se cuminecau. Şi în vinele lor curgea sângele lui Dumnezeu. Erau fii ai lui Dumnezeu şi îndumnezeiţi. Desigur, aceşti oameni erau ţărani aspri, necăjiţi şi săraci. Ştiau ce sunt. De aceea, înainte de a se cumineca ei rosteau următoarea rugăciune:

„Doamne, Dumnezeul meu, ştiu că nu sunt vrednic nici în stare să intri sub acoperişul sufletului meu...

Dar precum ai binevoit a Te culca în peşteră şi în ieslea cuvântătoarelor...

şi ai cinat împreună cu păcătoşii în casa lui Simon cel lepros...

aşa binevoieşte a intra şi în ieslea necuvântătorului meu suflet şi în întinatul meu trup..."[1].

Iar după cuminecătură, Dumnezeu intra la oamenii din satul nostru sub „acoperişul fiecărui suflet". Şi, ieşind din biserică, îl purtau pe Dumnezeu în ei. Şi mergeau cu băgare de seamă, aşa cum mergi când porţi un odor neprețuit. Şi aşa erau teofori, „purtători de Dumnezeu". Când porţi o lampă sau o lumânare, ai faţa luminată de flacără; când porţi în tine pe Dumnezeu, Care e Lumina lumii, eşti luminat dinăuntru în aşa fel încât toată carnea şi tot trupul sunt transfigurate, înfrumuseţate. Se ştie că, pe scenă, în reprezentaţiile marilor spectacole, artiştii se transformă sub focurile proiectoarelor şi al luminilor de neon. Sub lumina intensă, abia îţi mai recunoşti fiul sau fiica, atât sunt de schimbaţi. Tot aşa şi eu de-abia-i mai recunoşteam pe locuitorii satului nostru când ieşeau de la biserică, purtându-L pe Dumnezeu „sub acoperişul sufletelor lor", atât de frumoşi, mândri şi sublimi erau... Niciodată n-am văzut piele sau carne mai frumoasă decât cea de pe feţele teoforilor, a oamenilor care purtau

[1] **Rugăciunile înainte de dumnezeiasca împărtăşire: Rugăciunea a doua a Sfântului Ioan Gură de Aur *(Liturghier).***

în ei lumina orbitoare a lui Dumnezeu. Trupul lor era îndumnezeit, fără greutate sau volum, transfigurat de lumina Duhului Sfânt.

Priveam deci, ca la un spectacol, defilarea sătenilor purtători de Dumnezeu. Eram răpit şi fermecat. Ca orice spectator care asistă la un spectacol minunat.

Iradiind lumina ca un diamant, toţi ţăranii se apropiau de tatăl meu. Se opreau în faţa lui la mică distanţă. I se închinau ca în faţa unei icoane. Şi lucrul mi se părea firesc. Căci tatăl meu era o icoană. Apoi, întinzându-şi mâinile, cu palmele adunate cupă, credincioşii primeau mâna dreaptă a tatălui meu, cum primeşti o relicvă, şi o duceau cucernic la buze; o sărutau, cum săruţi pâinea binecuvântată, anafura, înainte de a o mânca. Şi sărutând mâna dreaptă a tatălui meu, credinciosul spunea:

„Binecuvântează-mă, părinte!"

Şi tatăl meu răspundea:

„Dumnezeu să te binecuvânteze, fiule!"

Era pentru prima dată când aflam aceasta: toţi oamenii îl numeau pe tatăl meu „părintele meu"! Şi el – minunatul şi cinstitul meu tată – îi numea pe toţi locuitorii satului „fiul meu"!

Am fost răvăşit de uimire. Era de necrezut. Prima mea reacţie a fost să refuz să cred o asemenea enormitate. Îmi spuneam că poate n-am înţeles bine. Un astfel de lucru nu putea fi adevărat. Deşi foarte mic, ştiam deja că nu trebuie să te încrezi în simţuri, fiindcă ochiul ne înşală, iar urechea ne minte. M-am apropiat deci de tatăl meu. Eram aproape lipit de genunchii săi. Şi de îndată m-am lămurit. Nu mai era nici urmă de îndoială. Lucrul de necrezut era adevărat: sărutând mâna dreaptă a tatălui meu, toţi sătenii îl numeau „părinte". Tatăl meu era numit „părinte" de către toţi! Iar el – minunatul, cinstitul meu tată – îi numea pe toţi ţăranii „fiul meu". Am închis ochii ca să nu mai văd un asemenea lucru. Am izbucnit în hohote şi am fugit. Cât mai departe cu putinţă. Pentru a nu mai auzi şi a nu mai vedea. O astfel de nedreptate era insuportabilă pentru mica şi plăpânda mea persoană. Din ziua aceea i-am cercetat cu atenţie pe copiii vecinilor. Erau copii de aceeaşi vârstă cu mine. Privindu-i, am izbucnit din nou în lacrimi. Pentru că, spre deosebire de mine, aceşti copii aveau fiecare un tată al lor. Numai şi numai al lor. Nu ca mine. Căci eu aveam un tată pe care trebuia să-l împart cu tot satul. Şi nimeni, nimeni pe lume, nu-şi poate închipui durerea pe care o simte o persoană

micuță descoperind că tatăl său adorat este tatăl întregii lumi. Era mai rău decât dacă n-aş fi avut deloc tată...

VI. Amestec de lacrimi şi teologie

În acea zi, la prânz, n-am vrut să mănânc. M-am ascuns. Şi mi-am plâns nefericirea. Tatăl meu a venit să mă mângâie.

De ce plângi?, m-a întrebat el.

— Toți copiii din lume au un tată al lor. Afară de mine, i-am spus eu.

— Dar şi tu ai un tată. Eu sunt tată tău.

— Da, eşti tatăl meu. E adevărat. Dar nu eşti numai tatăl meu. Eşti tatăl întregii lumi. Spune dacă nu e adevărat! Şi am continuat, plângând: „Eşti tată chiar şi celor mai în vârstă decât tine. I-am auzit. Şi am văzut. Eşti tatăl celor bătrâni! I-ai numit «fiii tăi». Eşti tatăl întregii lumii. Tatăl oricui. Eşti tată chiar şi al oamenilor răi. Sau păcătoşi."

Nefericirea mă împiedica să vorbesc. Mă strângea în gât. Ca un laț. Şi cuvintele nu mai ieşeau. Şi aveam motiv să fiu nefericit. Îmi iubeam tatăl. Şi când iubeşti ceva, doreşti ca acel lucru să-ți aparțină. Pe de-a întregul. Însuşirea şi posedarea lucrului iubit e o lege a firii. Cine iubeşte este dispus să plătească orice preț şi să facă orice sacrificiu pentru a poseda lucrul iubit. Când un bărbat iubeşte o femeie, se căsătoreşte cu ea, şi ea devine „femeia sa". Doar a sa. Şi pentru totdeauna. Când cumpăr o casă, ea devine „casa mea". Aşa este făcută firea omenească. Chiar dacă teoretic e mai echitabil şi mai rezonabil decât proprietatea privată, colectivismul nu a reuşit să se altoiască pe firea omenească. Biserica creştină a încercat, şi ea, să realizeze comunismul şi colectivismul, abolind proprietatea privată. A fost un eşec. Cum eşec au fost toate, absolut toate încercările de acest fel. Rezultatul acestor experiențe este doar acela că îi fac nefericiți, ba chiar îi ucid pe cei obligați să li se supună. Biserica creştină a renunțat o dată pentru totdeauna la utopia realizării comunismului pe pământ. A renunțat nu fără regret, dar fără echivoc. Ea declară: proprietatea privată este o instituție necesară, cel puțin în lumea noastră căzută... Trebuie să acceptăm această stare de lucruri ca pe o concesie făcută slăbiciunii omeneşti, iar nu să o aplaudăm ca de dorit în sine. Idealul – dacă firea omenească s-ar fi putut ridica

la acesta – este comunismul. *Communis enim usus omnium, quae sunt in hoc mundo, omnibus hominibus esse debuit* [Deoarece comun trebuie să le fie tuturor oamenilor uzul tuturor lucrurilor ce simt în această lume][1].

Mai cu seamă atunci când iubeşti un lucru, nu-l poți ceda, pentru a-l oferi întrebuințării tuturor.

„Te iubesc atât de mult! Şi tocmai am descoperit că eşti tatăl întregului sat", am spus.

Lacrimile mi-au secat. Dar m-au năpădit alte lacrimi.

„Spune-mi, de ce eşti tatăl întregii lumi? Mi-ar fi plăcut atât de mult să am şi eu un tată doar al meu! Numai al meu!... Ca şi ceilalți copii. De ce nu eşti numai tatăl meu?"

— „Sunt tatăl tuturor pentru că sunt preot", a răspuns tatăl meu.

Era mâhnit pentru mine. Dar nu putea schimba nimic.

„Cum eşti tatăl tuturor?, am strigat eu. Nu cumva eşti şi tatăl oamenilor care nu locuiesc în satul nostru?"

Am pus această întrebare fiindcă până atunci nu văzusem numindu-l „părinte" decât pe oamenii din satul nostru.

„Da, a răspuns el. Sunt părintele oamenilor care locuiesc în satul nostru. Şi al celor care locuiesc în satele de la celălalt capăt al pământului. Sunt părintele oamenilor pe care nu i-am văzut niciodată. Chiar şi lor le sunt părinte. Mai mult decât atât: sunt părintele celor morți şi înmormântați de veacuri şi veacuri."

Lacrimile îmi curgeau pe obraji. Lacrimi calde ca metalul topit. De-abia am putut să-l întreb, înspăimântat de enormitatea a ceea ce tocmai auzisem:

„Eşti părintele morților, al tuturor morților?"

Era culmea nenorocirii. Durerea mi-a sporit. Căci tatăl meu mi-a răspuns afirmativ:

„Sunt părintele morților. Sunt părintele viilor. Şi sunt de asemenea părintele celor ce se vor naşte mâine, peste un veac sau peste o mie de veacuri, până la sfârşitul lumii."

Eram atât de copleşit de această revelație cumplită, că eram gata să-mi părăsesc tatăl. Eram ca strămoşii mei Nemuritorii, care nu acceptau decât absolutul, care nu înțelegeau nuanțele,

[1] GRAŢIAN, ***Decretum pars.*** **II, causa XII, q. I, c. II, sec. Cf. R.H.** TAWNEY, ***Religion and the Rise of Capitalism,*** **trad. fr. Paris, 1951, p. 39.**

compromisurile, acomodările şi nici tranzacţiile. Dumnezeu mi-a dat un tată, un lucru personal, tot aşa cum trupul nostru este un lucru personal, şi nu voiam în ruptul capului să fac din el un lucru public. Era al meu. Doar al meu. Şi numai al meu. Şi dacă nu puteam să-l am numai pentru mine, voiam mai bine să-l las. Aşa cum Nemuritorii au vrut mai bine să moară decât să trăiască împreună cu învingătorii lor. Nu treceam dincolo de genunchiul tatălui meu, dar îl iubeam şi nu voiam să-l împart cu nimeni.

„Te las, i-am spus. Dacă ai atâția copii, vii, morți sau pe cale de a se naşte, nu mai ai nevoie de mine. Nu sunt decât un biet copil mai mult, între milioanele tale de copii, cărora le spui, fiecăruia în parte, atât de duios: «Fiul meu».”

Dar n-aveam curajul şi puterea să plec. Am rămas nemişcat, mic în fața tatălui meu. Şi suspinam.

„De ce este preotul tatăl întregi lumi?”, l-am întrebat.

Şi tatăl meu tăcea. Era la fel de trist ca şi mine. Era tulburat. Întrebările pe care i le-am pus nu-i trecuseră niciodată prin minte. Cu toate că şi tatăl lui fusese de asemenea preot, întrebările mele erau o surpriză pentru el. Erau întrebări cu totul noi şi neprevăzute. Nu se aştepta nici la lacrimile mele, nici la gelozia mea. Eram un copil poet, iar destinul meu era acela de a vedea adâncurile lucrurilor. Aşa cum alți oameni le văd cu ajutorul razelor x. Poetul e un om care trăieşte aproape în exclusivitate pentru a înlătura vălul convențiilor, regulilor, al cuvintelor, pentru a vedea şi a arăta şi celorlalți ce se găseşte dincolo de acest văl. Poetul destramă orice etichetă pentru a face să se vadă ce anume se află dedesubt. Ceilalți oameni se mulțumesc să privească eticheta.

Mai mult, tatăl meu era stânjenit de lacrimile şi de suferința mea pentru că era foarte tânăr. De-abia ieşise din seminar. Eram primul său copil. Ar fi vrut să mă mângâie. Cum sunt mângâiați de obicei copiii. Dar nu putea să trişeze, nici să mintă. Nu putea răspunde orice. A fi creştin înseamnă înainte de orice a fi serios. A nu lua nimic cu uşurință. Orice faptă a creştinului, chiar şi răspunsul pe care îl dai unui copil care plânge, trebuie să fie serioasă. Fiindcă pentru creştini ea n-are consecințe doar aici jos, în această existență pământească, ci mai ales acolo sus, şi pentru totdeauna. Până la sfârşitul veacurilor. Un om religios ignoră cu totul ipocrizia. Cu ipocrizie şi viclenie realitatea poate fi ascunsă de

vecini, de judecătorii pământeşti, după care putem aştepta uitarea. Pentru creştini lucrurile stau cu totul altfel. Însăşi existența ipocriziei e de neconceput pentru el. Deoarece creştinul ştie că ochiul lui Dumnezeu nu poate fi înşelat, ştie că memoria lui Dumnezeu este incapabilă de uitare, şi în fața Lui nimic nu poate fi ascuns.

Tatăl meu nu putea deci să-mi răspundă decât serios. Ceea ce avea să-mi spună trebuia să constituie un răspuns valabil şi în fața lui Dumnezeu. Chiar dacă se adresa unui copil mic. Iar eu plângeam. Era prima mea mare nefericire. Şi lacrimile mele se amestecau cu teologia, izvorul primei mele dureri pe pământ...

VII. Marea idilă teologică

Începând din ziua aceea, discuțiile cu tatăl meu au fost exclusiv teologice. Căci marea mea durere era de a avea un „tată colectiv". Ştiam că eram singurul său copil. Eram singurul care aveam dreptul să-l numească „tatăl meu". Şi fericirea de a fi numit „fiul său" de către tatăl meu îmi era rezervată în exclusivitate. Or, el numea „fiule" pe toată lumea, şi toată lumea îl numea „părinte". Îmi spuneam că, dacă tatăl meu ar fi avut o meserie ca toată lumea, n-aş mai fi simțit această durere îngrozitoare. Aş fi avut un tată numai al meu. Ştiam aceasta şi sufeream din pricina condiției mele de fiu de preot şi, cu toate acestea, n-am dorit niciodată ca tatăl meu să fie altceva, să aibă altă muncă decât aceea de slujitor în lăcaşul lui Dumnezeu, în cer.

„Lucrul tău de preot e acela de a săvârşi Sfânta Liturghie, a boteza copiii, a spovedi bărbații şi femeile, a le da Sfânta Cuminecătură şi a cere binecuvântarea lui Dumnezeu pentru lucrările lor, pentru necazurile şi bucuriile lor... Înmormântezi pe cei morți, te rogi pentru cei vii, îi cununi pe cei tineri... Aceasta este lucrarea unui preot. Ce nevoie mai e atunci să fii şi părintele tuturor şi să-i numeşti pe toți fiii şi fiicele tale, chiar şi pe cei străini, care nu sunt fiii tăi cum sunt eu?

— Un preot e părintele oamenilor pe acest pământ, aşa cum Dumnezeu este Părintele oamenilor în cer, a răspuns tatăl meu. Toată lucrarea unui preot, ca şi cea a lui Dumnezeu, e numai şi numai lucrarea unui părinte."

Nu înțelegeam. Eram foarte mic, de-abia aveam şapte ani. O vârstă fragedă, ca două pagini de abecedar. Era de altfel şi greu de înțeles. Adevărul e că viața oricărui creştin, chiar şi a celui mai mic, începe nu de la data naşterii sale, ci de la facerea lumii. Aşa cum nu există în natură atomi în stare liberă, tot aşa nu există creştini singuratici, autonomi. Viața creştinului începe o dată cu facerea întâiului om. Istoria lumii face parte integrantă, inseparabilă, din viața personală a fiecărui individ, a fiecărui creştin. Viața unui om nu poate fi localizată într-un singur spațiu şi într-un singur timp. Pentru a face biografia unui om – fie el tot

atât de mic cum eram şi eu în acea vreme – trebuie să începem prin a aboli noțiunile de timp şi spațiu care separă. Orice creştin este contemporan cu întâiul om şi cu toți oamenii din toate vremurile şi din toate pământurile locuite. Nici un creştin nu este singur pe lume.

Nici un creştin nu a trăit, nu trăieşte şi nu va trăi vreodată singur, într-o singură epocă, într-un singur timp şi într-un singur loc. Un creştin trăieşte deodată în toate timpurile, prezente, trecute şi viitoare, şi pretutindeni acolo unde există oameni. Istoria oricărui creştin este întreaga istorie a lumii, cu cele şapte zile ale creației, şi cu ultima zi, cea a creației celei noi realizate prin înviere.

Ascultându-l pe tatăl meu spunând aceste lucruri, m-am întunecat.

„Nu ştiam că sunt atât de bătrân", am spus eu.

Din ziua aceea am ştiut că toți oamenii sunt contemporani şi că vârsta este o chestiune ce ține de starea fizică, de materie, şi n-are o legătură esențială cu omul în sine. Am fost creat o dată cu întâiul om. Viața sa e viața mea.

Ascultând istoria *Facerii*, ascultam deci propria mea biografie.

„Omul e un animal care a fost făcut cu porunca de a se face dumnezeu"[1], mi-a spus tatăl meu, privindu-mă.

Acum ştiam că această poruncă – de a deveni dumnezeu – îmi era adresată şi mie. Căci istoria întâiului om era şi a mea. Eram plăcut surprins. E plăcut sa auzi spunându-ți-se că ai misiunea de a deveni general, ministru, rege... Dar misiunea de a deveni dumnezeu e cu mult mai mult!... E ceva sublim.

„După ce l-a făcut pe om – care era tânăr şi frumos – Dumnezeu i-a spus: «Omule, fii stăpânul pământului şi mai presus de tot cea ce se află pe lume. Fii asemenea Mie, Dumnezeu tău. Drept arvună a asemănării tale cu Dumnezeu, îți dau de pe acum însuşirea divină prin excelență: libertatea»[2].

---

[1] SFÂNTUL GRIGORIE DIN NAZIANZ, ***PG* 36, 560A.**

[2] SFÂNTUL GRIGORIE AL NYSSEI, ***PG* 46, 524A, spunea: „Prin libertatea sa omul este deiform şi sfânt, căci neatârnarea şi autonomia sunt proprii sfințeniei divine". În alt loc, Sfântul Grigorie al Nyssei spune: „Omul creat după chipul lui Dumnezeu trebuie să aibă toate însuşirile bune ale Stăpânului său, printre care e şi faptul de a fi liber" (*PG* 44, 184B). După care spune: „Libertatea e asemănarea cu Cel lipsit de stăpân şi de sine stăpânitor *[adespotos kai autokrator],* asemănare care a fost dată oamenilor de**

Dumnezeu i-a dezvăluit omului faptul că este singura făptură liberă în întreg universul. Animalele, plantele, aştrii, luna şi soarele, mineralele şi întreaga natură moartă şi vie, toate sunt înlănțuite de legi mecanice, de instinctele şi de stările lor. Omul singur este liber, ca Dumnezeu. Misiunea omului era aceea de a moşteni împărăția Tatălui său, Dumnezeu, şi de a se împărtăşi de toate tainele dumnezeieşti."

Eram roşu de plăcere. Până în vârful urechilor. Cunoşteam acum titlurile mele de noblețe, drepturile mele prin naştere: eram, deci, fiul lui Dumnezeu şi egalul Lui însuşi. Eram mândru de frații mei, ceilalți oameni. Eram purtător de Dumnezeu. Eram moştenitor al împărăției cerurilor. Eram liber ca Dumnezeu. Eram atât de fericit de condiția mea umană încât am uitat chiar şi marea, cumplita durere care iscase aceste revelații: durerea de a avea un tată pe care trebuia să-l împart cu toată lumea pentru că era preot...

Dumnezeu dintru început. E ceea ce spun şi *Faptele Apostolilor:* «Din neamul Lui suntem» [17,28]."

VIII. Haina de piele, uniforma noastră penitenciară...

„Întâiul om nu şi-a împlinit chemarea, îmi spune tatăl meu. Primul om n-a ştiut să ajungă la unirea cu Dumnezeu şi la îndumnezeirea deplină a lumii create."

Eram gata să plâng. În fond aveam dreptate. Căderea primului om era căderea mea. Îmi părea rău că Dumnezeu n-a făcut ceva să împiedice această cădere. De exemplu, să-i dea omului un pic mai puțină libertate... Dar o libertate limitată nu mai e libertate. Omul poseda libertatea autentică, divină, necondiționată. Nici chiar Dumnezeu nu poate intra la om dacă omul nu-i deschide uşa pentru a-L primi. Cum spune El însuşi: „Iată, stau la uşă şi bat; de va auzi cineva glasul Meu şi va deschide uşa, voi intra la el"[1]. Omul era aşezat atât de sus, încât Dumnezeu însuşi nu voia să-l împiedice să facă lucrul care i se va părea bun. Părinții Bisericii sunt categorici: „Nici chiar Duhul Sfânt nu poate sili voința să facă ceva împotriva ei... Duhul Sfânt nu săvârşeşte nimic fără voința omului"[2]. Omul a săvârşit răul pentru că era liber. Căci răul presupune întotdeauna libertatea. Fără libertate nu există rău. Fără libertate, răul nu este decât o constrângere, o violență exterioară, o stare de posedare străină. Dar dacă răul nu este posibil fără libertate, binele nu este nici el cu putință. Fără libertate, e exclus şi binele adevărat, dumnezeiesc. Liber, omul a comis răul. A fost pedepsit. Alungat din rai.

„Înainte de a fi alungat din rai, omul şi femeia sa au fost îmbrăcați în haine de piele[3], aşa cum, înainte de a fi trimişi la ocnă, condamnații de drept comun sunt îmbrăcați în uniforme vărgate.

— Cât timp au purtat oamenii hainele de piele?, am întrebat eu.

— Aceste haine de piele le purtăm mereu, a răspuns tatăl meu. Sunt carnea noastră, oasele noastre, grăsimea noastră, materia

---

[1] ***Apocalipsa* 3, 20.**

[2] SFÂNTUL MAXIM MĂRTURISITORUL, ***PG* 90, 281B şi 91, 1121.**

[3] ***Facerea* 3, 21.**

grea şi pieritoare care pricinuieşte bătrânețea, boala şi moartea. Aceasta este «haina noastră de piele», uniforma penitenciară a condamnării noastre."

Pentru mine era o surpriză înspăimântătoare. Până în ziua aceea nu ştiam că purtam o uniformă penitenciară. Pentru prima dată mi-am privit cu spaimă, cu oroare, mâinile, pieptul şi picioarele. Trupul meu era deci o uniformă penitenciară!

Desigur, „haina mea de piele" era foarte micuță! E adevărat. Dar cu toate acestea îmi era mare ruşine. Îngrozitor de ruşine.

„Tu însă eşti mai puțin pedepsit decât ceilalți oameni, am spus privind silueta imaterială a tatălui meu. Îți lipseşte materia împovărătoare. N-ai decât câteva oase şi o piele albă, aproape transparentă. Trupul tău are doar foarte puțină materie. Dumnezeu nu ți-a dat trupul drept pedeapsă, şi «haina» ta «de piele» drept uniformă penitenciară, ci doar ca susținere a anteriului tău de preot. Dumnezeu te iubeşte foarte mult, pentru că ți-a dat o haină de piele atât de uşoară..."

Eram foarte mândru de tatăl meu. Într-adevăr, el purta doar un minimum de materie împovărătoare: exact ca sfinții din icoane. Şi trupul său era transfigurat de duh. După această explicație mi-am iubit încă şi mai mult tatăl. Din pricina imaterialității sale. Şi din pricina harului pe care-l primise de a purta o haină de piele transparentă.

„Dumnezeu este foarte bun, a zis tatăl meu. Când i-a văzut pe oameni pe pământ greşind, plângând şi suferind în hainele lor de piele penitenciare, i s-a făcut milă de ei. Aşa cum oricărui tată i se face milă de copiii săi după ce i-a pedepsit şi i-a alungat de acasă. În bunătatea Sa părintească, Dumnezeu a spus: «îi voi chema din nou ‚în casa Mea'». Şi L-a trimis pe Fiul Său, Iisus Hristos, pe pământ, pentru a-i aduce înapoi la vatra părintească. Şi a face din ei dumnezei. Cum fusese hotărât încă înainte de facerea lumii. Pogorârea lui Hristos pe pământ a avut drept scop ca oamenii să se facă dumnezei. Cum o spune atât de limpede Fericitul Augustin: *Christus incarnatus est, ut homo fieret Deus* – «Hristos S-a întrupat pentru ca omul să se facă Dumnezeu». Toți Părinții Bisericii înainte de Fericitul Augustin au afirmat acelaşi lucru[1].

[1] SFÂNTUL IRINEU, ***Adversus Haereses*** **V,** ***PG*** **7,1120;** SFÂNTUL ATANASIE CEL MARE, ***De incarnatione Verbi*** **LIV,** ***PG*** **25, 192B;** SFÂNTUL GRIGORIE DIN NAZIANZ, ***Poemata***

Iisus Hristos a îmbrăcat El însuşi «haina de piele» penitenciară pe care o poartă oamenii şi a coborât pe pământ. Aici S-a lăsat răstignit pentru a ispăşi păcatul oamenilor. Odată păcatul ispăşit, El a redat din nou oamenilor starea lor de fii ai lui Dumnezeu şi dreptul de a moşteni împărăția.

Când acest act suprem a fost săvârşit, Iisus Hristos a urcat din nou la Ceruri. La Tatăl Său. Dar, înainte de a părăsi pământul, i-a adunat pe ucenicii săi şi le-a dat Duhul Sfânt, adică puterea dumnezeiască pentru ca Apostolii să-i poată şi ei reaşeza pe oameni în starea lor de fii ai lui Dumnezeu, aşa cum a făcut-o Iisus Hristos însuşi. Şi dându-le puterea dumnezeiască, Iisus le-a spus Apostolilor: «Iată, Eu sunt cu voi în toate zilele, până la sfârşitul veacului»[1]. Şi, într-adevăr, Dumnezeu a rămas pe pământ, pentru că puterile Sale au fost încredințate Apostolilor. Iar prin *cheirotonia*, prin punerea mâinilor, Apostolii, la rândul lor, au transmis puterea dumnezeiască preoților şi episcopilor. Din generație în generație, flacăra divină a preoției a fost transmisă – prin punerea mâinilor deasupra capului – până la noi. Prin punerea mâinilor, lanțul preoției s-a continuat neîntrerupt de la Iisus Hristos prin intermediul Apostolilor şi al tuturor episcopilor, de-a lungul a două mii de ani, până la mine, tatăl tău.

După mine, puterea dumnezeiască a preoției, dată de Iisus Hristos Apostolilor şi preoților, va trece la tine, de vei fi vrednic de ea. Apoi la fiii tăi, la nepoții tăi şi la urmaşii tăi, aleşi de Dumnezeu, până la sfârşitul veacurilor. Şi aceasta, pentru ca, prin prezența preotului, Dumnezeu să rămână alături de oameni. Slujirea preotului este mai cu seamă o slujire părintească. Acum înțelegi de ce toți îl numesc pe preot «părinte»; pentru că preotul este cel ce dă oamenilor starea de fii ai lui Dumnezeu."

M-am lipit cu totul de tatăl meu, în timp ce el îmi spunea:

„Preotul îi iartă pe oameni în numele lui Dumnezeu, tot aşa cum Dumnezeu i-a iertat, botezându-i şi reintegrându-i în starea lor de fii ai lui Dumnezeu. Pe cel care le dă oamenilor starea de fii ai lui Dumnezeu, oamenii îl numesc «părinte», aşa cum îl numesc «Părinte» pe Tatăl din cer..."

***dogmatica* X, 5-9, *PG* 37, 465;** SFÂNTUL GRIGORIE AL NYSSEI, ***Ora tio catechetica mag na* 25, *PG* 45, 65D.**

[1] ***Matei* 28, 20.**

Lângă tatăl meu încercam aceeaşi emoţie pe care Moise trebuie să o fi simţit în faţa lui Dumnezeu pe munte. Căci şi eu voiam să-mi acopăr faţa.

Simţeam şi vedeam deasupra capului tatălui meu flacăra – limba de foc sfântă – coborâtă din cer peste capetele Apostolilor. Tatăl meu avea flacăra preoţiei transmisă aşa cum îşi transmit flacăra atleţii olimpici. Şi îmi era teamă ca această flacără dumnezeiască a preoţiei să nu se piardă. Mai târziu am înţeles ce dramă poate fi moartea unui episcop care nu transmite flacăra. Întreaga lume este lipsită de lumina dumnezeiască. Mi s-a povestit că odată un grup de emigranţi au sosit în Lumea Nouă împreună cu episcopul lor. Şi-au construit o biserică. Iar viaţa lor era liniştită. Într-o zi episcopul a murit. Pe neaşteptate. Iar creştinii s-au trezit dintr-o dată în beznă. Fără Dumnezeu. Căci mâna episcopului care, numai ea singură putea transmite flacăra preoţiei, era moartă. Din disperare, pentru a nu rămâne fără flacăra preoţiei şi fără lumina dumnezeiască transmisă oamenilor, pentru a nu muri în beznă, sărmanii emigranţi au încercat să pună mâna moartă a episcopului pe capul urmaşului său. Dar o mână moartă de episcop nu poate transmite flacăra preoţiei. Şi, în faţa morţii episcopului, creştinii exilaţi şi-au dat seama că, o dată cu episcopul, Dumnezeu însuşi murise pentru ei. Era ca şi cum în clipa morţii episcopului soarele s-ar fi stins dintr-o dată.

Tatăl meu purta această lumină dumnezeiască. Şi mă temeam pentru viaţa sa. Căci lumina preoţiei e atât de preţioasă, iar persoana sa era atât de fragilă!

Cu această flacără, preotul continuă lucrarea zilei a opta, lucrarea zidirii din nou a lumii, lucrarea îndumnezeirii lumii.

Ascultându-l, m-a cuprins dintr-o dată o îndoială. Şi i-am spus:

„Suntem de-a pururea îmbrăcaţi în îngrozitoarele haine de piele, în uniforma penitenciară a osândei noastre. Dumnezeu ne-a iertat, ne-a redat starea de fii şi moştenitori. De ce mai rămânem atunci în uniformele penitenciare ale ocnei pământeşti?”

Tatăl meu mi-a explicat că omul, chiar pedepsit fiind, chiar îmbrăcat în haina de piele, şi chiar alungat din paradis, este o făptură de neam dumnezeiesc. Nici Iisus Hristos, nici preoţii care au primit Duhul Sfânt nu-i conduc pe oameni la ceruri şi nu fac din ei dumnezei aşa cum se mână o turmă la staul. Prin

întruparea lui Hristos şi prin slujirea preoților, oamenii au primit iertarea şi sunt invitați să-şi redobândească starea de fii ai lui Dumnezeu. Dar, fiind făpturi libere, oamenii pot foarte bine refuza invitația. Dumnezeu a dat fiecărui om dreptul de a dispune de el însuşi. Numai animalele şi sclavii sunt mânați cu forța şi în turmă. Oamenii, făpturi libere şi deiforme, sunt invitați. Nimic mai mult. Şi omul are dreptul de a refuza sau accepta invitația. Fiecare în parte. Individual. Căci nu există oameni şi femei la plural; doar la singular. Omul nu a fost numai creat liber, el este totodată şi unic, aşa cum Dumnezeu este unic. Invitația este deci la singular. Adresată fiecărui om[1]. Această unicitate a fiecărui om, care ne deosebeşte de animale, de plante şi de alte făpturi create în serie, îmi plăcea tot atât de mult ca şi darul libertății omeneşti.

„În loc să fii gelos şi să plângi atunci când bărbații şi femeile îl numesc «părinte» pe tatăl tău care este preot, trebuie să-I mulțumeşti lui Dumnezeu pentru darul pe care l-ai primit.

— Care dar?, am întrebat eu.

— Acela că eu sunt de două ori tatăl tău, iar tu eşti de două ori fiul meu: o dată după trup şi o dată după duh. Gândeşte-te că toți ceilalți copii au un tată care nu le este părinte decât o singură dată, după trup."

În seara aceea am mulțumit îndelung lui Dumnezeu. Nu, nu aveam un „tată colectiv" pe care trebuia să-l împart cu toți oamenii vii, morți sau pe cale de a se naşte; aveam un tată care era de două ori tatăl meu! Iar eu eram de două ori fiul său! Era o fericire la care nu visasem niciodată, atât era de mare.

[1] VIRGIL GHEORCHIU, ***Les Sacrifies du Danube,*** **Paris, 1957. P – 89.**

IX. O copilărie petrecută în cerul rezidit pe pământ

Prin urmare, copilăria mea a devenit o mare idilă teologică. N-am avut niciodată jucării lumeşti. Mai mult decât atât: n-am ştiut niciodată ce este lumescul, profanul, laicul şi răul. Aşa că, mai târziu, când am aflat din cărți că, ştiințific vorbind, răul nu există, am fost foarte mulțumit. Căci încă din copilăria mea am fost convins că răul nu poate exista în mod real. Am fost fericit să am această confirmare. Într- adevăr, dacă un lucru este făcut rău, e ca şi cum n-ar fi fost făcut deloc. Dacă bucătăreasa găteşte o mâncare atât de rea încât trebuie să o arunce fără să o servească, e ca şi cum n-ar fi gătit-o deloc. Dacă cizmarul îmi face o pereche de încălțăminte pe care nu pot să o încalț, este ca şi cum n-ar fi făcut-o deloc. Dacă trăim numai cu trupul, pentru atingeri epidermice, ignorând partea cea mai bună din noi înşine – duhul omului, care este dumnezeiesc – e ca şi cum n-am fi trăit deloc. Cei care trăiesc doar cu simțurile şi cu trupul sunt ca şi cum n-ar fi trăit deloc. Nu există. N-au existat niciodată şi nu vor exista niciodată.

De aceea, Toma d'Aquino neagă şi el existența păcătoşilor, scriind: „în măsura în care oamenii sunt păcătoşi, ei nu există"[1].

La hinduşi *„a fi"* este sinonim cu *„binele".* Cele două cuvinte au aceeaşi semnificație. A nu fi este sinonim cu răul"[2].

A exista înseamnă *a fi bun. A nu exista* înseamnă *a fi rău.* Dar existau şi alte motive pentru care ignoram cu totul răul şi universul profan. Întâi de toate pentru că trăiam într-un univers minunat care mă uimea prin sublima lui splendoare; trăiam în incinta sacră a bisericii.

Biserica este o icoană arhitecturală. Orice biserică este o copie a cerului. Trăiam deci în cerul reconstruit pe pământ. În universul meu se găseau toate strălucirile divine şi cosmice, în biserică slujbele dumnezeieşti sunt săvârşite în acelaşi timp în cer. Orice

[1] ***theologiae* 1, 20, 2 ad 4.**

[2] ***Upanishad,* Maitri III, 1, cf.** ANANDA K. COOMARASSWAMY, ***Hindouisme et Bouddhisme,* Irad. fr., Paris, 1963, P 38.**

slujbă dumnezeiască e dublă: aici jos şi acolo sus. Dumnezeu, îngerii, sfinții, participă nevăzut la orice Liturghie. La început, cel mai mult mă interesau îngerii. Îi ştiam alături de mine. Şi eram emoționat de aceasta. Deşi nu-i vedeam. Încă de la intrarea sa în biserică, tatăl meu era înconjurat de îngeri. „Îngerii îl înconjoară pe preot – scrie Sfântul loan Hrisostom – când acesta săvârşeşte Liturghia”[1]. Aliniate respectuos în jurul altarului unde zace jertfa, oştirile cereşti contemplă extaziate sublimitatea şi măreția lui Dumnezeu. „O mulțime de îngeri îmbrăcați în haine strălucitoare înconjoară altarul şi îşi pleacă capul, asemenea soldaților în fața împăratului”[2].

Tatăl meu nu era niciodată singur în altar. Niciodată. Căci „altarul şi spațiul din jurul altarului sunt pline de puteri cereşti, pentru a cinsti pe Cel prezent pe altar”[3].

Deşi îmbrăcat într-un trup omenesc, tatăl meu era vrednic să fie slujitor în cer şi să fie în compania sfinților, heruvimilor şi serafimilor. Mai mult, el însuşi era slujit de îngeri în timpul Euharistiei. Căci: „îngerii slujesc împreună cu preotul. Iar Dumnezeu e de față El însuşi”[4]. „Apostolul le îndeamnă pe femei să-şi plece capul din pricina prezenței îngerilor”[5].

Înveşmântat în odăjdii de aur şi argint, tatăl meu nu mai avea nimic pământesc şi lumesc. Odăjdiile preoțeşti înseamnă că preotul s-a desprins cu totul de toate legăturile sale cu lumea şi este întruchiparea lui Dumnezeu[6]. Când îşi ridică brațele, preotul trebuie să aibă încredințarea că îşi desface aripile asemenea îngerilor[7].

Sfântul Gherman al Constantinopolului ne spune: „Imitând puterile serafimilor, preoții sunt acoperiți cu podoabe în chip de aripi”[8].

În mânuirea obiectelor sfinte, a vaselor, a acoperămintelor altarului, tatăl meu era colaboratorul pământesc al lui Dumnezeu.

---

[1] SFÂNTUL IOAN HRISOSTOM, ***De sacerdotio* VI, 4.**

[2] *Ibid.*

[3] *Ibid.*

[4] SFÂNTUL IOAN HRISOSTOM*, **PG 72,29.***

[5] SFÂNTUL IOAN HRISOSTOM*, **PG 50,443C.***

[6] SFÂNTUL SIMEON AL TESALONICULUI, ***De sanda liturgia,* cap. 79.**

[7] SFÂNTUL SIMEON AL TESALONICULUI, ***De sacerdotio,* cap. 181.**

[8] SFÂNTUL GHERMAN AL CONSTANTINOPOLULUI, ***PG* 81, 393C.**

Îi împrumuta doar mâinile sale lui Dumnezeu, pentru ca Dumnezeu să se slujească de mâinile lui pentru acțiunile materiale. Dar Dumnezeu era Cel ce slujea nevăzut. Îngerii slujesc şi îl ajută pe preot tot timpul în vremea slujbei[1].

Troparele şi imnele erau cântate în cor de tatăl meu şi de îngeri. Unul din imne – *Trisaghion*-ul[2] – este compus chiar de către îngeri, care l-au descoperit credincioşilor în catedrala din Constantinopol.

„Gândeşte-te – spune Sfântul Ioan Hrisostom preoților – lângă cine te afli şi împreună cu cine vei chema pe Dumnezeu: cu heruvimii! Închipuieşte-ți în ce cor vei intra. Nimeni să nu se alăture cu nepăsare acestor imne sfinte şi tainice! Nimeni să nu-şi țină gândurile pământeşti, ci – lepădând orice lucru profan şi strâmutându-se cu totul în cer, ca şi cum s-ar afla chiar alături de slavă şi zburând împreună cu serafimii – să cânte preasfântul imn de slavă şi măreție al lui Dumnezeu”[3].

Obligat fiind să trăiesc tot timpul în cer, am sfârşit, în curând, prin a cunoaşte perfect toate ierarhiile cereşti. Aş fi recunoscut chiar de departe un heruvim, fără a-l confunda cu alți îngeri, căci heruvimii sunt „cei cu mulți ochi”. Serafimii stau în cerc în fața altarului şi au „şase aripi, cu două îşi acoperă fața, cu două picioarele, iar cu celelalte două zboară, strigând neobosit laude fără încetare...

Cântare de biruință strigând, glas înălțând şi grăind: „Sfânt, sfânt, sfânt...”[4]

Şi pentru că, în Biserică, totul e înfățişat prin simboluri, am învățat să le deprind. Ştiam că „aripa simbolizează promptitudinea în a ne înălța, simbol ceresc”, ceea ce deschide accesul spre înălțime şi urcuş, depăşirea oricărui lucru josnic[5].

Aripile îngerilor sunt foarte uşoare, şi această uşurință indică faptul că ei nu au nici o greutate pământească, ci se înalță în toată curăția şi neanevoios spre înalt. Ştiam că toți îngerii au picioarele goale, că nu sunt niciodată încălțați, şi că „picioarele desculțe înseamnă că ei sunt liberi, degajați, lipsiți de legătură, curați de

[1] CLEMENT ALEXANDRINUL, ***Stromate* VII, 1. Origen, *Horn, in Lev.* IX, 8.**

[2] **„Sfinte Dumnezeule, Sfinte tare, Sfinte fără de moarte, miluieşte-ne pe noi!” [n. ed.].**

[3] SFÂNTUL IOAN HRISOSTOM, ***PG* 62, 364; 48, 707; 49, 345; 66, 970.**

[4] ***Sfânta dumnezeiasca Liturghie a Sfântului Vasile cel Mare:* cântarea întreit sfântă.**

[5] SFÂNTUL DIONISIE AREOPAGITUL, ***De caelesti hierarchia XV, 3, PG 3, 332.***

orice alipire exterioară, că se aseamănă pe cât e cu putință simplității dumnezeiești”[1].

Odăjdiile preoțeşti ale tatălui meu, veşmintele sfinților, fețele mucenicilor, ale mărturisitorilor, ale patriarhilor şi ale proorocilor din icoane, prezența ființelor dumnezeieşti, altarul, jertfa, muzica, poezia litaniilor – a ecteniilor – sau cererilor – toate erau minunate, uimitoare şi sublime în universul meu ceresc şi natal. Ştiam că tot timpul sunt însoțit, călăuzit, ocrotit de puterile strălucitoare şi dumnezeieşti. La dreapta mea se afla totdeauna nevăzut, dar atent la orice gest al meu, îngerul meu păzitor. Foarte aproape de mine se afla îngerul păzitor al Sfintei noastre Biserici, îngerul păzitor al casei noastre, îngerul tatălui meu, cel al satului nostru şi îngerul păzitor al nefericitului meu neam românesc... Nu m-am despărțit niciodată de aceste personaje cereşti, şi ele mi-au făcut educația, m-au învățat să vorbesc, să privesc, să merg, să mă rog. Aceste personaje de sus venite din cer lângă mine după naşterea mea sunt cele care mi-au îndrumat paşii, mi-au îndreptat mersul, limbajul şi atitudinile vieții mele. Nevăzuți, ei s-au aflat întotdeauna alături de mine, oriunde mă îndreptam.

Din acest univers dumnezeiesc – unde aproape tot timpul eram singurul personaj pământesc – am ieşit pentru prima dată în ziua în care am mers la şcoală. Atunci am călcat pentru prima dată pe pământ profan. Căci eram născut pe tărâm sacru. M-am născut în casa parohială. M-am născut în curtea bisericii, în cer...

[1] SFÂNTUL DIONISIE AREOPAGITUL, ***PG* 3,322C.**

X. Casa parohială natală şi vecinii mei, morţii

Casa parohială e casa în care locuieşte preotul, casa construită la câțiva paşi de biserică, în incinta sfântă, numită *peribolos*. Deasupra porții de intrare în acest spațiu închis care înconjoară biserica se găseşte turnul clopotelor, clopotnița sau *kodonostosion*. În clopotniță aveam clopote adevărate, fabricate din metal, ca pretutindeni în lume. Dar, alături de clopotele metalice, aveam şi „clopote de lemn" numite *simantron*, simandră sau toacă.

Toaca e o scândură lungă, suspendată de plafon, în care cu ajutorul a două ciocănele de lemn se bat anumite ritmuri de rugăciune, de chemare, sau de litanie.

Vreme de două mii de ani, venind dinspre răsărit, invaziile barbare s-au abătut cu regularitate asupra țării mele, aşa cum valurile mării se abat asupra plajelor. Unul din primele lucruri pe care le făceau invadatorii, intrând în satul incendiat şi pustiu, era să urce în clopotnița bisericii pentru a lua clopotele. Pretutindeni, ei luau toate clopotele bisericilor pentru a le topi şi a face din ele arme. Locuitorii refugiați priveau de departe, neputincioşi, la păgânii care le luau clopotele. După plecarea lor, creştinii puneau în clopotniță alte clopote, care rămâneau acolo sus şi chemau la rugăciune, până când o nouă invazie venea dinspre răsărit. În timpul ocupației turceşti, care a durat cinci secole, chiar dacă îndrăzneau să cumpere clopote, creştinii n-aveau dreptul să le folosească. Sunetul clopotelor era strict interzis în toate țările creştine supuse turcilor. Pentru a-i chema pe credincioşi la Sfânta Liturghie, preoții noştri de țară şi călugării în mănăstiri au aşezat atunci clopote de lemn, simandre sau toace.

Când m-am născut eu, nu mai erau invazii ale hunilor, tătarilor, cazacilor sau turcilor. Clopotele metalice se aflau în clopotniță. Puteau fi trase. Dar, alături de ele, se păstrau cu evlavie clopotele de lemn, toaca, clopotele din vremurile de nenorocire. Pentru a-i chema pe credincioşi la Liturghie, se trăgeau ambele feluri de clopote. Nimeni nu s-ar fi gândit să înlăture clopotele de lemn, căci exista mereu teama de o nouă invazie, de la o zi la alta. Biserica văzută, cea care se află pe

pământ, nu trebuie niciodată să se considere ieşită cu totul din vremea persecuțiilor. Creştinii din satul meu au făcut bine că au păstrat clopotele de lemn. Când aveam în jur de douăzeci de ani, invadatorii dinspre răsărit au ajuns din nou acolo. Veneau cu avioane americane, cu tancuri englezeşti şi cu puşti franțuzeşti... Toate țările Occidentului au cotizat la înarmarea invadatorilor. Primul lucru pe care aceştia l-au făcut sosind în satul meu a fost să ia clopotele metalice pentru a le topi şi a face din ele arme. Au topit toate clopotele de la toate bisericile. Cum au făcut vreme de două mii de ani. Dar, de această dată, invadatorii care soseau în valuri nenumărate – îmbarcați în jeepuri şi în maşini fabricate în America – erau mai cumpliți decât valurile de vandali, vizigoți şi cazaci de odinioară. Ridicau clopotele, ardeau clopotnițele şi bisericile, ucideau preoți şi episcopi. Pretutindeni. Ucideau diaconi, cântăreți bisericeşti şi pe oamenii cei mai credincioşi. Erau porniți împotriva a tot ceea ce amintea de credința creştină. Profanau totul. Acolo unde găseau o icoană, un vas sfânt, o cruce, se înverşunau să o profaneze. Pentru mai multă eficiență, în aceste grupe de profanatori foloseau oameni născuți în alte religii decât cea a lui Hristos. Şi astfel şi-au atins țelul, căci în locul unui război împotriva religiei, a fost un război al religiilor. Totuşi, nu şi-au putut atinge scopul, pentru că nu puteau arde decât copiile pământeşti ale Sfintei noastre Biserici, căci adevărata noastră Biserică este în cer, iar ei nu o puteau distruge, chiar înarmați fiind cu tot ceea ce le-au trimis cetățenii americani mai diabolic în materie de maşini de război şi de distrugere. Şi dacă au ucis mii şi mii de preoți şi episcopi, ei n-au ucis decât nişte slujitori ai Episcopului nostru şi ai adevăratului nostru Arhiereu, Care este Iisus Hristos, Cel ce se află pretutindeni şi nu poate fi împuşcat.

Toate masacrele şi tot răul pe care l-au făcut a fost făcut degeaba. Întocmai ca răul pe care regele perşilor l-a făcut mării când a ordonat soldaților săi să biciuiască valurile cu vergile, aşa cum sunt biciuiți sclavii. Pentru mine, acest lucru confirmă încă o dată ideea că răul nu există în mod real. Nici chiar oamenii răi: „în măsura în care sunt păcătoşi, ei nu există”[1]. „Răul nu are ființă”[2]. Răul este nonexistența. Neantul. Iar invadatorii, cu maşinile lor

[1] TOMA D'AQUINO, ***Summa theologiae* 1, 20, 2 ad 4.**

[2] SFÂNTUL GRIGORIE AL NYSSEI, ***PG* 44,528A.**

americane, se vor întoarce în curând în nonexistența lor, în neantul lor.

Casa parohială natală era legată de biserică printr-o alee lungă de câțiva metri. De-o parte şi alta a aleii se aflau mormintele cu crucile lor de lemn. Căci curtea bisericii, *peribolos*, incinta sacră, servea micului nostru sat şi drept cimitir.

De-a lungul acestei alei, care ducea de la casa parohială la biserică, printre morminte şi cruci funerare, am învățat să merg şi am făcut primii mei paşi pe pământ. Nu exista nici o îngrădire, nici o separație între biserică, casa parohială şi cimitir. Astfel, orice om care murea în sat era adus *la noi*, în curtea bisericii, şi îngropat aproape de casa noastră.

Am aflat, încă din primii ani, că morții continuă să facă parte integrantă din parohie, din parohia tatălui meu. Moartea nu-l desparte niciodată pe un creştin nici de parohia sa, nici de biserica sa, nici de preotul său. Cu sufletele lor, morții participă, nevăzut, la sinaxă, la adunarea credincioşilor care săvârşesc Liturghia. Nu numai că morții fac parte integrantă din parohie şi participă efectiv la Liturghie, dar în multe privințe ei sunt superiori celor vii. În primul rând, morții sunt lipsiți de hainele lor penitenciare, de hainele lor de piele. E unul din lucrurile prin care sunt superiori nouă, celor vii. Apoi, ei nu mai sunt supuşi ispitelor şi păcatelor. Morții nu mai pot comite păcate. Din acest punct de vedere, îi invidiam foarte mult. Apoi, morții au asupra noastră avantajul de a fi lipsiți de grijile mărunte ale vieții pământeşti. Nu se ocupă decât de esențial. Din acest punct de vedere, existența lor de dincolo de mormânt este superioară chiar şi existenței celor mai desăvârşiți dintre muritori. În fiecare duminică, la săvârşirea Sfintei Liturghii, ghiceam prezența nevăzută, alături de îngeri, a tuturor oamenilor satului morți şi îngropați în jurul casei noastre. Dar, alături de ei şi de îngeri, la sinaxă se aflau totdeauna nevăzuți şi creştinii satului nostru care aveau să se nască în zilele, în anii şi în veacurile ce vor veni. În mica noastră biserică, ca în toate bisericile, nu exista trecut, prezent sau viitor. În biserică timpul nu este împărțit nici în ore, nici în minute, nici în ani, nici în secole. La noi acasă, adică în biserică, în cimitir şi în casa parohială, trăiam în timpul dintru început, în timpul lui Dumnezeu, în veşnicie. Căci, aşa cum afirmă Fericitul Augustin, lumea – deci

viața – nu este creată în timp, ci o dată cu timpul, *mundus non factus est in tempore, sed cum tempore*[1].

Moartea nu poate izgoni în afara timpului un om, care rămâne în el. Şi astfel – contemporan încă din copilăria mea cu cei morți şi cu cei ce trebuiau să se nască în viitor – am înnodat legături cu morții, cu cei ce se aflau în jurul casei noastre, în mormintele lor. Morții erau frații mei minunați în Hristos care se odihneau. Am fost întotdeauna mai legat prieteneşte de cei morți decât de cei vii din satul nostru, căci întotdeauna eşti mai legat de vecinii mai apropiați, iar morții îşi aveau sălaşul chiar sub zidurile noastre, în timp ce viii erau risipiți într-o parohie lungă de treizeci de kilometri.

Am aflat că oamenii mor pentru ca trupurile lor să se odihnească după ostenelile vieții pământeşti. Odihnindu-se, ei aşteaptă învierea. Căci orice om este nemuritor cu trupul şi sufletul. Fiecare din noi va învia. Fiecare din noi poate deci spune, împreună cu Iov: „Ştiu că în pielea mea care a suferit aceasta mă voi scula", în mormânt va pieri doar haina de piele şi materia grea, străină de firea omenească şi adăugată trupului omenesc după pedeapsă. Se aşează deci în pământ un trup greu, şi va învia un trup desăvârşit, aşa cum era la început[2].

Vorbind despre moarte, Sfântul Grigorie al Nyssei spune: „Doamne, Tu ai îndulcit pentru noi spaimele morții. Laşi să se odihnească pentru o vreme trupul nostru, apoi îl vei deştepta o dată cu trâmbița de apoi. Ne încredințezi, spre păstrare, pământului... de la care vei lua rămăşițele noastre muritoare spre a le preschimba în frumusețe nemuritoare"[3].

Orice om visează să fie desăvârşit. Visul meu era să îmbrac trupul inițial, nemuritor, nesupus bolii, suferinței, bătrâneții şi morții, cum se spune în slujba înmormântării: „Chipul slavei Tale celei negrăite sunt, deşi port rănile păcatelor. Frumusețea cea dintâi îmi dăruieşte, facându-mă pe mine iarăşi cetățean raiului".

Pentru mine, ca şi pentru cei morți, cimitirul era un frumos loc de odihnă. Tatăl meu spunea adeseori, citându-l pe Sfântul Grigorie din Nazianz: „Noi am avut fericirea de a trăi într-o țară în

[1] FERICITUL AUGUSTIN, ***De duitate Dei Xl, 6, PG* 41, 332.**

[2] ***Corinteni* 15, 44.**

[3] SFÂNTUL GRIGORIE AL NYSSEI, ***Vita Macrinae, PG* 46, 984.**

care, chiar dacă locuitorii mor de foame, ei miros totdeauna frumos. Pentru că morții şi mormintele sunt pline de flori...”[1].

De teamă de a nu uita să aducă flori la morminte, creştinii din satul nostru sădeau aici în ziua îngropării un cais, un cireş, un măr sau un alt pom fructifer. Cimitirul bisericii noastre devenise astfel cea mai frumoasă livadă a satului. În toate satele din Petrodava nu se află livadă mai frumoasă decât cimitirul. În afara florilor obişnuite, sub fiecare arbore funerar se sădesc întotdeauna plante şi flori rezistente care, odată sădite, înfloresc în fiecare an fără a mai fi îngrijite; astfel, pe toate mormintele se află trandafiri agățători, liliac, mentă şi busuioc; dar mai ales un fel de crizanteme care la noi se numesc „Mărită-mă mamă!” pentru că se agață peste tot, înaintea altor flori, sar de la un mormânt la altul, sar zidul cimitirului şi-şi desfac florile în stradă ca o fată care vrea cu tot dinadinsul să fie remarcată şi cerută în căsătorie. Pe fiecare mormânt se aflau mure, fragi şi căpşuni... Toate păsările îşi dădeau întâlnire la noi, în locul de odihnă al cimitirului.

Printre păsări zburau nevăzuți îngerii creştinilor care odihneau în morminte şi îngerii familiari mie.

Uneori comparam cimitirul cu o garderobă, în care fiecare om va veni într-o zi să-şi lase haina sa de piele, ca în vestiarul satului. Căci aşa cum s-a spus: „Prin moartea sa, omul şi-a lăsat haina de piele – *dermatinoi chitones*. Cei care trăiesc în cer nu mai au nevoie de astfel de haine de piele. Căci, acolo sus, omul e împodobit cu veşmintele pe care şi le-a țesut pe pământ prin curăția purtării sale”[2].

După odihna în mormânt, moartea nu e de fapt decât o schimbare de costum: părăsim uniforma penitenciară, grea şi ruşinoasă, haina de piele, şi îmbrăcăm costumul sublim al nemuririi; căci omul va fi primit în Cer: „Veşmântul trupesc, destrămat de moarte, e țesut din nou, nu însă din această materie groasă, ci dintr-una uşoară şi aeriană”[3].

[1] SFÂNTUL GRJGORIE DIN NAZIANZ, ***PG yj- Epistula 27 ad Amphilochium.***

[2] SFÂNTUL GRIGORIE AL NYSSEI, ***Oratio funeraria de Mele tio*, PG 46.**

[3] SFÂNTUL GRIGORIE AL NYSSEI, ***PG* 46, 108A, *Dialogus de anima et resurrectione*.**

XI. Trăind în cer

În mijlocul incintei sacre – *peribolos* – aproape de casa parohială, se înălța biserica.

Aşa cum am văzut, biserica nu este o construcție pământească. Niciodată. Chiar dacă e zidită pe pământ. De altfel, biserica nu se aseamănă cu nicio altă construcție. Căci ea este o copie, o reproducere pământească a bisericii adevărate, care este în cer. Orice biserică este în cer – aşa cum arată Sfântul Ioan în *Apocalipsă*. Construcțiile pe care le vedem în mijlocul oraşelor şi satelor, şi pe care le numim biserici, nu sunt decât copii – mai mult sau mai puțin reuşite – ale originalului.

E cu neputință să construim pe pământ un lăcaş ceresc – căci nu poți construi cerul cu marmură, granit sau lemn – cu nici una din materialele grele pe care le avem pe pământ[1], în mod obligatoriu, o construcție cerească trebuie construită din materiale cereşti. Noi însă nu le avem. Aşadar, noi construim pe pământ, după descoperirile făcute proorocilor, copia bisericii noastre de sus, folosindu-ne de simboluri. Simbolul este modul de a exprima indirect, prin imagini, realitățile pe care nu le putem exprima direct, din lipsă de mijloace. A înțelege un simbol, înseamnă a participa la prezența pe care el o reprezintă. Pentru cei necredincioşi, o icoană, o biserică, săvârşirea Sfintei Liturghii şi cultul însuşi, oricare ar fi el, n-au nicio valoare; cum pentru un analfabet nici cea mai frumoasă carte din lume n-are nicio valoare. În fața unei biserici, a unei Liturghii, a unei icoane, necredinciosul rămâne la fel de străin ca şi cel care nu cunoaşte literele alfabetului în fața unei cărți.

Primul simbol al bisericii este forma ei de navă, îndreptată totdeauna către răsărit. Forma de navă aminteşte simbolic faptul că biserica nu este un lucru pământesc; ea nu face decât să plutească, ca o navă, deasupra pământului. Apoi, biserica este o imagine a lui Dumnezeu – şi, ca atare, reprezintă lumea întreagă, căci Dumnezeu este Totul. Biserica este împărțită în trei părți, căci

[1] SFÂNTUL SIMEON AL TESALONICULUI, ***De sacro templo, PG* 155, 337 – 340.**

Dumnezeu este Treime. Partea principală a bisericii este altarul, care simbolizează sferele superioare şi supracereşti ale lumii, în care se găseşte tronul lui Dumnezeu. În altar se află preotul care îl reprezintă aici jos pe Dumnezeu. Restul bisericii reprezintă lumea văzută. Cupola bisericii simbolizează bolta cerului. Pardoseala bisericii reprezintă cele de pe pământ. Sub boltă, deasupra celorlalte imagini, se află *Pantocratorul* – Hristos Atotțiitorul. El simbolizează comuniunea iubirii şi a unirii în Hristos, unirea sfinților pământului cu sfinții cerului. De aceea, sub Pantocrator, centrul iconostasului e ocupat de Mântuitorul, înconjurat de o parte şi de alta de Maica Sa şi Ioan Botezătorul, de îngeri şi Apostoli împreună cu toți sfinții; aceasta pentru a ne învăța că în ceruri Hristos este împreună cu sfinții şi că, în acelaşi timp, El este cu noi şi, de asemenea, că într-o zi va veni din nou[1].

Sub aceste icoane se găsesc credincioşii adunați în sinaxă. Nici între noi – credincioşii, adunați pentru Sfânta Liturghie – şi sfinții din cer nu mai există frontiere: în timpul Liturghiei cerul şi pământul nu mai sunt separate. Din această pricină, preotul tămâiază deopotrivă fața lui Hristos, a sfinților şi a credincioşilor de pe pământ. Toți sunt adunați în aceeaşi navă, amestecați împreună: cei din cer şi cei de pe pământ. Căci Biserica este înainte de toate împăcarea cerului şi a pământului, împletirea celor cereşti şi a celor pământeşti, datorită prezenței lui Hristos…

Simbolurile sunt infinite. În biserică, ele toate exprimă întâlnirea cerului şi a pământului. Aici cerescul şi pământescul se amestecă, aşa cum se amestecă apele unui fluviu într-un estuar. Ca icoană, lăcaşul bisericesc e o întregire a rugăciunii euharistice şi face parte integrantă din Liturghie.

Biserica fiind cerul rezidit pe pământ, pot să afirm – fără nicio exagerare – că întreaga copilărie mi-am petrecut-o în cer. Adică în biserică şi în incinta sacră… Copilăria mea a fost, atât la propriu, cât şi la figurat, o sublimă şi continuă Liturghie.

De când am început să merg, am participat, alături de tatăl meu, la toate slujbele: liturghii, înmormântări, botezuri, cununii şi *Te Deum*-uri. (Noi – românii – suntem, numeric, al doilea popor ortodox din lume. Suntem singurul popor latin şi ortodox; şi,

[1] SFÂNTUL SIMEON AL TESALONICULUI, ***De sacro temple,*** **cap. 136, PG 155, 345.**

celebrând în limba noastră, folosim în biserică mai multe cuvinte latine decât oricare alt popor.)

Preotul nu poate sluji Sfânta Liturghie, şi un mare număr de alte slujbe, fără să fie prezentă cel puțin încă o altă persoană. Această a doua persoană eram adeseori eu. Se ştie că acolo unde este preotul care slujeşte şi un singur credincios, Dumnezeu este întotdeauna prezent. Aceste trei persoane, Dumnezeu, preotul şi credinciosul formează ei singuri o Biserică deplină, dumnezeiască, apostolească şi sobornicească. Dumnezeu, tatăl meu şi cu mine formam, aşadar, Biserica. Trupul tainic al lui Hristos. La noi, adjectivul „catolic", adică „universal", tradus prin slavonescul „sobornicesc", nu are sensul cantitativ de Biserică ce se întinde la toate popoarele şi în toate colțurile pământului, ci unul calitativ, căci cine este unit cu Dumnezeu este în unire cu întreg universul. Nici o Biserică nu putea fi mai mare, mai universală, mai catolică, decât Biserica pe care o formam noi: Dumnezeu, tatăl meu şi cu mine – deşi nu eram decât trei, într-o micuță biserică de lemn, în fundul munților Petrodavei. Ştiam acest lucru. Ştiam că formam o Biserică cum nu se poate mai mare şi mai universală – căci nu există nimic mai mare şi mai universal decât Dumnezeu, Care era împreună cu noi şi care reprezintă Totul.

Piscul vieții noastre era săvârşirea Dumnezeieştii Liturghii. *Euharistia* nu este o repetare a jertfei lui Hristos, ci este întotdeauna o jertfa unică, care se săvârşeşte sub ochii noştri. Eram aievea martorul şi contemporanul lui Hristos, al vieții Sale, al patimilor Sale pe Golgota şi al învierii Sale. Uneori, purtat de credința mea fierbinte de copil poet şi creştin, îmi exprimam regretul de a nu fi trăit pe vremea lui Hristos. Aş fi vrut să-L văd micuț în iesle, aşa cum L-au văzut magii şi păstorii. Tatăl meu îmi răspundea că eu sunt de fapt contemporan cu Hristos, că orice creştin este contemporan cu Hristos. Cita cuvintele Sfântului Ioan Hrisostom: „Nu eşti singurul creştin care regretă că nu L-a văzut pe Hristos. Mulți spun astăzi: «Aş vrea să-L văd pe El însuşi, ‚fața Sa, trăsăturile, veşmintele, încălțările Sale'. Ei bine, îl şi vedeți, îl atingeți, îl mâncați... căci El Se dăruie pe Sine însuşi vouă...» Căci Trupul lui Hristos nu ni se mai arată în iesle, ci pe altar..., nu se mai află în mâinile unei simple femei: Iată preotul e cel care-L ține!

Şi nu doar îl vedeți, ci îl chiar atingeți; nu doar îl atingeți, ci chiar îl mâncați; îl duceți la casele voastre”[1].

Şi acest lucru era adevărat. Un rabin spunea cândva că simțea efectul vinului sfințit băut la Paşti până la sărbătoarea Corturilor – în toamnă. Şi eu voi simți până la moarte pe buzele mele arsura linguriței de argint cu care am primit fiecare Sfântă Cuminecătură. Era şi firesc ca această arsură să rămână pe buzele mele: în limba greacă linguriţa de împărtăşanie se numeşte labis, cuvânt care înseamnă „cleştişor”. Simbolic, ea reprezintă cleştişorul cu care serafimul ia cărbunii aprinşi de pe altarul lui Dumnezeu, după cum spune Isaia: „Atunci unul dintre serafimi a zburat spre mine, având în mâna sa un cărbune pe care-l luase cu cleştele de pe jertfelnic. Şi l-a apropiat de gura mea”[2].

Împărtăşindu-ne, noi primim – cum spune Sfântul Ioan Damaschin – cărbuni aprinşi divini, „pentru ca focul dorinței, unit în noi cu dogoarea cărbunilor, să ardă păcatele noastre, să ne lămurească inima şi prin împărtăşirea cu focul dumnezeiesc să fim curățiți şi îndumnezeiți”.

Împărtăşania – cărbunii aprinşi – o primim în picioare, cu brațele încrucişate pe piept, în fața uşilor împărăteşti ale altarului – care reprezintă porțile Raiului. La împărtăşanie auzeam vocea lui Hristos care-mi spunea: „îi hrănesc pe cei ai Mei... pe Mine însumi Mă dărui spre hrana voastră... Am vrut să fiu fratele vostru, şi pentru aceasta să am trup şi sânge ca ale voastre, şi acum, iată, vă dau trupul şi sângele care M-au făcut ca unul din voi”[3].

„Dumnezeu Şi-a amestecat sângele Său cu al nostru pentru a face din noi, oamenii, o singură ființă cu El”[4].

După fiecare împărtăşanie, mă simțeam nu doar spălat de păcate, dar şi îndumnezeit[5], căci aveam în trup acelaşi sânge cu Dumnezeu. Eram fiul lui Dumnezeu prin sânge. Îl purtam pe Dumnezeu în mine. Eram „teofor”, purtător de Dumnezeu. Am înțeles de ce, atunci când ies de la Sfânta Liturghie, credincioşii sunt transfigurați, frumoşi, ca actorii sub luminile rampei.

---

[1] SFÂNTUL IOAN HRISOSTOM, ***In Ep. I ad Cor. hom.* 24, 1, *PG* 41, 199; şi *In Matth. hom.* 82,4, *PG* 5, 743.**

[2] ***Isaia* 6, 6.**

[3] SFÂNTUL IOAN HRISOSTOM, ***In loan Evang. hom.* 46, 3, *PG* 59, 260.**

[4] ***Faptele Apostolilor* 17, 27.**

[5] SFÂNTUL IOAN HRISOSTOM, ***Hom. 46, 2, PG* 49, 260.**

Dumnezeul pe care-L poartă în ei, în trupurile lor, este Cel care-i luminează. După fiecare împărtăşanie mă simțeam nu doar fiu al lui Dumnezeu, dar şi frate de sânge cu toți creştinii din lumea întreagă. Eram frate de sânge cu toți creştinii care au trăit, cu cei care trăiesc acum şi cu cei care vor trăi mâine, căci toți au avut, au şi vor avea în vinele lor acelaşi sânge dumnezeiesc pe care-l am şi eu în trupul meu. Această frățietate umană şi cosmică este plenitudinea creştină. Toate se reunesc în această Liturghie cosmică şi întreg universul e una. Eu făceam parte din Dumnezeu, şi Dumnezeu făcea parte din mine. În această clipă, noi trăim în veşnicie. Căci veşnicia începe de aici, de pe pământ. Şi când suntem în Biserică, suntem deja în cer. Suntem deja în veşnicie. Eu mi-am petrecut copilăria în veşnicie...

XII. Cumplita istorie pământească a părinţilor mei

În perioada în care trăiam împreună cu tatăl meu în cerul rezidit pe pământ şi în veşnicie, şi când eram aievea fiul lui Dumnezeu prin sânge şi frate de sânge dumnezeiesc cu toţi oamenii din toate timpurile şi din tot universul, am aflat un lucru grav.

Preoteasa Maria, mama preoteasă, mama mea, mi-a spus într-o zi revoltată:

„Nu-mi mai vorbi de tatăl tău. Tatăl tău nu te iubeşte."

Am protestat. Cunoşteam iubirea reciprocă care exista între cel ce-mi era de două ori tată şi mine. În fiecare zi slujeam împreună cu el. Discuţiile noastre teologice erau interminabile, ca discuţiile unor îndrăgostiţi. Discutând şi visând cunoşteam pe toţi sfinţii, toţi mucenicii şi toate frumuseţile raiului, ca şi cum am fi fost deja acolo. Cunoşteam cerul de sus la fel de bine ca cerul nostru de jos, bisericuţa de lemn, foarte micuţă şi foarte săracă, unde slujeam în fiecare zi.

„Dacă tatăl tău te-ar fi iubit aşa cum un tată îşi iubeşte copilul, nu te-ar fi declarat la naştere în chip inexact autorităţilor. Căci ai fost înscris greşit în registrul de stare civilă. Naşterea ta nu a fost declarată corect. Din vina tatălui tău. Căci nu te iubeşte. Trebuie să ştii aceasta."

Era o revelaţie atroce. Tatăl meu şi cu mine eram creştini. A fi creştin însemna înainte de orice a trăi în adevăr, deci în pace şi în armonie cu sine, cu Creatorul şi cu toate făpturile universului. Acum armonia cosmică în care trăiam era răvăşită. E de ajuns ca o muscă să cadă în farfurie, pentru ca întreaga mâncare să fie întinată. E de ajuns o singură minciună pentru ca armonia cosmosului să fie tulburată. E de ajuns un virus nevăzut, pentru ca un om puternic şi frumos să cadă şi să moară. Revelaţiile mamei preotese m-au umilit până la desfiinţare.

„Te-ai născut în 9 septembrie, de ziua Sfinţilor Ioachim şi Ana. Anul în care ţara noastră a intrat în războiul mondial. Acesta este un fapt sigur. Nimeni nu ştie mai bine decât o mamă când s-a născut copilul său. Te-ai născut a doua zi după Naşterea Maicii

Domnului, care e şi sărbătoarea mea, o sărbătoare fixă, prăznuită totdeauna pe 8 septembrie. Iar tu te-ai născut a doua zi după acest praznic."

O ascultam pe mama cu inima frântă. Mama preoteasă avea o fire asemenea fierului roşu, care arde în rană. Dar care vindecă rana... Mama mea era făcută parcă numai din rigoare. Şi cum viaţa nu e cu putinţă în această stare de puritate, mama mea s-a refugiat în lumea rugăciunii şi a poeziei. S-a înălţat la cer pe scara credinţei, o credinţă curată şi fină ca un fir de mătase. Mama mea alcătuia rugăciuni, acatiste, imne şi cereri de o frumuseţe arzătoare şi cerească. Inima ei era „un altar de unde se înălţau neîncetat, ca o tămâie cu mireasmă plăcută, rugăciuni preacurate spre Cel Preaînalt"[1].

În nopţile cu furtună, când zăpada transforma munţii din Petrodava într-un iad cu flăcări albe, mama punea în toate ferestrele lămpi aprinse pentru nefericiţii călători surprinşi pe cale de vreme rea: şi în toate nopţile scria pentru ei rugăciuni măreţe. Pentru a-i scăpa de la moarte. În unele primăveri se ruga de asemenea pentru mugurii şi florile de cireş înflorite prea devreme şi căzute îngheţate, asemenea copiilor născuţi şi morţi prematur. De îndată însă ce cobora de pe scara ei de mătase şi poezie în lumea pământească, la prima atingere cu aceasta, se rănea. Sau îi rănea pe ceilalţi. Din pricina diferenţei de nivel dintre universul ei pur, absolut, şi universul pământesc. Tot aşa m-a rănit şi pe mine revelându-mi un lucru atât de greu de suportat.

„Nu pot să uit naşterea ta, chiar dacă aş vrea, mi-a spus mama. Cu acel prilej am avut prima discuţie cu tatăl tău. O discuţie aprinsă. El dorea să-ţi dea numele Ioachim. Pentru că e obiceiul de a da copiilor numele sfântului prăznuit de ziua naşterii lor. N-am vrut. Am plâns. Am spus ca Ioachim este unul din cele mai urâte nume din câte există şi aş prefera mai degrabă să mor, decât să am un copil care să se numească Ioachim. Cu atât mai mult, cu cât era vorba de primul meu copil. Nu vroiam să fiu mama unui copil cu numele Ioachim. Pentru nimic în lume. Surâzând, tatăl tău s-a învoit. Deşi era împotriva voii lui. Dar trebuie să ştii: datorită mie tu nu te numeşti astăzi Ioachim."

[1] SFÂNTUL NIL, ***PG* 79, 388.**

Mai târziu, mi-am dat seama că fiecare nume are o compoziție chimică anume, cunoscută doar poeților. Poetesă, mama mea avea dreptate să iubească un cuvânt, un nume, şi să deteste altele; dar motivele sale nu puteau fi comunicate. Ea şi-a continuat dezvăluirile: „După ce ți-am ales cel mai frumos nume dintre toate numele – Virgil –, l-am rugat pe tatăl tău să meargă la primărie şi să declare naşterea ta. El a refuzat. Şi timpul a trecut. La o lună după naşterea ta, jandarmii satului au sosit aici, în casa parohială, cu carabinele, revolverele, baionetele, cu cizmele şi aerul lor amenințător. Jandarmii s-au îndreptat către tatăl tău, ca să-i pună cătuşele. Ca să-l lege, cum sunt legați ucigaşii. L-au amenințat pe tatăl tău. I-au spus că-l vor arunca în închisoare. În fundul celulelor. Pe paie ude. Toate acestea, pentru că tatăl tău nu declarase naşterea ta la primărie, aşa cum porunceşte legea oricărui cetățean, sub pedeapsa cu închisoarea. De data asta, tatăl tău a fost obligat să declare în fața legii că tu exişti. Că te-ai născut. Altfel n-ar fi făcut-o. Şi ai fi trăit clandestin pe pământ."

Ascultând aceasta, plângeam. Cu lacrimi mari.

„Nu mai plânge, mi-a zis mama. Acum eşti declarat la primărie. Nu mai eşti un clandestin pe acest pământ. Dar ai fost declarat inexact.

— Nu-i adevărat!, am spus. Tatăl meu nu a putut face aşa ceva!

— În toate certificatele de naştere stă scris că te-ai născut pe 15 septembrie. Or acest lucru nu e adevărat.

— Nu e cu putință!, am spus eu."

Şi am fugit pentru a nu mai auzi această istorie dureroasă.

„Din pricina tatălui tău vei trăi mereu cu acte de naştere false. Ca cei aflați în afara legii!", a strigat mama.

L-am căutat pe tatăl meu, alergând şi plângând. L-am întrebat direct.

„E adevărat că ai declarat inexact data mea de naştere?"

Tatăl meu s-a înroşit. Fără să spună un cuvânt. Apoi s-a făcut alb la față. Şi-a dat seama că m-a rănit. Că armonia în care m-a ajutat să trăiesc s-a spart. Cerul nostru se spărsese, aşa cum o simplă piatră aruncată din drum sparge un superb şi mare vitraliu de catedrală. Şi-a dat seama că preoteasa era cea care pricinuise această rană în sufletul meu. Şi a spart armonia şi pacea din inima copilului poet. Mama mea nu era însă mai vinovată decât

sfinții sihaştrii care, coborând din munții şi din chiliile lor, folosesc cuvinte aspre, tratându-i pe toți şi pe toate la fel de aspru cum se tratează pe ei înşişi.

„Răspunde-mi. Actul meu de naştere este fals?... Da sau nu?"

„Eşti înscris creştineşte în cer", a răspuns tatăl meu.

A încercat să mă mângâie pe cap. M-am îndepărtat.

„Eşti înscris corect în cartea Mântuitorului, a adăugat tatăl meu. Ai fost botezat. Ai fost creştinat cu ungerea Duhului Sfânt. Eşti cetățean al cerului, pentru că ai primit pecetea Duhului Sfânt, iar El a coborât asupra ta, ca asupra oricărui copil botezat. În acelaşi chip în care a coborât Duhul Sfânt peste Apostoli la Cincizecime. Ştii doar că Botezul e Cincizecimea fiecărui creştin în parte...

— Sunt sau nu înscris greşit în registrele primăriei?

— Numele tău este înscris corect în registrele cerului, a răspuns tatăl meu, ce importanță mai au celelalte?

— N-are importanță că trăiesc cu acte de stare civilă false?, am întrebat eu. Găseşti că e lipsit de importanță să ai întreaga viața acte false de identitate, asemenea criminalilor?"

Tatăl meu a tăcut. Stingherit şi îndurerat. N-avea curajul să-mi răspundă. Şi era o laşitate să tacă. Căci un creştin nu trebuie să fie niciodată laş. Dacă cineva este laş, acela nu este creştin. Un creştin nu se teme de nimic, orice ar fi. Nimic nu poate să-l înspăimânte, nici să facă din el un laş. Or tatăl meu se temea să răspundă. Se comporta în fața mea ca un laş. Şi l-am disprețuit.

Regret însă amarnic acel moment de dispreț. Faptele pe care le reproşam tatălui meu erau adevărate. Dar adevărul nu stă într-un singur fapt. Aşa cum un om nu are doar cutare vârstă, atâtea kilograme, cutare înălțime şi culoare a ochilor şi a părului. Un om este toate acestea, plus încă ceva. Iar acest ceva e mai important decât toate acestea. Tot astfel, adevărul e un număr de fapte, plus încă ceva. Întotdeauna. Faptele singure nu simt niciodată întreg adevărul. În cazul de față eu nu cunoşteam decât faptele; cele pe care mi le dezvăluise mama preoteasă. Acel ceva de deasupra faptelor care întregeşte întotdeauna un adevăr, nu-l cunoşteam. N-aveam deci dreptul să-l disprețuiesc pe tatăl meu.

Tatăl meu nu declarase naşterea mea la primăria satului. Jandarmii au venit ca să-l aresteze şi să-l arunce în închisoare. Atunci el a declarat o dată de naştere falsă. Toate acestea erau

adevărate. Dar erau adevărate pentru că a te naşte în țara mea era o primejdie grozavă. O primejdie de moarte pentru un copil. Nu am aflat-o decât mult mai târziu.

Timp de cinci secole poporul meu suferise ocupația musulmană. După ce au cucerit țara, turcii i-au trecut pe locuitori prin ascuțişul săbiei. După obiceiul oricăror cuceritori. Apoi au prădat țara. Au ars satele şi oraşele şi au făcut mari pagube. Cum fac toți cuceritorii.

După câtva timp, au băgat de seamă că mai rămaseră încă locuitori, care în timpul masacrelor s-au ascuns, şi acum ieşeau din ascunzătorile lor.

Turcii i-au adunat pe supraviețuitori şi i-au întrebat dacă vor să-şi schimbe credința şi să se facă musulmani. Renegații s-ar fi bucurat de mari avantaje. Şi chiar mai mult decât de avantaje. Ar fi devenit cetățeni ai Imperiului otoman şi ar fi avut toate privilegiile rezervate supuşilor înaltei Porți.

Li s-a explicat apoi românilor învinşi că puteau de asemenea să rămână creştini, ca şi în trecut. Trebuiau să se hotărască. Dar dacă rămâneau creştini, trebuiau să plătească un tribut extrem de greu: un tribut de patru, de cinci şi chiar de zece ori mai apăsător.

Deşi erau foarte săraci şi lipsiți de orice avuții din pricina războiului şi a jafurilor succesive, toți românii au răspuns, fără excepție, că voiau să rămână creştini, atât cât vor trăi pe acest pământ. Au răspuns că vor plăti orice tribut pentru a rămâne creştini. Că la nevoie vor tăia din carnea lor pentru a plăti impozitul.

Într-adevăr, ei au plătit de două, de trei, de zece ori tributul, în miere, în grâu, în cai, în oi, în fructe, în aur, în piei, în argint; dar mai cu seamă vor plăti îngrozitorul, înspăimântătorul tribut al sângelui cerut de ocupanții turci: copii de vârstă mică, de parte bărbătească, pentru ca turcii să facă din ei ieniceri sau eunuci, copii de parte femeiască pentru a face femei de haremuri sau pentru soldați. Invincibilul corp de elită al armatei turceşti – ienicerii – creat în 1330 şi dizolvat în 1825 – era alcătuit exclusiv din copii creştini dați ca tribut de țările creştine.

Fiecare mamă de la noi trebuia, de la o zi la alta, să plătească grozavul tribut al sângelui, dând ocupantului propriul său copil.

Acest lucru a fost făcut cu regularitate, timp de cinci secole, de poporul meu. Neîntrerupt. Pentru ca să poată rămâne creştin.

Astăzi, cu familiaritatea aspră a vechilor profeți, eu, poet al poporului meu, pot striga la cer din adâncul exilului meu: „Iisuse, Mântuitorul nostru, poporul meu te-a iubit întotdeauna şi n-a precupeţit nimic pentru dragostea Ta. Nu-L uita, Mântuitorule! Ai milă de el!”

Cei care smulgeau pruncul de la sânul mamei lor, pentru a-l trimite la Constantinopol – la înalta Poartă – erau satrapii fanarioți. Aceştia erau administratorii pe care sultanul îi trimitea în țările ocupate. Aceşti fanarioți erau tot ce putea fi mai viclean, mai odios, mai abject şi mai detestat pe acest pământ.

Pentru această treabă oribilă, sinistră, murdară, turcii îşi alegeau administratorii din drojdia internațională a Bizanțului. Îi alegeau pentru un an, pentru şase luni sau chiar pentru un trimestru. Sarcina de a colecta copiii şi bogățiile din țările asuprite pentru Înalta Poartă era scoasă la mezat. Cei care o cumpărau purtau pe durata misiunii lor titlul de prinț. Până în vremea bunicilor mei, naşterea oricărui copil moldovean era ascunsă. Era ascunsă pentru a salva copilul nou-născut de castrare, de sclavie, de prostituție şi de moarte. Exact ca pe vremea naşterii Mântuitorului nostru Iisus Hristos. Orice mamă de la noi trebuia să ia copilul nou-născut în brațele sale şi să fugă în pădure. Pentru a-l salva. Aşa cum *Theotokos* – Sfânta Născătoare de Dumnezeu – Preacinstita noastră Maică – a luat în brațele sale pe copilul Iisus şi a fugit în Egipt. Căci porunca lui Irod era de a ucide pe toți copiii mai mici de doi ani.

În țara mea, timp de secole, fiecare naştere era însoțită de „porunca pe care îngerul a dat-o la naşterea lui Iisus Hristos: «Scoală-te, ia pruncul şi pe mama sa şi fugi…» şi se auzeau strigăte şi plânsete de durere”[1]. Mai târziu, în podul bunicii mele – preoteasa Maria Scobai, din parohia Blebca – am găsit nişte desagi ciudați. Mi s-a explicat că aceşti desagi se aşezau de-o parte şi de alta a şeii calului, iar înăuntru erau aşezați pruncii care erau duşi în galop spre munte.

În copilăria sa, propria mea bunică, cinstita preoteasă Maria Scobai, a fost de mai multe ori salvată de la captivitate datorită acestor desagi. Din această pricină i-a păstrat. Dar mai era un motiv pentru a-i păstra. Acelaşi motiv pentru care, alături de

[1] ***Matei* 2, 13 și 18. *Ieremia* 31, 15.**

clopotele de metal, în clopotnițele bisericilor se păstrau şi clopotele de lemn – simandrele. Dintr-o experiență milenară se ştia că nenorocirile, invaziile, prigoanele sunt perspective care nu vor putea fi niciodată îndepărtate cât timp moldovenii vor fi pe acest pământ. Şi aceştia nu vor fi la adăpost şi nu vor mai avea nevoie de desagi pentru a-şi salva copiii în galopul calului, nici de clopote de lemn, decât atunci când vor fi în adevărata lor patrie, acolo Sus. Dar, cât timp vor fi aici jos, moldovenii ştiu că aceste lucruri pământeşti le vor fi totdeauna de folos. Căci în fiecare zi alți năvălitori vor putea veni din nou să ceară tribut de copii şi clopotele bisericilor ca să facă din ele arme. Pentru bunicii mei şi pentru oamenii din vremea lor, primejdia nu dispărea o dată cu sfârşitul vârstei fragede. Primejdia stăruia de-a lungul întregii copilării, de-a lungul întregii lor tinereți. Primejdia de a fi prinşi şi duşi în robie dăinuia până la moarte. În fiecare clipă a vieții lor aceşti oameni trăiau în primejdie; primejdia robiei şi a morții. Autoritățile şi oamenii lor de încredere – organizați în potere – atât de admirabil descrişi de Panait Istrati – năvăleau cu regularitate în oraşe, în sate şi în locurile unde se țineau târguri, şi vânau fete tinere, băieți tineri şi adolescenți, îi vânau şi după ce-i încercuiau, îi prindeau de departe cu arcanul, un fel de lasou asemenea celui cu care sunt prinse vitele în pampasul Americii Latine.

În vremea naşterii mele, oligarhii, satrapii fanarioți, prinții vânători de copiii şi carne vie pentru Înalta Poartă nu se mai îmbrăcau la Constantinopol, după moda turcească, cu caftan şi turban, ci la Paris şi Londra. Principii şi ciocoii noştri purtau acum costume nemțeşti şi jobenuri. Ciocoii noştri nu se mai intitulau nici *bei*, nici *paşă*. Ei se numeau *ministru*, *director general*, *ambasador* sau *deputat*. Dar erau aceiaşi. Nu mai adunau copii pentru Înalta Poartă. Se ocupau cu alte traficuri. Aceleaşi. Doar pentru alți stăpâni.

Dacă au încetat – temporar – a mai smulge nou-născuții de la sânul mamelor lor, în schimb în nefericitul popor creştin teama de a declara copiii autorităților şi de a anunța naşterea lor a rămas aceeaşi.

Din pricina acestei frici şi a acestui obicei tatăl meu a ascuns naşterea mea autorităților.

N-a acceptat să mă declare decât atunci când au venit jandarmii cu baionete şi cătuşe să-l aresteze. Era un interval

limită pentru a declara nou-născuții. Pentru ca parohia să nu rămână fără preot, şi pentru ca tatăl meu să nu meargă în puşcărie – s-a făcut în acest sens o cerere a tuturor credincioşilor adunați pe mormintele celor morți în cimitir, în fața bisericii – jandarmii au acceptat declarația potrivit căreia eram născut pe 15 septembrie. Era ultima zi în limita intervalului legal pentru a face această declarație.

Aşadar, această dată a fost înscrisă în actul meu de naştere. Pentru a rămâne în legalitate. Pentru ca afacerea să nu aibă urmări, şi tânărul şi fragilul meu tată să nu meargă în puşcărie cu cătuşe la mâini, escortat de jandarmi. Mama preoteasă avea dreptate: eu m-am născut de ziua Sfinților Ioachim şi Ana, pe 9 septembrie.

Aflând aceste lucruri, m-am dus la tatăl meu. Şi în genunchi i-am cerut iertare. Mi s-a făcut atunci o mare milă de mine însumi şi de tot poporul meu.

XIII. Preotul cu picioarele goale şi proletariatul bisericesc...

În aceeaşi perioadă am făcut o altă descoperire grozavă: tatăl meu, pe care-l iubeam atât, preacinstitul meu tată, era foarte sărac. Era de-o sărăcie care nici măcar nu poate fi imaginată altundeva. O sărăcie ca cea a vulpilor, a lupilor şi a veveriţelor, care n-au decât trupul lor şi o sărmană vizuină unde sunt adeseori vânate. Am avut cinci fraţi şi surori. Eram cu totul şase copii. Dar niciodată la noi n-au fost şase perechi de încălţăminte, nici şase paltoane, nici şase căciuli. Foloseam un singur palton pentru toţi şase, o singură pereche de încălţăminte pentru toţi şase, una sau două căciuli pentru toţi şase. Noi, copiii, nu puteam ieşi niciodată împreună, toţi şase, de pe tărâmul sacru al bisericii sau al casei parohiale, căci nu aveam niciodată haine pentru toţi şase. Ieşeam din casă pe rând, niciodată în acelaşi timp.

Din pricina mizeriei, în casa parohială au fost momente de suferinţă îngrozitoare. Momente de durere atroce. Simţeam mizeria până în străfundul fiinţei fizice, până la os şi, mai adânc încă, până în măduva oaselor. Dar, în acele momente cumplite de foame, de frig şi de durere, era de ajuns pentru noi, cei prea nefericiţi, să ieşim din casa parohială, să traversăm alea cimitirului şi să intrăm în Sfânta Biserică, în cerul rezidit pe pământ, pentru a ne aduce aminte că suntem fiii lui Dumnezeu, că aparţinem neamului dumnezeiesc fiindcă suntem creştini şi, de aceea, mizeriile pământeşti nu mai aveau nicio importanţă, absolut nici una. *Chiar dacă murim de foame, suntem nemuritori...*

Pentru ca noi, copiii, să nu fim apăsaţi de sărăcia noastră, de mizeria noastră, de foamea noastră, şi să nu avem un sentiment de inferioritate faţă de ceilalţi copii care puteau să mănânce şi aveau căciuli, ciorapi şi paltoane, şi să rămânem blânzi şi buni şi îngăduitori şi senini în grozava noastră durere şi în înspăimântătoarea noastră sărăcie, mama preoteasă, cinstita noastră mamă – poetesa – ne citea în fiecare zi istoria lui Iov. Era un leac foarte eficace, instantaneu, pentru toate mizeriile şi pentru toate suferinţele.

Pentru toate durerile, mama preotească ne citea suferinţele lui Iov. De două ori pe zi. De trei ori pe zi. De cinci ori pe zi. În toate zilele. Şi astfel Iov suferea împreună cu noi. Şi noi împreună cu el. Iar noi ne comparam suferinţele cu cele ale acestui om sfânt. Îl cunoşteam pe Iov mai bine decât pe orice fiinţă de pe pământ şi din cer. Iov a locuit cu noi, în casa parohială, în tot acest timp. Făcea parte din familia noastră. Noi l-am primit, iar el sălăşluia împreună cu noi. Căci Iov era asemenea nouă. Noi eram rudele lui. El era din sângele nostru, din sângele celor încercaţi de toate durerile pământului. Din pricina acestei convieţuiri cu Iov, chiar şi astăzi, când îi aud numele, sau când îl văd scris undeva, mă bucur ca şi cum aş auzi numele surorilor sau al fratelui meu, ori al vreunei rude foarte apropiate care vine din satul nostru…

La vârsta de zece ani am aflat că nu voi merge la seminar.

A fost o lovitură cumplită. Cea mai dură din toată viaţa mea. Nu mi-am imaginat niciodată – nici măcar o clipă, nici măcar în vis – că voi face altceva decât să-I slujesc lui Dumnezeu. Asemenea tatălui meu. Asemenea bunicului meu. Asemenea străbunicului meu. Asemenea tuturor strămoşilor mei, pierduţi în negura timpului. Din generaţie în generaţie, vreme de mai multe secole toţi strămoşii mei, pe linie maternă şi pe linie paternă, au fost slujitori în cer, preoţi. Toţi. Preoţi în cătune sărăcăcioase de munte, în districtul Petrodava, această mahala a Europei, pe versantul răsăritean al Carpaţilor. La noi, erai preot din tată în fiu. Ca în seminţia lui Levi. Copiii erau învăţaţi – după cum am fost învăţat şi eu – Liturghia şi toate slujbele dumnezeieşti încă înainte de a învăţa alfabetul. Aşa era. Te năşteai preot aşa cum te naşti rege. Pentru că te năşteai în incinta sacră, în casa parohială. Mai târziu am citit cu atenţie Vechiul Testament. La iudei, Moise a *hirotonit*, l-a făcut preot, prin punerea mâinilor, pe fratele său Aaron. Apoi nicăieri nu s-a mai vorbit de o altă hirotonie în tot Vechiul Testament. Pentru a fi preot, era de ajuns să-ţi dovedeşti filiaţia. La moartea preotului, se mulţumeau să-l îmbrace pe fiul acestuia cu hainele şi podoabele defunctului, aşa cum s-a întâmplat la moartea lui Aaron[1]. La şcoala din sat, camarazii mei nu jurau şi nu minţeau niciodată în faţa mea, colegul lor, care aveam aceeaşi vârstă cu ei; se purtau ca şi cum aş fi fost deja

[1] ***Numeri* 20, 25 – 26; *1 Macabei* 10, 21.**

preotul lor. Căci ştiau toţi că eu voi fi preot. Preotul lor. Ştiau că eu îi voi căsători, că eu le voi boteza copiii, că voi străbate zeci de kilometri pe jos în plină noapte, în ninsoare, în furtună, în ploaie şi în ceaţă pentru a mă ruga la căpătâiul lor când vor fi bolnavi sau pe moarte... Ştiau că înaintea mamelor, înaintea fraţilor şi a surorilor, la orice oră din zi şi din noapte, eu voi alerga la ei pentru a le aduce mângâiere şi a-i împărtăşi pe cei aflaţi în primejdii sau gata să părăsească pământul. Ştiau cu toţii că eu le voi înmormânta mamele, părinţii, şi tot eu mă voi ruga pentru sufletele lor.

În acest fel ei au fost primii mei educatori. Căci ei doreau ca eu să nu fac decât acele lucruri pe care trebuia să le facă un preot – preotul lor. Să mă abţin de la lucrurile pe care un preot nu trebuie să le facă. În fiecare zi se întâmpla ca nişte copii să strige celorlalţi: „Nu trebuie să-i ceri asta lui Virgil. El va fi preot. Preotul nostru." Şi dacă doreau sa se joace jocuri mai brutale, mai libere, îngăduite copiilor meniţi să rămână laici, o făceau între ei, separându-se de mine. Doreau să aibă un preot desăvârşit. Îmi cereau sa rămân aşa cum visau să fie viitorul lor preot, atunci când vor fi mari. Şi deodată am aflat că nu voi merge la seminar!

Eram singurul, unicul dintre ai mei care rupea, după secole, lanţul dumnezeiesc al preoţiei!

Am trăit vestea exact aşa cum Iov a trăit încercările trimise de Dumnezeu. Apoi mi-am spus că eram respins de Dumnezeu. „Căci nu este preot cel care vrea, ci cel pe care-l alege Dumnezeu"[1].

Desigur, în familia noastră existau preoţi din tată în fiu de mai bine de patru sau cinci secole, fără nici o excepţie. Dar aceasta pentru că Dumnezeu şi-a ales preoţii din familia noastră. Din timp în timp, Dumnezeu refuza să aibă preot pe unul dintre noi. Într-o bună zi cel refuzat de Dumnezeu cădea de pe cal şi îşi rupea un os. Atunci ştia că a fost refuzat de Dumnezeu, refuzat pentru preoţie. Căci nu poţi fi preot dacă ai un os rupt – cât de mic. Din timp în timp, se năşteau printre noi oameni cu un picior mai lung decât celălalt, cu o pată pe piele sau cu o şuviţă albă în păr. Atunci se ştia că acela a fost refuzat pentru preoţie. Că Dumnezeu nu dorea să-l aibă drept preot.

[1] ***Ioan* 16, 16.**

Acum şi eu mă aflam printre cei respinşi de la preoție! Din pricina sărăciei. Tatăl meu era atât de sărac încât nu putea plăti cheltuielile seminarului. La zece ani deci, m-am dus, cu moartea în suflet, la un liceu militar, la frontiera rusă. La Chişinău. În liceele militare, elevii erau hrăniți, îmbrăcați şi îngrijiți gratuit, cu condiția să devină ofițeri.

A fost pentru mine o dramă cumplită. Biserica era universul meu natal. Nu eram obişnuit decât cu lucrurile cerului. Ignoram tot ceea ce era profan. A mă despărți de Biserică echivala cu trimiterea mea să trăiesc pe o altă planetă. Am căzut literalmente din rai. Căci am căzut din cer pe pământ. Am simțit în trupul şi în sufletul meu drama primului om, alungat şi el din cer şi exilat pe pământ.

Am fost alungat din cerul zidit pe pământ, de pe tărâmul sacru al bisericii şi exilat într-o cazarmă pentru copii, în lumea profană şi militară. Aceasta s-a întâmplat când aveam zece ani. De atunci am trăit pe pământ. Dar am păstrat totdeauna nostalgia cerului rezidit pe pământ, care este biserica. Desigur, nu mă puteam întoarce în cer! Dar îl doream şi visam la el, zi şi noapte. Trăiam într-o lume în care veşnicia era abolită, pentru a face loc unui timp nefericit, unui timp împărțit şi măsurat în lovituri de trompetă, lovituri de fluier, lovituri de pumn sau înjurături. Şi nu exista mijloc de scăpare. Dacă aş fi părăsit cazarma copiilor, nu mai era nici un loc pentru mine pe suprafața pământului. Căci nicăieri nu exista loc gratuit. Doar acolo. Or, a-mi plăti locul era cu neputință. Fiindcă n-am văzut niciodată proletar mai sărac, mai proletar, decât acest proletar bisericesc care era cel ce-mi era de două ori tată, preacucernicul părinte Constantin Gheorghiu.

N-avea nimic pe pământ.

De altfel, propriu-zis vorbind, tatăl meu nici nu locuia pe pământ. Căci teritoriul parohiei sale nu se afla cu adevărat pe pământ. Era mai degrabă o grămadă de pietre mari, de stânci şi roci aduse de puhoaie, în adâncul unui defileu de munte.

Oamenii lucrau cu toții departe, foarte departe de sat, în păduri. Erau tăietori de lemne. Căci în sat nu era nimic de făcut.

Tatăl meu n-avea nici pământ, nici livadă, nici animale, nici casă. Nimic. Din timp în timp, primea de la stat un salariu de mizerie. Căci preoții erau funcționari de stat, ca şi învățătorii de şcoală. Dar statul era un fel de proprietate privată a ciocoilor

oligarhi, a satrapilor fanarioți. Statul plătea salariul preoților şi învățătorilor când îi plăcea şi cum îi plăcea. Nu era un salariu fix, ci un salariu plătit cu intermitențe. De obicei treceau cinci, şase, paisprezece, douăzeci de luni fără ca să primim salariul.

Douăzeci şi patru de ore din douăzeci şi patru, zi şi noapte, şi în orice anotimp, tatăl meu alerga, mare, subțire, slab, în anteriul său care, din pricina vântului şi a soarelui, nu mai era acum negru, ci de culoarea fierului ruginit... Alerga în anteriul său care flutura, cum flutură pânza unui drapel negru şi ca aripile arhanghelilor, în jurul trupului său lipsit de carne şi de materie. Tatăl meu umbla toată vremea. Avea nişte bocanci mari ferecați cu nişte cuie mari ca încălțămintea alpiniştilor, şi cu potcoave ca potcoavele cailor.

Când sosea pe tărâmul sacru, îşi descălța bocancii săi mari. Pentru a nu-i toci inutil. Şi mergea cu picioarele goale. În anteriu, dar cu picioarele goale. Ştiu că aceasta era din pricina sărăciei! Dar acest preot proletar, care mergea în anteriu şi cu picioarele goale în spațiul ceresc al bisericii, şi care era tatăl meu, era în acelaşi timp foarte asemenea îngerilor. Căci îngerii, heruvimii şi serafimii merg şi ei cu picioarele goale[1]. Din pricina sărăciei sale, din pricina cumplitei sale sărăcii, tatăl meu era asemenea Arhiereului său Iisus Hristos, Care şi El umblase în picioarele goale. În anteriu şi în picioarele goale, preotul proletar se asemăna deopotrivă tuturor preoților Vechiului Testament care, şi ei, nu intrau niciodată în sanctuar decât cu picioarele goale, şi care nu slujeau niciodată încălțați[2]. Aşa cum au scris mai apoi rabinii, a existat chiar o boală a măruntaielor proprie tagmei preoțeşti tocmai din pricina faptului că preoții mergeau cu picioarele goale. Suferind sărăcia cea mai neagră, tatăl meu era astfel tot mai puțin asemănător preoților pământului şi tot mai asemănător îngerilor, încălțările şi picioarele jucau un rol foarte important în viața tatălui meu. Căci trebuia să parcurgă zilnic un teritoriu de peste treizeci de kilometri, pe care erau răsfirate casele fiilor şi fiicelor lui. Lupta zi şi noapte, corp la corp, cu furtunile de zăpadă, cu rafalele de ploaie şi de vânt, cu puhoaiele, cu şuvoaiele şi stâncile...

---

[1] SFÂNTUL DIONISIE AREOPAGITUL, **De *caelesti hierarchia* XV, 3, *PG* 3,332C.**

[2] ***Ieşire* 3, 5; *loil* 5, 15.**

Nu existau drumuri. Din pricina zăpezii, a inundațiilor, a intemperiilor, cea mai mare parte a vremii cărările erau impracticabile. Oamenii veneau călare să-l caute la casa parohială ca sa meargă să asiste un bolnav, sau pentru o naştere, ori pentru un rănit, sau pentru cineva care trăgea să moară. În satul nostru preotul era părintele tuturor. Trebuia să se ocupe de toți şi de toate. Nimic nu scăpa responsabilității sale de părinte, de preot. Era medic pentru cei bolnavi, sfetnic pentru cei ce aveau nedumeriri, judecător pentru cei care nu se înțelegeau, arbitru celor care nu găseau adevărul, mângâietorul celor întristați, apărătorul celor slabi... Era totul. Pentru toate problemele care privesc viața omenească, oamenii veneau la părintele lor, la preot. Şi nu numai în cele privitoare la viața omenească. Căci dacă un cal era bolnav, dacă o epidemie omora porcii, vitele sau puii, dacă turbau câinii, dacă o vacă era stearpă, dacă nu ploua, dacă apele şi focul distrugeau bunurile, ei veneau tot la părintele oamenilor, la preot, la tatăl meu.

Când, în fața porții, sosea un creştin călare, se ştia că undeva s-a întâmplat ceva grav. În casa parohială orice activitate înceta numaidecât. Domnea atenția, teama şi tăcerea. Dacă, atunci când sosea omul, ne aflam la masă, toți lăsam lingurile deoparte. Nimeni nu mai mânca. Copiii făceau ochi mari. Păleau. Aşteptau.

Mama preoteasă se ridica făcând semnul crucii. Apoi nimic nu mai mişca. Doar tatăl meu care se pregătea. Înainte ca omul să fi străbătut curtea parohiei şi să fi bătut la poartă, tatăl meu era deja gata de plecare. Îşi pregătea repede desaga în care se găseau totdeauna *Molitvelnicul* – cartea de rugăciuni –, crucea de lemn, mare cât cartea, Sfintele Taine şi lingurița pentru împărtăşanie sau *labis*, „cleştişorul pentru cărbunii aprinşi". Această linguriță pentru împărtăşanie a fost mereu pentru mine o pricină de uimire. Era de argint, întotdeauna foarte curată şi foarte strălucitoare, dar atât de uzată încât o mare parte din ea lipsea. Această linguriță n-a slujit niciodată la altceva decât la împărtăşanie; era strecurată între buzele credinciosului, cu picătura de vin şi de pâine care sunt Trupul şi Sângele lui Hristos. Şi astăzi mă întreb pe câte buze a adus această linguriță Trupul lui Dumnezeu, de a ajuns atât de uzată. Căci această linguriță de-abia dacă e atinsă de gura credinciosului, după care se şterge cu o pânză fină de mătase. A fost nevoie de nenumărate împărtăşanii pentru ca această fină

atingere, ca atingerea unei pene, să o fi tocit astfel. Timp de secole această linguriță a slujit pentru împărtăşanie tuturor preoților din familia mea. În visele mele ea ne venea încă de la primii creştini... Şi eram foarte emoționat gândindu-mă că şi eu voi împărți cu ea Trupul şi Sângele lui Dumnezeu.

Cartea de rugăciuni, cutia cu Sfintele Taine şi linguriţa erau răsucite în epitrahil şi puse în sac. Epitrahilul este cea dintâi dintre odăjdii care mărturiseşte demnitatea puterii şi harului preoțesc. În sens literal, *epitrakelion* înseamnă „pe gât" sau „în jurul gâtului". Rădăcina cuvântului este *trakelos*, care înseamnă „gât". Este o fâşie lungă de pânză de in sau de mătase, lată de şase centimetri pe care preotul o pune în jurul gâtului, şi ale cărei extremități cad în față până deasupra genunchilor. Cele două fâşii care se reunesc în față sunt unite cu nasturi, agrafe sau cusături. În general, ele sunt brodate cu şapte cruci sau chipuri de sfinți şi se termină cu ciucuri. Epitrahilul simbolizează mai întâi jugul lui Hristos, pe care orice preot trebuie să-l poarte pe pământ. Din această pricină, pentru orice slujbă preoțească, chiar şi pentru cea mai scurtă, preotul trebuie să poarte în jurul gâtului său „jugul", epitrahilul. Ciucurii simbolizează sufletele credincioşilor. Exact ca în Vechiul Testament.

Epitrahilul reprezintă jugul lui Hristos, dar el reprezintă de asemenea şi harul lui Dumnezeu revărsat peste preot şi puterea Duhului Sfânt, puterea preoției. Pentru a aminti acest har şi această putere coborâte de sus şi revărsate peste el, punându-l în jurul gâtului înaintea slujbei, preotul recită de fiecare dată aceeaşi rugăciune: „Binecuvântat este Dumnezeu, Cel ce varsă harul Său peste preoții Săi, ca mirul pe cap, ce se coboară pe barbă, pe barba lui Aaron, pe ciucurii veşmintelor lui"[1].

Cele două fâşii pe care preotul şi le pune în jurul gâtului simbolizează în acelaşi timp funia care a fost pusă în jurul gâtului lui Hristos. Căzând în față, fâşia din stânga reprezintă de asemenea crucea pe care a purtat-o Hristos, iar fâşia din dreapta simbolizează trestia pusă în mâna Sa pe drumul Patimii. Preotul nu poate deci sluji niciodată fără să aibă în jurul gâtului jugul preoției. Dacă un preot se află în închisoare, într-un lagăr, într-o ocnă, şi dacă este lipsit de toate, înainte de a sluji el trebuie să

[1] **Rugăciunile la îmbrăcarea preotului *(Liturghier).***

găsească un „jug”. Un epitrahil. Trebuie să-şi desfacă haina, sau cămaşa, să facă o fâşie, pe care o va binecuvânta, şi pe care şi-o va pune apoi în jurul gâtului, în loc de epitrahil. Şi dacă preotul nu poate găsi o astfel de fâşie, atunci trebuie să folosească, în loc de epitrahil, o funie. Orice altceva. Şi această fâşie va sluji cu adevărat drept epitrahil. Drept odăjdii preoţeşti[1].

În cursul veacurilor trecute, strămoşii mei, preoții din Petrodava, au trebuit să-şi petreacă o bună parte a vieții împreună cu parohienii lor, refugiați din pricina năvălitorilor din răsărit pe stâncile, în pădurile şi în defileurile sălbatice ale Carpaților lor. Acolo sus, foarte aproape de cer, pentru botezuri, pentru înmormântări, pentru împărtăşanii, preoții nu puteau face altceva decât să ia, în loc de odăjdii preoţeşti, funia cu care erau legați caii şi să şi-o pună în jurul gâtului. Era unica lor odajdie preoțească. Privind de sus din cer, îngerii, care asistă la ceremoniile Bisericii, nu s-au scandalizat şi n-au surâs niciodată; au strivit doar o lacrimă între gene la vederea sărmanilor preoți proletari, cu picioarele goale din munții Moldovei, care foloseau funia animalelor lor în loc de odăjdii preoţeşti.

După cel de-al doilea război mondial, mii de preoți din familia mea şi din poporul meu au fost spânzurați de copacii satelor lor. N-aveau nevoie să caute o funie să le servească de epitrahil ca să-şi spună rugăciunea înainte de a muri. Călăii le puneau epitrahilul în jurul gâtului: funie şi totodată odajdie preoțească. Mai ales odajdie preoțească. Căci pentru preot moartea este o arvună; el părăseşte biserica pământească, care este o copie, pentru catedrala cosmică, unde va săvârşi sublima şi dumnezeiasca Liturghie cerească alături de singurul nostru Arhiereu, Iisus Hristos.

[1] SFÂNTUL SIMEON AL TESALONICULUI, ***PG* 155, 868.**

XIV. Durerile, ostenelile şi foamea calului lui Hristos care a fost tatăl meu...

De fiecare dată când mă gândesc la el, îl văd pe tatăl meu cu acest jug în jurul gâtului, înhămat cu acest epitrahil. Îl văd înhămat ca un cal al lui Hristos. Încălțat cu bocancii ferecați. Alergând de la un cap la altul al parohiei. Treizeci de kilometri de munte, pe care trebuia să-i parcurgă de la un capăt la altul, uneori de două ori pe zi. Era mereu istovit. Gata să cadă de oboseală. Ca orice făptură înhămată. Dar nu se oprea niciodată.

Tatăl meu pleca deci fără să se facă aşteptat, alături de creştinul care venea să-l caute. Ieşea din casa parohială, înainte ca omul să fi bătut la poartă. Căci întotdeauna era ceva urgent: undeva o ființă omenească îl aştepta pe Dumnezeu. Şi tatăl meu se grăbea. Tatăl meu mergea până la poartă, alături de omul care-l chema. Ieşind din *peribolos*, de pe tărâmul sacru, omul care venise să-l caute pe tatăl meu urca pe cal. Şi tatăl meu mergea în urma calului.

În munții noştri un preot nu urcă niciodată pe cal. E o tradiție. Tatăl meu mergea, aşadar, ducându-şi desaga în care se găsea Trupul şi Sângele lui Iisus Hristos, crucea şi „jugul", în urma omului care mergea pe cal. Deşi era atât de fragil, atât de slab, sărmanul meu tată mergea ca un cal. În urma omului pe cal. Potrivindu-şi paşii după copitele calului, cu bocancii săi ferecați. Fără a rămâne în urmă.

Uneori, foarte rar, ne spunea surâzând nouă, copiilor săi:

„Eu sunt calul lui Iisus Hristos. Dumnezeu încalecă pe mine ca pe un cal..."

Era chiar aşa. Nu era un cuvânt de râs, cum credeam noi când eram mici. Tatăl meu ducea Trupul şi Sângele lui Dumnezeu aşa cum un cal îşi duce cavalerul. Pretutindeni. Zi şi noapte. Dumnezeu mergea călare pe umerii tatălui meu, tot timpul, până în adâncul pădurilor negre de brad şi până în inima tăcută a munților sălbatici.

„Fiii şi fiicele tale în Hristos nu te iubesc, i-am spus eu tatălui meu, văzându-l frânt de oboseală. De-abia te-ai întors acasă, şi vin

să te cheme din nou. De-abia te-ai culcat, că ei sosesc. Te trezesc, te fac să pleci tot timpul, la orice oră, şi te fac să mergi ore în şir pe jos, în urma lor care sunt pe cal. Te poartă departe, fără încetare, în noapte, în ploaie, în ceaţă şi în zăpadă. Credincioşii tăi te iubesc mai puţin decât îşi iubesc animalele. Căci niciodată nu cer animalelor lor să ducă poverile pe care le cer părintelui lor, preotului lor. De ce nu le este niciodată milă de tine? De ce nu te cruţă deloc?

— Cruţaţi sunt oamenii, animalele, lucrurile, nu şi preotul, a răspuns tatăl meu. Ar fi un lucru prostesc, fără rost şi chiar necucernic să fie cruţat. Orice creştin care bate la poarta unui preot, bate aievea la poarta lui Dumnezeu. Căci preotul este «asemenea Fiului lui Dumnezeu»[1]. Şi nici unui credincios nu-i poate trece prin minte gândul lipsit de cucernicie că Dumnezeu este ostenit, că Dumnezeu doarme, că îl dor picioarele şi îi este foame. Lui Dumnezeu I se poate cere totul, la orice oră şi fără a bătea la poartă.

— Totuşi, un preot este un om!, am spus eu.

— Nu, a răspuns tatăl meu. *„Un preot nu mai e un om; ci jertfa unui om adăugată celei a lui Dumnezeu. Aceasta este preoţia."*

Era un răspuns frumos. Sublim. Am roşit de plăcere. Dar am adăugat:

— Dar ai şi tu nevoie de câteva ore de odihnă.

— Nu, a răspuns tatăl meu. Nu eşti preot aşa cum eşti muncitor, funcţionar sau meşteşugar. Nu eşti preot pentru a face ore de birou, cu pauze, cu zile de vacanţă. Eşti preot în permanenţă. Neîntrerupt. Fără odihnă. Fără niciun răgaz. Zi şi noapte. Şi aşa cum te poţi adresa lui Dumnezeu oricând, la orice oră din zi sau din noapte, şi pentru orice cerere, fără teama de a deranja, tot aşa trebuie să poţi veni oricând şi pentru orice motiv la preot. Nu am ajuns, desigur, să avem preoţi care nu dorm, care nu mănâncă şi pe care nu-i dor niciodată picioarele. Dar aceasta este o nedesăvârşire pe care trebuie să o acceptăm ca atare, căci aici cultul nu este decât o icoană, o umbră a lucrurilor cereşti, aşa cum a fost avertizat dumnezeieşte Moise atunci când a construit

[1] ***Evrei* 7, 3.**

Cortul Mărturiei. Priveşte, i s-a spus, vei face totul după modelul care ți-a fost arătat pe munte[1].

Imitând preoția lui Hristos, preoția exclude întreruperile. E permanentă şi pentru veşnicie[2]. Nici chiar moartea fizică a preotului nu o poate întrerupe. Iar dacă preoția nu poate fi întreruptă de moarte, cum vrei tu ca ea să fie întreruptă de foame, de oboseală şi de somn?

— Eşti preot şi după moarte?, am întrebat, întrucât era prima dată când auzeam aceasta.

— Eşti preot în veac. *Assimilatus Filio Dei, manet sacerdos in xternum* [Asemănându-se Fiului lui Dumnezeu, rămâne preot în veac][3].

Pentru că preotul este asemenea lui Dumnezeu. El nu poate muri. El rămâne preot şi în moarte. În ciuda morții. Pentru veşnicie. De aceea preotul este aşezat în mormânt şi înmormântat îmbrăcat cu toate odăjdiile preoțeşti pe care le poartă atunci când slujeşte Sfânta Liturghie. Preotul este înmormântat cu crucea, cu epitrahilul, cu felonul, cu stiharul, cu brâul şi cu mânecuțele... cu toate odăjdiile, ca pentru slujba cea mai solemnă. Căci preotul mort va merge să slujească în Biserica adevărată, cerească, împreună cu Arhiereul său, Hristos. Pentru orice preot, moartea fizică este o promovare. El trece din micuța sa biserică pământească în catedrala Cerului pentru a sluji Liturghia cosmică în jurul lui Hristos. Nu trebuie deci să plângem niciodată moartea unui preot. Căci el nu moare niciodată. Moartea este promovarea sa.

Şi pentru că preotul rămâne preot în ciuda morții sale fizice, atunci când este pus în mormânt, îmbrăcat cu toate odăjdiile pentru slujirea Liturghiei, fața i se acoperă cu *kalymmata*, sau «sfântul aer», vălul cu care se acoperă în timpul Liturghiei potirul – în care se află Trupul şi Sângele lui Dumnezeu. «Sfântul aer» simbolizează piatra care acoperea mormântul lui Iisus Hristos. Această piatră care închidea mormântul lui Hristos pecetluieşte şi mormântul oricărui preot. Căci orice preot este asemenea Fiului lui Dumnezeu."

---

[1] ***Evrei* 8, 5.**

[2] ***Evrei* 6, 7.**

[3] ***Evrei* 8, 3.**

Ascultându-l, am lăsat lacrimile să curgă pe mâna sfântă a tatălui meu, pe care am sărutat-o cu evlavie. Am înțeles atunci de ce Sfântul Francisc din Assisi spune că dacă ar întâlni pe cale un înger sau un preot mergând unul alături de celălalt, el ar îngenunchea mai întâi în fața preotului, sărutându-i mâna, şi doar apoi ar îngenunchea în fața îngerului pentru a-l saluta. Fiindcă îngerii sunt mai prejos decât preoții, pentru că nu pot preface pâinea şi vinul în Trupul şi Sângele lui Dumnezeu. Mâinile preotului însă pot face aceasta...

Cu toată bucuria sublimă de a fi un slujitor în cer, viața pământească a tatălui meu era cumplit de aspră şi dureroasă. Cu fiecare an tatăl meu devenea tot mai slab. Mai descărnat. Mai nematerial. La treizeci de ani părul tatălui meu era alb. La treizeci de ani tatăl meu era un om bătrân. Îi cădeau dinții. Din pricina mizeriei. Din pricina subalimentației. Din pricina oboselii.

Dimpotrivă, privirea sa devenea cu fiecare an mai frumoasă, mai luminoasă, mai strălucitoare, atât de intensă încât capul său părea luminat ca de o aureolă. Asistam la un eveniment extraordinar: când tatăl meu privea un lucru, îl lumina parcă cu privirea sa, asemenea unor proiectoare. Văzând aceasta, mi-am dat pentru prima dată seama că, atunci când privesc lumea, sfinții o luminează şi o sfințesc.

— La ce te uiți?, m-a întrebat tatăl meu, văzând că îl contemplu.

— Eşti luminos ca o „icoană", am spus roşind.

Tatăl meu a surâs. Nu era nici orgolios, nici modest. Pentru a fi orgolios sau pentru a fi modest trebuie să fii mai întâi pământesc. Iar el era tot mai puțin pământesc. A surâs pentru că urechile sale au auzit vocea mea, şi acest lucru îi făcea plăcere. Tatăl meu surâdea arareori. Când eşti obosit nu mai surâzi. Dar acum a surâs. Şi când tatăl meu surâdea, se vedea că pierduse aproape toți dinții. Mi s-a strâns inima. Mi-era atât de milă de mizeria lui, încât de-abia îmi stăpâneam lacrimile. Şi mi-am spus că, dacă printr-o minune, Domnul nostru Iisus Hristos ar fi hotărât ca într-o bună zi să ofere preotului şi calului său, părintelui Constantin Gheorghiu, care a suferit toată viața sa de foame, posibilitatea de-a avea dintr-o dată pâine pe masa sa, părintele proletar, preacinstitul meu tată, ar fi continuat, în ciuda acestui miracol, să sufere de foame, ca şi în trecut. Chiar dacă ar fi

avut ce să mănânce, nu ar mai fi putut, fiindcă nu mai avea dinți... Nici nu se punea problema de a înlocui dinții căzuți. Eram atât de săraci încât, nici măcar în vis, n-am fi îndrăznit să mergem la dentist.

XV. Cum preacinstitul meu părinte a ajuns eretic şi profanator de cimitire şi cum a fost suspendat din slujirea sa

Cu puțin înainte de a împlini douăzeci de ani, am devenit un poet cunoscut în țara mea. Vorbeam la radio. Scriam în marile reviste şi în ziare. Eram autor de cărți premiate. Marii poeți ai țării mele îmi adresau elogii. Darurile mele poetice erau privite cu speranță. Dar nu câştigam destui bani pentru a-mi ajuta tatăl. Iar acesta era un lucru extrem de urgent. Tatăl meu era foarte mândru că sunt poet. Ştia că măreția omului pe pământ începe cu sfinții, poeții şi filozofii. În Biserica Ortodoxă nu există granițe între poezie şi rugăciune. Şi una şi cealaltă au drept scop frumosul, sublimul şi divinul. Armonia şi frumusețea sunt legile lor – ale amândurora –, şi prin ele omul comunică cu cosmosul şi cu veşnicia. Suma teologică a Bisericii Ortodoxe – enciclopedia credinței şi rugăciunii – se numeşte *Filocalia*[1], ceea ce înseamnă tocmai „iubirea de frumos". Frumosul şi divinul sunt unul şi acelaşi lucru. Căci divinul este frumos şi frumosul este divin. Un om sfânt – un călugăr – este un *philokalos*, un „iubitor de frumos", căci Dumnezeu este Frumusețea supremă. Călugării, sihaştrii, asceții şi sfinții sunt numiți *kalogeros*, ceea ce înseamnă *„bătrâni frumoşi"*, sau, în greaca bizantină, *„cei cu bătrânețe frumoasă"*. Nicăieri poetul, pictorul, artistul nu este mai acasă la el ca în Biserica şi în credința ortodoxă. Fiind poet, mă apropiam de Dumnezeu mai mult decât ceilalți oameni. După preot, poetul este omul care se apropie cel mai mult de Dumnezeu. Un mare cardinal catolic scria, în secolul trecut: „Mai înțelegătoare şi mai generoasă decât Platon, care-l încununează pe poet doar pentru a-l conduce la graniță şi a-l alunga, Biserica Ortodoxă i-a deschis templele, i-a dat un loc de cinste în sanctuarele sale, împrumutându-i melodiile pentru a umple, zi şi noapte, orele lungi ale rugăciunii răsăritene.

[1] ***Philokalia,*** **Veneția, 1782, 1207 p., in *folio* [trad. românească de pr. prof.** DUMITRU STĂNILOAE, **12 volume. Sibiu, 1946 – 1948, București, 1975 – 1981, 1990 – 1991].**

Nicăieri în Biserică poezia n-a primit o mai mare cinste ca în patria lui Homer, la ortodocşi”[1].

Mari poeți, mari pictori, mari muzicieni şi mari oratori au fost canonizați în Ortodoxie, asemenea Sfântului Roman Melodul, Sfântului Iosif Imnograful, Sfântului Nerses cel Grațios, Sfântului Andrei Criteanul, Sfântului Efrem Sirul, Sfântului Ioan Gură de Aur sau Hrisostom, Sfântul Ioan cel cu Revărsări de Aur sau Hrisoroas (Damaschinul). Pictorii au fost canonizați şi ei ca, de exemplu, Sfântul Andrei Rubliov, cel mai mare zugrav rus. Ca şi rugăciunea, poezia este o scară spre cer. Şi tatăl meu era mândru de mine. Nu devenisem din nefericire preot, dar eram poet; pe scara ce urcă la cer mă aflam, aşadar, îndată după preot.

Într-o zi tatăl meu a sosit în capitală. A fost o mare surpriză pentru mine. Nu venea în capitală decât toamna, înainte de începerea şcolilor, pentru a face la casieria Ministerului Cultelor un împrumut din salariul său, ca să-i poată trimite pe frații şi surorile mele la şcoală, ca să le cumpere cărți şi încălțăminte.

Nu era însă toamnă. Şi el era acolo! Am înțeles deodată că s-a întâmplat ceva grav. Ceva foarte grav.

Tatăl meu a sosit în micul meu apartament din centrul capitalei în jurul orelor cinci şi jumătate dimineața. Era ora la care soseau în capitală trenurile din provinciile îndepărtate. M-am trezit cu greu. A trebuit să sune mult timp înainte ca să-i deschid uşa. De-abia mă culcasem. Ora cinci şi jumătate dimineața era ora la care de obicei mergeam la culcare. Pentru a-mi plăti cursurile şi taxele de înscriere la Universitate, trebuia să lucrez. Făceam la diferite ziare cronica faptelor diverse[2].

Lucrul cel mai greu în această meserie era că trebuia să stai treaz toată noaptea, până când ieşeau primele ediții, spre orele cinci dimineața. Un reporter nu trebuie să rateze niciodată reportajul unui incendiu, al unui accident de circulație sau al unei drame care se produce în zori. Or toate lucrurile notabile care priveau rubrica faptelor diverse se produceau dimineața devreme. Am putut verifica acest fapt. Astfel, toate nopțile vegheam asupra marii metropole, instalat lângă telefon. Când se crăpa de ziuă, mergeam să mă culc.

---

[1] CARDINAL PITRA, ***Hymnographie de l'Eglise grecque,*** **Roma, 1867, p. 23.**

[2] **Vezi** VIRGIL GHEORGHIU, ***L'Homme qui voyagea seul,*** **Paris, 1955.**

Deschizând uşa tatălui meu, am fost foarte fericit dar îmi era îngrozitor de somn. Pentru a putea ține ochii deschişi, mi-am spălat fața cu apă rece. Apoi am revenit şi l-am privit pe tatăl meu. L-am privit aşa cum priveşti o icoană. Cum l-am privit de la prima noastră întâlnire. De data asta însă, în loc să mă bucur, m-am întristat. Tatăl meu era în uniformă de sfânt, cu alte cuvinte era literalmente în zdrențe. Anteriul său era ferfeniță. Or tatăl meu n-a avut toată viața sa decât un singur anteriu – aşa cum n-a avut decât o singură viață. A purtat un singur anteriu, aşa cum porți o singură față. Din timp în timp, noaptea, preoteasa spăla anteriul, îl petecea, îl cârpea. Dar acum, după douăzeci de ani de serviciu, singurul anteriu al tatălui meu nu mai ținea... Era o zdreanță. Nu era nici neagră, nici roşie, nici bej. Zdrențele nu mai au culoare. Şi apoi avea bucăți adăugate, petecite. Vederea acestui sfânt în zdrențe m-a întristat într-atât, încât mi-am coborât ochii. Era o imagine mult prea greu de suportat. Îmi frângea inima. Acest preot era, în plus, tatăl meu şi ființa pe care o iubeam cel mai mult pe lume. Era insuportabil. Nu mai puteam privi fața de mucenic şi anteriul în zdrențe al tatălui meu.

Dar chinurile mele de-abia au început. Căci, coborând ochii, am văzut bocancii tatălui meu. Iar spectacolul bocancilor era încă şi mai cumplit decât cel al anteriului.

Tatăl meu avea aceeaşi bocanci ferecați în cuie mari, pe care i-a purtat întotdeauna. Era calul lui Hristos. Trebuia să fie potcovit ca un cal. Cea mai mare parte a timpului îşi slujea stăpânul cu picioarele sale. Trebuia deci să aibă bocanci mari. Bocancii erau esențiali pentru exercitarea preoției sale în munți. De data asta însă, bocancii nu mai țineau. Erau găuriți peste tot. Prin găuri se vedeau şosetele din lână nevopsită, culoare naturală, tricotată gros de mama preotească. În unele locuri însă, şoseta de lână era şi ea găurită. Şi i se vedeau degetele înghețate, umflate de reumatism şi de oboseală. Prin găurile bocancilor şi ale şosetelor se vedea pielea picioarelor, piele albă, de cretă, piele aproape moartă.

Am închis ochii. Şi am strâns pleoapele ca să nu lase să treacă lacrimile, aşa cum strângi din buze ca să nu iasă strigătul sau urletul de durere. Pentru ca lacrimile sau strigătele să rămână adunate în inimă. Până în clipa în care strigătele sau lacrimile sau urletele şi toată durerea vor izbucni, vor exploda, pentru că au fost prea mult timp adunate înăuntru, sub o prea mare presiune. Dar

atunci nu mai sunt doar lacrimi şi strigăte, căci coşul pieptului, coastele şi toată carnea explodează. Pentru moment, puteam să comprim încă toate acestea în mine. Să suport. Strângeam, strângeam pleoapele, pentru a opri lacrimile. Strângeam şi dinţii şi buzele. Toată inima îmi era strânsă, întreg universul avea inima strânsă. Tatăl meu a roşit. Şi-a ascuns repede picioarele sub masă, îi era ruşine. Era stânjenit, roşu de stingherealã şi ruşine, pentru că eu, fiul său, am văzut cumplita sa mizerie. Şi a spus pentru a se scuza: „Din pricina războiului nu se mai face încălţăminte. Nici măcar nu se mai repară. Pielea lipseşte cu totul. La noi, la Petrodava, e interzis să tăbăceşti pieile. Dacă se descoperă că cineva a tăbăcit piei, e împuşcat pe loc. Fără judecată. Fără interogatoriu. Fără un cuvânt. E împuşcat. Aşa că nu mai avem deloc piele, în tot ţinutul. Şi dacă nu mai este piele, nu se mai poate face încălţăminte.

— „Am o pereche de bocanci de schi, am spus eu. Mi i-a făcut cadou un admirator al versurilor mele. Are un mare magazin, aici în centru... Ţi-i dau ţie.”

Am căutat bocancii de schi. Am comparat tălpile bocancilor mei cu tălpile găurite, aproape inexistente, ale bocancilor tatălui meu. Aveau exact aceeaşi mărime. Şi am fost foarte mândru că am aceeaşi mărime ca tatăl meu. Eram foarte mândru să-i pot veni în ajutor.

— „Vei avea nevoie de bocancii tăi, a spus tatăl meu.

— Nu, am răspuns eu. Nu am nevoie. N-am timp nici măcar să dorm. Cum aş avea timp să merg la schi? Sunt mort de somn. Încontinuu. Mi-e somn tot timpul.”

Tatăl meu privea bocancii cum priveşti o comoară. În aceste încălţări, picioarele sale vor fi ocrotite de frig, de apă, de ceaţă. Cu încălţările mele va putea duce mai bine Trupul şi Sângele lui Iisus. Va putea să le ducă mai repede şi cu mai puţină osteneală şi durere.

— „Spune-mi, chiar n-ai nevoie de ei?

— Nu se poartă bocanci de schi în oraş, am răspuns eu. Câţiva ani de-acum încolo nu voi putea să îmi iau vacanţă. Trebuie să lucrez din greu. Nici nu se pune problema să mă duc la schi. Ia bocancii, sunt ai tăi. Dumnezeu mi i-a dăruit, ca la rândul meu să ţi-i dau ţie. Acum, spune-mi de ce ai venit în capitală?”

Tatăl meu a uitat dintr-o dată bucuria de a fi primit încălțări atât de frumoase. Chipul său s-a crispat. A strâns buzele. I-am înțeles stânjeneala. Îi era greu să povestească pentru ce a venit.

„Mă duc să fac un ceai, am spus. Odihneşte-te puțin. Poți să încerci bocancii. Acolo este baia, îmi vei spune mai apoi motivul călătoriei tale. Când ne vom bea cafeaua…"

Şi am ieşit. L-am lăsat singur. Aplecat peste reşou în mica mea bucătărie, departe de privirea tatălui meu, nu mi-am mai putut reține lacrimile. Mi-era atât de milă de tatăl meu! Atât de milă cât nu puteam spune… Milă de el şi de tot poporul moldovean şi românesc. Țara mea e una dintre cele mai bogate din Europa. Suntem mai bogați decât toți vecinii noştri din această mare periferie a sud-estului european. Suntem mai bogați decât bulgarii, decât iugoslavii, decât polonezii, decât ungurii. Suntem foarte bogați. Şi toate aceste bogății sunt în mâinile oligarhiei, ale ciocoilor care, cu ajutorul năvălitorilor succesivi, s-au împlântat în carnea țării ca lipitorile… Munții noştri aur poartă, noi cerşim din poartă-n poartă! Râurile noastre curg pe nisip de aur, şi noi murim de foame. Suntem douăzeci de milioane de cerşetori şi robi. Câteva mii de ciocoi ne sug sângele şi ne devoră trupul. Suntem săraci ca animalele pădurii. Şi satrapii ciocoi, ținuți la putere de străini, organizați în bande numite partide politice, şi în haite ca lupii, devoră poporul. Ca lupii. Se hrănesc din carnea noastră şi din sângele nostru. Ştiam că dacă, din nenorocire, invadatorii dinspre răsărit ne vor ocupa din nou țara, ciocoii nu vor suferi nici o pagubă. Dimpotrivă! Vor prospera, cum au prosperat totdeauna în nenorociri. O parte a ciocoilor va intra în serviciul ocupantului venit dinspre răsărit. Cum au făcut întotdeauna. Iar ceilalți ciocoi se vor duce în Statele Unite. Aşa cum înainte se duceau la Stambul.

La New York, poporul american îi va hrăni pe tiranii noştri, îi va îngriji, îi va alina, îi va face să urmeze cure de întinerire, îi va împerechea ca să se înmulțească, şi îi va antrena pentru ca să-i trimită din nou în țara noastră, în ziua în care ocupația străină va lua sfârşit. Aşa cum asmuți nişte copoi flămânzi. Statele Unite vor deveni o pepinieră de tirani veniți din toate țările lumii, adunați ca viperele şi aruncați apoi asupra nefericitelor popoare. Statele Unite vor deveni marele heleşteu de lipitori, destinate țărilor străine, printre care se află şi a mea.

Şi sufeream pentru că nu vedeam nici un ajutor, nici o speranță de eliberare posibilă – nici de la dreapta, nici de la stânga. Poporul meu trebuia să sufere. Mereu. Iar ajutorul nu-i putea veni niciodată decât de Sus. Din nici o altă parte. După cum s-a spus:

„Căci toată darea cea bună şi tot harul desăvârşit de Sus este, pogorând de la Tine, Părintele luminilor”[1].

Ştergându-mi lacrimile şi refuzând orice speranță care ar veni de la dreapta şi orice speranță care ar veni de la stânga, îmi pun Sus toată nădejdea mea şi a poporului meu.

Aducând cafeaua, l-am găsit pe tatăl meu surâzând. A încălțat bocancii. Era mulțumit. Picioarele îi stăteau bine înăuntru:

„Spune-mi tată, de ce ai venit în capitală?”, am întrebat eu.

A uitat de bocanci. S-a întristat. A spus:

„Am fost suspendat din funcție. Mă vor judeca.

— Nu mai ai dreptul să săvârşeşti Sfânta Liturghie?”, am strigat. Pentru mine era cea mai mare nenorocire care se putea întâmpla sub soare. Toate celelalte păleau în comparație cu aceasta. Nu putem să mi-l închipui pe tatăl meu altfel decât slujind în cer. Destulă nenorocirea că eu am fost lipsit de preoție. Pe tatăl meu nu mi-l puteam închipui decât preot. Preferam să-l văd mai bine mort decât îndepărtat de la altar.

„Nu mai ai dreptul să săvârşeşti Sfânta Liturghie?, am repetat.

— Am dreptul, a spus el, pentru că nu este alt preot care să mă înlocuiască. Continui să o săvârşesc provizoriu. Dar sunt suspendat administrativ. Nu mi se mai plăteşte salariul. Sunt suspendat pe timp nelimitat. Voi fi judecat. Şi mă vor condamna definitiv. Căci este un lucru grav. Foarte grav. Din această pricină am venit în capitală. Şi tu trebuie să mă ajuți.

— Dar ce-ai făcut?

— Sunt acuzat de profanarea cimitirului.

— Nu-i adevărat. Este o calomnie, nu-i aşa?

— Nu este o calomnie, a răspuns tatăl meu. E adevărul adevărat.

[1] **Rugăciunea amvonului *(Liturghier).***

— De când e lumea n-a fost văzut preot să profaneze cimitirul. S-au văzut preoți făcând păcate îngrozitoare, dar acesta nu! Să profanezi cimitirele? Nu e cu putință!

— Ba da, a răspuns tatăl meu. Sunt vinovat. Trebuie să mă ajuți. Chiar dacă sunt cu totul vinovat. Trebuie să vii cu mine. Eşti fiul meu. Vino la ministrul cultelor. Vino şi roagă-l să aibă milă de mine.

— Nu pot să te cred, tată. Nu poți fi un profanator de cimitire! Te cunosc. Este un lucru ce nu se poate întâmpla niciunui preot. Cu atât mai puțin ție. Nu voi crede niciodată. Ce-ai făcut?

— Am profanat cimitirul nostru, a răspuns tatăl meu.

— Cum ai putut face un astfel de lucru?

— I-am retras pe surorile şi pe fratele tău de la şcoală, mi-a spus tata. Trebuie să mă însoțeşti la ministru. Ca să-mi dea salariul. E unicul meu mijloc de existență. E mic. Mizerabil. Dar nu am altul... Nu trebuie să mi se taie singurul meu venit. E ca şi cum m-ar fi condamnat la moarte. Pe mine şi pe ai noştri. Pe mama ta şi pe fratele tău şi pe surorile tale...”

Sărmanul şi nefericitul meu tată era pradă spaimei! Pentru prima dată îl vedeam pradă panicii. Din pricina lipsurilor prea mari. A suferințelor prea mari.

„Cum ai profanat tu cimitirul?, am întrebat eu.

— Îți spun că sunt vinovat. Au dreptul să mă pedepsească. După legile şi canoanele Sfintei noastre Biserici sunt un profanator de cimitire. Dar nu trebuie să-mi taie venitul din pricina asta. Nu salariul! Orice altă pedeapsă, da. Pot să-mi taie un picior, pot să-mi taie o mână. Dar nu trebuie să-mi taie salariul. Nu sunt singur pe pământ. E şi sărmana ta mamă, surorile şi fratele tău. Sunt şase sufletele care trebuie să trăiască din acest salariu! Îmi recunosc greşeala. Dar nu este om viu care să nu greşească. Singur Dumnezeu este drept şi fără păcat. Milostivească-Se de mine şi de noi...

— Cum s-au întâmplat lucrurile?

— Din pricina războiului, a răspuns tatăl meu. Războiul m-a împins în această cumplită rătăcire. De când a izbucnit acest război, pe toate drumurile întâlneşti oameni vagabonzi. Ca nişte câini vagabonzi. Evadați. Dezertori. Prizonieri. Tot felul de oameni hăituiți. Merg fără să ştie încotro o iau. Făpturi omeneşti în bătaia valurilor. În satul nostru, nu trecea niciodată picior de străin. E un

loc sălbatic şi fără drum. Ei bine, acum zi şi noapte vedem oameni care vin şi trec din toate zările. Sosesc de pretutindeni. Străbat satul şi se duc fără să se ştie unde. Străbat satul în vârful picioarelor, tremurând, privind înapoia lor, să vadă dacă nu sunt urmăriți. Alții, cu toată frica, bat la porți şi cer de mâncare şi de băut. Sunt de toate națiile. Sunt şi români printre ei. Dezertori. Dar puțini. Cei mai mulți vin de aiurea. Nu ştiu nici un cuvânt românește. De altfel n-au nevoie de cuvinte. Sunt situații în care omul n-are ce face cu cuvintele. Tot ce ar putea spune stă scris pe fețele lor, în mersul şi gesturile lor. Toate cuvintele, chiar şi cele mai scurte, sunt de prisos. Toți sunt flămânzi, sunt speriați, sunt însetați, sunt obosiți, sunt nefericiți. Dar, mai ales, nenorociții nu ştiu unde să meargă.

Unul din aceşti nenorociți a murit de epuizare în mijlocul satului nostru. A fost găsit într-o dimineață, chircit în frig la marginea drumului. Nimeni nu l-a văzut intrând în sat. Câinii nu l-au lătrat. Căci dacă ar fi lătrat câinii, oamenii s-ar fi trezit. Şi l-ar fi chemat la ei. Să-i dea lapte, terci de mălai şi mămăligă rece.

Şi să-i dea apoi un colț al odăii lor şi o cuvertură. Ca să se poată odihni până dimineața. Aşa fac de obicei oamenii noştri de fiecare dată când cei fără țară, fără adăpost şi fără scop sosesc la noi.

Dar pe cel pe care l-am găsit mort, nimeni nu l-a auzit intrând în sat. Nici om, nici câine. Ca şi cum ar fi căzut din cer. Şi era mort. Singur, întins între buruienile de la marginea drumului.

Mortul a fost adus la noi. În curtea casei parohiale, în cimitir. A fost un gest spontan. Morții sunt aduşi la biserică. Am explicat aceasta autorităților. La noi nu există nici post de poliție, nici jandarmerie, nici morgă, nici spital. Ştii asta. Locul unde se aduc morții este biserica.

După ce au aşezat cu evlavie cadavrul în cimitir, au venit să mă cheme. A fost tot un gest spontan. Am explicat şi aceasta anchetatorilor. Când un om moare, mai întâi este chemat părintele oamenilor, preotul.

Lucrul s-a întâmplat foarte devreme în zori. Am găsit mortul întins pe iarbă, aproape de clopotniță, la intrarea în cimitir. Acolo unde l-au întins cei care l-au găsit. Nu puteau să-l ducă în biserică; biserica era închisă. Mortul era un tânăr. Un om de oraş, îmbrăcat doar în pantaloni şi cămaşă. Avea pielea albă. O barbă

roşie, mătăsoasă. O faţă slabă, osoasă, palidă şi crispată. Se citea limpede pe această faţă – ca-ntr-o carte – că i-a fost cumplit de frică să moară. C-a luptat înspăimântat şi disperat împotriva morţii. Apoi s-a văzut că era un tânăr bolnav. Ne-am gândit că a fugit dintr-un spital. Ar fi putut fi şi un prizonier evadat. Prizonierii şi bolnavii au aceeaşi faţă. Exact aceeaşi. Aşa am crezut privindu-l. Mi s-a făcut milă de el. La toţi oamenii adunaţi în grabă în jurul lui în cimitir li s-a făcut milă de tânărul mort. Ne simţeam cu toţii puţin vinovaţi. Bolnav şi necunoscut, tânărul îşi dăduse sufletul în mijlocul satului nostru, foarte aproape de noi. În timp ce noi dormeam. Fără să-l putem ajuta sau măcar să fim alături de el în clipa morţii. Acest lucru ne privea. Pe toţi. Şi din această pricină ne simţeam puţin vinovaţi.

Pentru ca pisicile, câinii şi muştele să nu profaneze corpul mort, l-am dus în biserică. A fost primul lucru pe care l-am făcut.

Apoi am trimis un om călare să anunţe jandarmii, în satul vecin. Aşteptând jandarmii, am aprins două lumânări la căpătâiul mortului. L-am întins pe catafalc, în mijlocul bisericii. Apoi mi-am pus epitrahilul şi am zis rugăciunile pentru cei morţi, pentru odihna sufletului tânărului necunoscut.

Jandarmii au sosit după-amiaza. Au dezbrăcat mortul, i-au examinat trupul, pentru a vedea dacă n-a fost omorât. L-au cercetat. Apoi jandarmii au plecat, spunând că nu este vorba de o crimă. Că a fost o moarte naturală. Şi că vor face un raport.

— Iar mortul?, am întrebat noi. Ce facem cu mortul?

— Puteţi să-l înmormântaţi, au spus jandarmii. Nu vedem nici un inconvenient. Este un mort anonim. N-are nici un document. Nimic. Înmormântaţi-l.

— Credeţi că e un creştin?, am întrebat noi.

— Ce vă face să credeţi ca este creştin sau păgân, din moment ce este mort?, au spus jandarmii şi au râs.

— Ca să ştim cum să-l înmormântăm.

— Complicaţi lucrurile, au spus jandarmii. Faceţi o groapă în cimitir, aruncaţi mortul înăuntru, ca pe toţi morţii. Şi dacă vă lasă inima, spuneţi şi o rugăciune pentru el. O rugăciune nu poate să-i facă rău. Chiar dacă nu e creştin. E bine totdeauna să se roage cineva pentru tine. Şi acum, salut!

După plecarea jandarmilor, am spălat mortul. L-am ras. I-am tăiat părul, l-am îmbrăcat cu o cămaşă albă şi curată, după obicei. Apoi l-am înmormântat.

— Creştineşte?, am întrebat eu. Ştiam că Biserica rezervă ceremoniile de înmormântare doar pentru credincioşii săi, pentru cei botezați şi care au primit Sfintele Taine.

— Da. L-am înmormântat cu toată cinstea pe care Biserica o dă creştinilor decedați.

— Ai greşit, am spus eu. Ai procedat contrar legilor şi sfintelor canoane.

— Ştiu, a spus tatăl meu. Dar, citind rugăciunea pentru cei morți, m-am lăsat dus de ea. Cunoşti cântarea din slujba îngropării pentru morți: «Veniți, fraților, la groapă să vedem țărâna şi praful din care am fost zidiți. Cine este săracul sau bogatul? Stăpânul sau slobodul? Au nu sunt toți țărână?».”

Nu eram de acord. Creația din nou a omului, a creştinului, e cea a zilei a opta. E învierea lui Hristos. Deci Botezul. Dar nu voiam să-l întristez pe tatăl meu. Am întrebat:

„Şi apoi?

— Apoi, pentru că nu ştiam nimic despre acest om mort între noi, ne-am rugat lui Dumnezeu să-i ierte toate păcatele şi să-l odihnească în rai împreună cu sfinții.

— Asta-i tot?

— Nu e tot, a răspuns tatăl meu. Cum nu-i ştiam numele, l-am numit Teognost, *«Cel cunoscut de Dumnezeu»,* numai de Dumnezeu. L-am îngropat cu toată rânduiala înmormântării. Am pus pe mormântul său o cruce frumoasă de lemn, şi apoi am scris pe cruce: «Aici odihneşte Teognost, decedat în satul nostru».”

Nu era cu totul legal ceea ce făcuse tatăl meu. Dar inima omului n-a învățat niciodată să citească. Inima este întotdeauna analfabetă. Dacă nu ştii să citeşti litera legii, e ca şi cum aceasta n-ar exista. Tatăl meu a făcut slujba cu inima unui părinte. A comis ca preot o greşeală cumplită. Dar, ca părinte, a fost admirabil – adică deasupra legii. Un părinte nu-i constrâns să urmeze legea, ci să iubească. Să iubească mai presus de legi.

„I-am făcut lui Teognost slujba înmormântării cu foarte mare emoție. Ca şi cum ar fi fost fiul meu după trup. Căci era singur, anonim, abandonat printre noi. Tot satul a fost prezent. Şi tot satul a plâns. Ca şi cum ar fi fost fiul fiecăruia dintre noi.

— Pentru aceasta eşti îndreptăţit să primeşti un avertisment sever, am spus eu. O foarte severă mustrare. După care nu s-ar mai vorbi nimic.

— Dar nu e totul, a spus tatăl meu. După o lună, jandarmii au revenit în curtea parohială. Erau însoţiţi de oameni de la oraş. Aveau autorizaţia să-l exhumeze pe Teognost, ceea ce au şi făcut. După ce l-au dezbrăcat, oamenii de la oraş au privit cu atenţie trupul. Carnea începuse să se descompună. Dar oamenii de la oraş au spus, fără nici o ezitare, că Teognost era fiul lor. Apoi au spus să-l ţină pe fiul lor în biserică. Să nu-l mai punem în mormânt. Căci vor veni să-l ia a doua zi. Şi au plecat.

— Potrivit religiei lui, îl vom înmormânta în cimitirul evreiesc al oraşului, au spus.

— Acum Teognost nu mai era Teognost. Căci a fost recunoscut şi de oameni. De ai săi. Mormântul său a rămas gol. L-am regretat cu toţii. Căci îl iubeam deja. L-am adoptat toţi. Iar mormântul său, deasupra căruia am sădit un cireş frumos, trandafiri şi liliac, era cel mai îngrijit dintre toate mormintele din cimitir. Fiecare se simţea obligat să îngrijească un mormânt pe care nimeni nu era obligat să-l îngrijească. Iar acum Teognost ne lipsea. Mormântul său gol ne făcea rău…”

După care tatăl meu a revenit asupra faptelor:

„Între timp, cineva a trimis un denunţ la Ministerul Cultelor şi la Patriarhie. S-a cerut să fiu judecat şi condamnat. Pentru profanarea cimitirului. Pentru că am îngropat acolo un păgân. Şi apoi am fost suspendat. Pentru că am acordat cinstirile Bisericii unui «necreştin». A fost trimis un funcţionar de la prefectură să verifice faptele. A găsit că am acţionat împotriva legilor. Şi că denunţul era întemeiat. Am fost suspendat. Mi s-a tăiat salariul. Pentru moment mi s-a îngăduit să ţin slujbele, ca oamenii să nu rămână fără preot. Căci nu găseau pe nimeni să mă înlocuiască. Dar, de îndată ce va fi găsit un alt preot, nu voi mai avea dreptul să intru în biserică.”

Tatăl meu era din nou foarte abătut.

„Te rog să vii cu mine la minister. Trebuie să vorbesc cu ministrul. Trebuie să mă ierte. Fără salariul meu, acasă vom fi într-o situaţie disperată. Ţi-o spun fără nici o exagerare: murim de foame.”

M-am dus cu tatăl meu la minister. Mergea alături de mine. Încălțat cu bocancii mei de schi. De obicei, tatăl meu era încântat să meargă pe asfalt. El, care toată viața n-a mers decât pe cărările stâncoase de munte, avea senzația plăcută că, atunci când merge pe asfalt, tălpile picioarelor îi sunt mângâiate, îmi spunea că i se pare că merge cu picioarele goale pe catifea. Trotuarele îl încântau. Îmi spunea că e o plăcere să mergi pe asfalt, fără să fii obligat să priveşti tot timpul unde pui piciorul. În munți, la fiecare pas rişti să-ți rupi picioarele. Căci fiecare pas te poate duce în prăpastie. Acum nu-l mai bucura mersul pe asfalt. Era preocupat. Abătut. Suferea. Din pricina interdicției, din pricina suspendării salariului, din pricina procesului care trebuia să urmeze.

Secretarul ministrului Cultelor era unul dintre prietenii mei. Îl cunoşteam pentru că şi el era ziarist. Un om în vârstă şi admirabil. Ne-a primit bine, într-un birou mare cu fotolii de piele. A căutat dosarul tatălui meu. Cel cu afacerea de profanare a cimitirului. L-a deschis. S-a întunecat. După care l-a ascultat pe tatăl meu. Atent. Cu simpatie şi înțelegere.

„E o acuzație grosolană, am spus eu. Nu trebuie să facem din țânțar armăsar. Sunt de acord că este o greşeală gravă împotriva canoanelor şi regulilor Bisericii. Dar să nu se vorbească de profanare a cimitirului şi, mai ales, să nu-l suspende pe tatăl meu. Să nu-l lase să moară de foame. Fără mijloace de existență. Din cauza unui denunț stupid.

— Nu este un simplu denunț, a răspuns funcționarul. Este mai grav. Este chiar foarte grav. De ambele părți se pretinde că preotul, tatăl dumneavoastră, ştia perfect că mortul anonim era evreu. A fost dezbrăcat şi spălat. Gol. De aceea se consideră evident faptul că tatăl dumneavoastră a văzut că mortul era circumcis.

— La noi morții nu sunt dezbrăcați niciodată cu totul, am spus eu. Niciodată nu se face aşa ceva. Din sfială. Nu e ca la morgă sau ca la spital. E vorba de o spălare evlavioasă, cucernică.

— Aici stă scris că mortul a fost dezbrăcat. De aici s-a dedus în mod logic că s-a văzut că era circumcis. Deci evreu. Şi fiindcă mortul era evreu, prin faptul că a fost înmormântat creştineşte i s-a făcut o violență. A fost violat, religios vorbind. I s-a impus *post mortem* o religie străină. Familia mortului susține aceasta. Pe de altă parte, Biserica îl acuză pe preot de a fi încălcat canoanele,

înmormântând un evreu cu ceremonialul rezervat creştinilor. Ambele părți reclamă profanarea. Ambele părți sunt lezate. Şi amândouă cer, cu vehemență, cu violență chiar, socoteală tatălui dumneavoastră. E un act grav. A declanşat un adevărat război religios. La Petrodava."

Tatăl meu s-a albit cu totul. Şi eu de asemenea.

„Pentru Biserică sunteți vinovat de a fi profanat cimitirul. Pentru familia mortului sunteți vinovat de a fi profanat cadavrul. Sunteți într-o poziție foarte proastă. Foarte proastă. Dacă află ziarele, va fi o nouă afacere Dreyfus. Căci toată lumea va lua parte. Pro sau contra. Ca în legenda regelui Midas care transforma în aur tot ceea ce atingea, fiecare din noi transformă în act politic tot ceea ce face... Ați atins un evreu mort, binecuvântându-l ca preot creştin. Un motiv suficient pentru a declanşa crime, răzmeriție, masacre... Căci, ca şi atmosfera iadului, atmosfera veacului nostru e făcută din pucioasă. Ura, nebunia, patimile, se declanşează pretutindeni şi distrug totul, ca limbile de foc ale unui incendiu. Toată Europa e o vâlvătaie. Îl deplâng pe fiul dumneavoastră. Trebuie să-şi înceapă viața într-o atmosferă otrăvită... Ați făcut un gest fără rost şi generos, care a fost transformat într-o crimă dublă şi monstruoasă. Mergeți în pace. Voi clasa dosarul. Salariul vă va fi restabilit."

Ne-am ridicat. Înaltul funcționar s-a plecat adânc şi a sărutat mâna tatălui meu spunându-i:

„Părinte, sunteți un preot sfânt şi un om sfânt."

Tatăl meu a roşit ca un licean sau ca o fetiță. N-a ştiut să răspundă nimic.

Am ieşit de la minister mulțumiți c-am rezolvat problema, dar cu o umbră de tristețe în inimă. Ne-am dat seama că trăim într-o atmosferă toxică, nesănătoasă şi diabolică. Căci trebuia să ai drept complice iadul, ca să priveşti fapta tatălui meu – o faptă blândă şi curată şi puțin copilărească, aşa cum stă bine faptelor sfinților – drept o dublă declarație de război făcută creştinilor şi evreilor, drept un afront adus Bisericii şi Sinagogii, lui Hristos şi lui Moise... Era prea mult. Mai târziu voi avea eu însumi ocazia să experimentez pe propriul meu trup toxicitatea infernală ce domnea în atmosfera veacului meu. Căci pentru faptul de a fi descris cum şi cine a profanat la Chişinău capela liceului meu, unde m-am

rugat în toata adolescența mea, am fost ars la foc mic, şi mai sunt ars încă şi astăzi... Cu bucurie, şi în toate țările lumii occidentale.

„E nevoie de o greşeală ca să poată fi recunoscute inimile nevinovate, i-am spus tatălui meu. Căci cei cu inima curată devin şi mai curați comițând greşeli ca tine. Iar cei meschini şi josnici devin încă şi mai josnici, chiar atunci când rămân în legalitate şi în litera legii."

L-am invitat apoi pe tatăl meu la restaurant. A refuzat. Nu putea să mănânce cu mine. Voia să prindă trenul de prânz pentru a se întoarce la biserica sa, la parohia lui, la sărăcia lui...

Aşteptând trenul, în Gara de Nord, eram fericit că stau din nou alături de tatăl meu. Sufeream însă că nu i-am putut cumpăra un alt anteriu. Că nu i-am putut repara dantura. Că nu i-am putut face cadou nici măcar câteva cămăşi...

Tata a urcat în vagonul de clasa a treia, un vagon cu bănci de lemn alb. A venit la fereastră. Încadrat ca o icoană frumoasă.

„Binecuvântează-mă, părinte!, i-am spus sărutându-i mâna, când trenul se punea în mişcare.

— Dumnezeu să te binecuvânteze, pe tine cel ce eşti de două ori fiul meu!"

Şi trenul a plecat. Ducând în cadrul ferestrei unui vagon de clasa a treia icoana sfântului meu tată care mă binecuvânta, în timp ce vântul îi flutura mâneca largă a anteriului său în zdrențe...

A fost ultima dată când l-am văzut pe tatăl meu pe acest pământ. Pentru ultima oară.

XVI. S-a urcat oare tatăl meu cu trupul la cer?

Au trecut câteva zile de la vizita tatălui meu. Unul din colegii de şcoală militară, revenit de pe front în permisie, mi-a telefonat. Mi-a cerut veşti despre tata.

„Care este prenumele tatălui tău?, a întrebat el brusc.

— Constantin, am răspuns eu.

— Tatăl tău a fost împuşcat, mi-a spus colegul. Am aflat-o din întâmplare. Te previn însă că, din pricina cenzurii, nu ai fi aflat decât mult mai târziu. Trebuie să ştii.

— Cine l-a ucis pe tatăl meu?, am întrebat.

— N-a fost ucis. A fost executat. În gara din Paşcani. Acum trei zile. A fost găsit încălțat cu bocanci militari. Cobora din trenul de Bucureşti. Ordinele sunt foarte severe. Primul ofițer de jandarmi care l-a întâlnit l-a împuşcat.

— Nu erau bocanci militari, am spus eu. Erau bocanci de schi."

Nu mai ştiu ce-am spus apoi. Ştiam că eu eram cel care l-am omorât pe tatăl meu, oferindu-i blestemații de bocanci. Eram beat de durere, pentru întâia oară. Fără să ştiu unde merg şi ce fac, am bătut la toate porțile. Am cerut dreptate. M-am plâns. Ca şi cum toată lumea ar fi dispărut şi totul s-ar fi întors în întuneric. Atunci lui Dumnezeu I S-a făcut milă de mine şi de durerea mea cumplită şi a făcut o minune.

„E adevărat că tatăl tău a fost arestat şi condamnat la împuşcare. Din pricina unei perechi de încălțăminte. Dar este în viață."

Era o minune. O ştiam. Faptele s-au întâmplat în felul următor.

Întorcându-se din capitală, tatăl meu a ajuns în gara din Paşcani înainte de zorii zilei. Tatăl meu, care călătorise toată noaptea pe băncile de lemn ale trenului, a coborât fericit că regăseşte aerul proaspăt al Moldovei noastre. De la gară până acasă erau vreo patruzeci de kilometri. A plecat de îndată. Pe jos. Cum avea încălțăminte nouă, mergea foarte mândru. La minister i s-a promis că va primi salariul, că afacerea a fost clasată; călătoria

îi reuşise. Avea deci toate motivele să se simtă fericit. Şi apoi fiecare pas pe care-l făcea îl apropia de biserica sa, de parohia sa, de satul său. Mergea voiniceşte.

De-abia ieşit din oraşul Paşcani, a fost oprit de un baraj de poliție militară. Un ofițer de rezervă, pomădat, cu corset şi cravaşă – un fiu de ciocoi, un satrap fanariot, ca toți tinerii ofițeri din serviciul auxiliar al statului major – comanda un grup de soldați care-i percheziționau pe țărani. Era o scenă ce putea fi întâlnită adeseori. De mai mulți ani, pretutindeni pe drumuri puteau fi întâlniți soldați care făceau controale, pentru a vedea dacă sărmanii țărani români n-aveau în sacii lor grâu, pâine, piele, lână, porumb, fasole. Căci totul era raționalizat. Totul era interzis. Pentru țărani. Mii de oameni au fost împuşcați de oligarhii în uniforme parfumate pentru o cămaşă, pentru o pâine, pentru un băț de chibrit sau pentru o anvelopă uzată de camion. Împuşcați cu miile, la marginea drumului, ca nişte câini. Fără nicio milă. De ciocoii în uniforme[1].

La sosirea tatălui meu era deja o coadă lungă. Tatăl meu s-a aşezat la coadă. Înaintea lui şi după el se aflau țărani săraci ca şi el, flămânzi ca şi el, umiliți ca şi el, înspăimântați ca şi el. Toți aşteptau să fie percheziționați, dezbrăcați, loviți. Părintele acestor nefericiți, preotul, era acum cu ei. Şi din această pricină se simțeau mai curajoşi. Ştiau cu toții, şi tatăl meu ştia şi el, ce-i aştepta. Unii vor fi împuşcați. Alții vor fi puşi în lanțuri. Alții, cei mai fericiți – cei care nu vor fi găsiți vinovați de nimic – vor primi lovituri de cravaşă în plină față şi lovituri de baston pe spate. Apoi vor fi trimişi acasă. Vor fi declarați nevinovați. Pentru moment. Până la următorul baraj. Vor avea doar pielea feței biciuită de loviturile de cravaşă, câteva lovituri de baston pe spate şi o ploaie de lovituri de pumni.

Când a fost rândul tatălui meu să fie percheziționat, ofițerul s-a înfuriat violent. Striga cu ură:

„Duşmanul este la câțiva kilometri de noi, pământul sfânt al patriei este amenințat, şi tu, un popă, furi încălțămintea soldaților care-şi dau viața pentru tine!... Vei fi împuşcat pe loc. Ca un câine. Şi apoi trupul îți va fi spânzurat. De stâlpul de telegraf. Pentru a-i speria pe toți. Vei servi drept exemplu. Pentru toți țăranii hoți.

[1] VIRGIL GHEORGHIU, ***La Cravache,*** **Paris, 1960.**

— Fiul meu, poetul, mi i-a dat, a spus tatăl meu. Nu sunt bocanci militari, sunt bocanci de schi. Puteți verifica."

Dar sărmanul meu tată vorbea în zadar. Nimeni nu-l asculta. Orice cuvânt era inutil. Ciocoiul se dezlănțuise. Voia să-l ucidă pe tatăl meu. Voia să-l ucidă pe popă. Ca să dea un exemplu. Dorea ca execuția să aibă cât mai mare efect cu putință. I-a legat tatălui meu mâinile la spate cu o funie de animale. L-a legat la ochi. A pus șase soldați în linie în fața tatălui meu. Totul s-a petrecut repede. Disciplinat. Erau obişnuiți cu astfel de operațiuni. Căci aveau loc de-a lungul întregii zile. În toate zilele. La toate răscrucile. În toate piețele. Pretutindeni. Nu făceau decât să controleze, să lovească şi să împuşte.

Dar minunea lui Dumnezeu n-a întârziat. Căci tatăl meu era slujitorul lui Dumnezeu. Şi slujitorii lui Dumnezeu sunt prietenii lui Dumnezeu. Dumnezeu n-a putut îndura aceasta, era un lucru mult prea nedrept. Când ofițerul a ordonat foc, nici un soldat n-a apăsat pe trăgaci. Ofițerul a repetat ordinul. în zadar. Nemişcați, cu armele la umăr, soldații refuzau să apese pe trăgaci. Împietriseră. Ofițerul spumega de furie. Turbase cu totul. Şi-a scos revolverul şi amenința că doboară pe toată lumea, țărani şi soldați la un loc. Cu propria sa mână. Auzind aceasta, țăranii s-au pus în genunchi. Se rugau, mai întâi în tăcere, apoi cu voce tare, în cor. Soldații erau tot nemişcați.

„Puteți să ne omorâți, a spus caporalul, privind revolverul ofițerului îndreptat asupra lui. Puteți să ne omorâți pe toți. Dar noi nu-l vom omorî pe părintele nostru, preotul. Suntem creştini. A împuşca un preot e ca şi cum L-ai împuşca pe Dumnezeu."

Toate aceste lucruri au fost povestite de soldați şi de țărani. Au fost scrise. Şi semnate de fiecare dintre ei.

După ce au spus limpede ofițerului că refuzau să-l împuşte pe preot, soidații au pus armele la pământ şi au îngenuncheat şi ei, ca țăranii, şi au început să se roage în cor împreună cu țăranii. Tatăl meu se ruga şi el. Le-a dat dezlegare de păcate. De toate păcatele lor de sărmani. Şi aşteptau cu toți moartea.

Deodată, ofițerului i s-a făcut frică. A ordonat ca tatăl meu să fie dezlegat. A ordonat țăranilor să plece. Toată lumea era liberă.

El însuşi a plecat cu un camion de soldați, fără să spună nimic. Seara, la cazarmă, soldații au povestit lucrurile. S-a făcut o anchetă. S-au luat declarații scrise şi semnate. S-a alcătuit un

dosar. Ofițerul era un ciocoi, şi afacerea a fost clasată. Dar lucrurile au putut fi citite şi cunoscute. Pentru mine, principalul era că, în marea Sa bunătate, Dumnezeu l-a scăpat de la moarte pe slujitorul Său, preotul Constantin Gheorghiu, neîngăduindu-le oligarhilor să-l împuşte la marginea drumului ca pe un câine. Iar eu, mai înainte de orice, m-am dus la biserică să-I mulțumesc lui Dumnezeu pentru faptul de a-mi fi ținut tatăl în viață şi de a fi făcut o minune atât de mare pentru un preot de țară atât de mic, şi care, în plus, tocmai fusese învinuit de a fi profanat cimitirul, şi de erezie. Dar Dumnezeu ştia că, în tot ceea ce făcea, tatăl meu era condus de iubirea de aproapele. Şi legea principală este că poți face orice atunci când faci cu iubire... După cum s-a spus: „Iubeşte şi fă ce vrei...”[1].

Câteva zile după aceea, m-a cuprins o îndoială cu privire la această minune. Mă temeam ca tatăl meu să nu fi murit. Mi-era frică să nu mi se fi povestit lucruri aranjate anume pentru a mă linişti. Am hotărât să mă duc să văd cu ochii mei dacă tatăl meu era în viață. La fața locului. De mai multă vreme nu mai exista nici poştă, nici telefon între capitală şi frumoasa mea Moldovă, aflată în chiar nordul țării. Nu puteam să verific decât mergând eu însumi acolo.

Am cerut autorizațiile de călătorie şi, cu mare greutate, le-am obținut. M-am prezentat apoi la gară pentru a-mi lua bilet.

„Nu mai sunt trenuri pentru nordul Moldovei, mi s-a răspuns. Nu mai circulă decât trenuri militare. Toată Moldova a fost declarată zonă militară. Se duc lupte în regiune.”

Am făcut alte demersuri lungi şi dificile. Eram un poet cunoscut. Din această pricină am beneficiat de facilități. În sfârşit, mi s-a permis să călătoresc într-un tren militar. Cu o zi înainte de plecarea mea la Petrodava, mi s-a spus la statul major: „Dacă mergeți să vă găsiți tatăl şi familia, nu vă mai osteniți. Nu mai este nimeni în satele şi oraşele din Petrodava. Toată populația a fost evacuată. La Petrodava este linia frontului. Blindatele duşmanului sunt poate acolo.

— Când a fost evacuată populația?

— Totul s-a făcut cu atâta grabă încât nu se ştie decât un lucru: populația a fost evacuată de armată, în ordine şi complet.

[1] FERICITUL AUGUSTIN, ***Tractatus in Ep. Johannis ad Parthos Vll,*** **8.**

Operațiunea a reuşit. Nu se ştie încă unde anume a fost transportată populația. Trebuie să aşteptați. Tatăl dumneavoastră vă va scrie desigur când i se va asigura un loc undeva."

Era adevărat. Toată parohia tatălui meu a fost evacuată de armată. Credincioşii au fost adunați în convoi, cu toate sărmanele lor bunuri mobile, cu animalele, îmbrăcămintea, cu toată averea lor sărăcăcioasă, şi îndrumați apoi spre sud. Nu se ştie însă unde anume s-au oprit. Căci înaintarea armatei duşmane a fost brutală. Nu se puteau stabili dinainte locurile în care să se aşeze populația evacuată din zonele de luptă.

„Poate sunt încă pe drum, am fost asigurat. Vor pleca curând şi de îndată ce vor sosi undeva, veți avea veşti de la ei."

Un lucru e sigur: Dumnezeu a scăpat prin minune viața tatălui meu. Tatăl meu a sosit sănătos în satul său, sănătos şi cu picioarele goale. Puțin timp după aceea, armata a evacuat toată populația civilă din regiune. Tatăl meu a plecat în coloană, pe jos, cu toată parohia sa, într-o direcție necunoscută.

De la această plecare s-au scurs douăzeci de ani. Prezența acestor refugiați n-a fost niciodată semnalată în nici o altă parte a pământului, nici în mers, nici oprită. Nimeni nu i-a mai văzut.

Locul unde se găsesc ei este *theognostos*: cunoscut doar lui Dumnezeu.

Poate au murit de mult. Poate sunt vii şi stabiliți undeva. Poate sunt vii şi încă merg în coloană pe drumuri... Dar încotro anume?

Puțin timp după dispariția tatălui meu şi a parohienilor săi, frumoasa, nefericita şi iubita mea țară a fost complet ocupată de invadatorul venit dinspre răsărit cu tancuri americane. În ultimele două mii de ani poporul meu n-a fost liber de ocupațiile străine decât timp de câteva decenii. Două mii de ani de ocupație străină şi şaizeci de ani de libertate relativă, aceasta este istoria poporului meu! Eram foarte neliniştit. Mi-era teamă că duşmanul – ultimul ocupant – să nu fi ajuns din urmă convoiul alcătuit din parohienii tatălui meu. Dacă l-a întâlnit în drum, parohia a fost cu siguranță masacrată. Dacă aceasta s-a oprit, şi dacă ocupantul a întâlnit-o stabilită undeva, erau mai multe şanse ca ea să supraviețuiască. Când sosesc într-o localitate – fie un oraş sau un sat –, aceşti din

urmă ocupanți ai țării mele arestează în primul rând preoții. Rechiziționează bisericile şi le transformă în clădiri de utilitate militară. Sfintele lăcaşuri devin astfel crâşme pentru soldați, depozite de cereale, garaje sau construcții administrative. Preoții nu sunt uciși de îndată. Sunt plimbați, cu mâinile legate şi în lanțuri, prin sat sau prin oraş. Sunt umiliți, obligați să mătură drumurile, să golească latrinele, să curețe WC-urile. Sunt acuzați de lucruri murdare şi li se fac procese publice, pentru a fi înjosiți, calomniați, umiliți.

Pentru aceste treburi abjecte ocupantul foloseşte oameni care nu sunt născuți în religia creştină. Prin urmare, ei nu pot avea nicio milă pentru o religie care nu este cea a părinților lor.

În cursul proceselor aranjate împotriva preoților, se organizează de asemenea reuniuni antireligioase. Instigată de organizatorii păgâni, mulțimea sfârşeşte prin a-i linşa pe preoți. Preoții care supraviețuiesc acestor încercări şi suferințe – mărturisitorii – sunt trimişi în ocne îndepărtate.

Fiindcă tot ceea ce am mai scump pe lume – singurele lucruri care îmi sunt dragi – sunt bisericile şi icoana tatălui meu, era firesc să fiu neliniştit în această privință. Dar, cu toate strădaniile mele şi cu toate cercetările, n-am reuşit, în douăzeci de ani, să găsesc nici cea mai mică urmă a tatălui meu sau a parohiei sale. Nimeni din cei scăpați, din martorii şi fugarii pe care i-am întrebat în ultimii douăzeci de ani, n-au putut să-mi spună nimic. Uneori am certitudinea că tatăl meu şi parohia sa au fost obiectul unei minuni. Dacă au fost martirizați, uciși, trebuia să fie cu siguranță văzuți. Strigătul lor trebuia să fi fost auzit. Sângele lor trebuia să fi lăsat o urmă şi trebuia să-şi fi lăsat undeva cadavrele. Dar nu există nicio urmă a lor. Văzând aceasta, mă gândesc foarte serios că tatăl meu şi toți parohienii săi au trecut direct de pe pământ la cer. Evenimentele erau atât de precipitate, şi pericolul pentru ei era atât de mare, că nici tatăl meu, nici credincioşii săi, n-au avut timp să-şi lase trupul, hainele lor de piele, pe pământ, aşa cum se întâmplă de obicei. Primejdia era atât de mare, timpul atât de scurt, că nici tatăl meu, nici fiii săi, n-au avut poate posibilitatea să-şi părăsească trupurile lor de carne şi să le lase în vestiarul cimitirului, în morminte, până la învierea lor. Ei au urcat în grabă cu trupurile la cer fără să se mai dezbrace, aşa cum au trăit pe pământ. Ca acei călători care ajung în gară în ultimul minut, iar

trenul se află deja în mers. Nu mai aveau timp să îndeplinească toate formalitățile. Şi Dumnezeu, ca un bun şef de gară, văzându-l pe tatăl meu şi pe parohienii săi gâfâind şi trişti că pierd trenul, le-a deschis larg porțile cerului, spunându-le: „Urcați la cer cu trupurile. Nu mai aveți timp să vă lăsați hainele de piele în cimitir. Haideți repede! Îmbarcați-vă. Sunt atât de uşoare hainele voastre de piele. Cea a părintelui Gheorghiu e aproape transparentă. Urcă dar la cer, părinte, cu micuța ta manta de piele."

Astfel, tatăl meu s-a urcat poate cu trupul la cer. Cu micuțul său trup pământesc. Era preot. Era îmbrăcat preoțeşte. Purta Duhul Sfânt ca pe o flacără. Şi, când coboară asupra unui om, Duhul Sfânt coboară şi asupra trupului, sfințeşte şi trupul. Dar dacă această minune n-a avut loc, dacă tatăl meu n-a urcat cu trupul la cer, Dumnezeu a făcut poate pentru el o altă minune. Cea pe care Dumnezeu o face pentru orice broscuță. Se ştie că – printr-o favoare specială a cerului – atunci cânt mor, broscuțele nu lasă pe pământ nici un cadavru. După moarte, broscuțele nu putrezesc, ele se usucă. Se transformă într-o pulbere fină, şi cea mai uşoară adiere de vânt le ridică spre înălțimile cerului. Din moment ce tatăl meu nu şi-a lăsat trupul pe pământ, şi a urca cu trupul la cer e o minune mult prea mare pentru un atât de sărman preot, poate că Dumnezeu i-a dat prilejul să urce sus cu trupul său subțire, aşa cum urcă broscuțele: prefăcându-se într-o pulbere foarte fină, care poate urca până la stele; o pulbere la fel de fină ca polenul florilor de cireş. Poate că asta a devenit trupul său...

Aceste presupuneri şi ipoteze le-am făcut din pricina iubirii pe care i-o port, dar mai cu seamă din pricina încrederii pe care o am în Dumnezeu, Care poate totul atunci când vrea. Chiar şi această minune: de a-l invita pe tatăl meu cu trupul alături de El, în Cer.

Tatăl meu nu a fost surprins să vadă țara noastră ocupată de invadatorii care veneau dinspre răsărit, înarmați de americani.

Aşa cum a refuzat să declare naşterea mea autorităților, de teama de a nu fi obligat să mă dea – ca tribut – răpitorilor de copii pentru plata ocupantului – tot aşa se gândea adeseori la zilele când parohia sa va fi ocupată de barbarii păgâni, veniți dinspre răsărit. Se pregătea pentru această nenorocire. Îmi vorbea despre ea.

«În caz de nenorocire, e greu să săvârşeşti Sfânta Liturghie. Pentru a săvârşi Sfânta Liturghie, trebuie să ai o biserică. Nu poți sluji decât într-o biserică sfințită de un episcop.

— Atunci de ce ții mereu vasele de slujbă gata pentru fugă în munți?"

Căci tatăl meu era gata în orice clipă să salveze de la profanare vasele sfinte, acoperămintele altarului şi icoanele. Era întotdeauna gata să se refugieze cu credincioşii săi în păduri. Cum se făcea de altfel de două mii de ani. Cu fiecare generație. Chiar de mai multe ori într-o singură viață de preot.

În două mii de ani de ocupație şi prigoane, noi, moldovenii, am învățat că pe lângă biserica de piatră, de lemn şi de pământ, un preot trebuie să aibă o a doua biserică, mai micuță. O biserică portativă. Pentru vremile de restrişte. Pentru momentele când nu mai poți sluji în biserica mare. Această biserică de buzunar nu e mai mare decât o batistă. Ea se găseşte pe orice altar, în toate bisericile noastre; se numeşte antimis, de la *antimension*. Cuvântul înseamnă „în loc de masă" sau „înlocuitor de altar". În orice biserică creştină, esențial este altarul. Aşa cum s-a spus: „Altarul e obârşia oricărei slujiri a tainelor. Adevăratul templu e altarul... Restul lăcaşului nu e decât o întregire, o imitare a altarului"[1]».

Antimisul e tocmai altarul. Este o pânză pătrată de mătase albă cam de şaizeci de centimetri, pe care sunt imprimate în negru semnele Patimii şi îngropării lui Hristos.

La unul din capete, antimisul poartă moaştele unui sfânt. Căci orice altar adevărat conține în el moaşte.

Antimisul este sfințit de episcop prin acelaşi ceremonial ca şi o biserică. Căci antimisul este o biserică. La fiecare săvârşire a Sfintei Liturghii, preotul desface antimisul de pe altar şi pe antimis săvârşeşte Euharistia. Teologii occidentali ne-au reproşat totdeauna – nouă, ortodocşilor – lipsa de logică şi complicarea lucrurilor. Căci, săvârşind Liturghia pe antimis, noi celebrăm de fapt pe două altare puse unul peste altul. Dar aceasta nu vine din lipsă de logică, nici din prostia noastră; vine din faptul că am trăit – şi trăim mereu – în primejdii. N-am trăit niciodată liniştiți,

[1] SFÂNTUL NICOLAE CABASILA, ***De vita in Christo, PG* 50, 493 – 725, cap. V [traducere românească:** pr. prof. T. BODOGAE: NICOLAE CABASILA, ***Scrieri,* Ed. Arhiepiscopiei Bucureștilor, 1989, p. 225 ș. u.]**

nicicând în istoria noastră. În timp ce săvârşesc Sfânta şi Dumnezeiasca Liturghie, preoții noştri se aşteaptă să vadă hoardele dinspre răsărit intrând pe cal în sfânta biserică. Aşa cum s-a întâmplat întotdeauna şi cu regularitate. Mai puțin ultima dată – în al doilea război mondial – când păgânii dinspre răsărit n-au mai intrat în bisericile noastre pe cai, ca Attila, ca Gingis Han şi ca Timur Lenk, ci în jeepurile fabricate şi oferite de cetățenii Statelor Unite.

Preotul român se aşteaptă la năvălirea duşmanului în biserica sa de fiecare dată când săvârşeşte Sfânta Liturghie. Şi pentru ca să poată face față pericolului şi să evite sacrilegiul – căci o slujbă nu poate fi întreruptă – preotul are totdeauna deasupra altarului un altar portativ – antimisul – pe care-l poate lua cu el, pentru a fugi din fața duşmanului şi a merge să slujească altundeva.

Antimisul este deci o biserică de buzunar. O biserică ce poate fi luată cu noi, în păduri, în munți, în grote, pentru a sluji. Preotul poate lua antimisul cu el în timpul fugii sale sau în exil, în închisori, în ocnă, ori în lagărele de concentrare. Chiar un preot foarte bătrân şi foarte slăbit îl poate purta, căci antimisul este uşor ca o pană. E făcut din mătasea cea mai fină, cea mai uşoară, pentru a putea fi ascuns în palmă. Poate fi cuprins în pumnul strâns.

Dar duşmanii ereditari ai credinței şi poporului nostru au aflat că noi avem biserici purtătoare. Că orice preot are obiceiul să ascundă asupra lui o biserică de buzunar, o biserică care se împătureşte şi nu e mai mare decât o cutie de chibrituri. Fugind din fața năvălitorului, orice preot transportă întotdeauna o biserică uşoară ca o pană. O biserică pentru vremi de restrişte.

Din această pricină, de fiecare dată când un preot este arestat, el este dezbrăcat şi percheziționat foarte atent, pentru a se găsi şi confisca altarul său, biserica sa portativă, biserica sa de buzunar, antimisul său.

Fără biserică, preotul nu poate sluji. Şi pentru că micuța biserică e întotdeauna prea mare, şi poate fi văzută şi confiscată de duşmani, noi am găsit o biserică pe care nici un polițist din lume n-o poate confisca. În caz de nenorocire, dacă preotul nu are antimis, el poate sluji Sfânta Liturghie pe pieptul unui alt preot.

Al doilea preot se întinde pe spate, acolo unde se află, în închisoare, în lagăr, în ocnă, şi preotul care slujeşte, punând

sfintele vase pe pieptul preotului frate, slujeşte pe trupul său ca pe un altar sfânt. Iar dacă, din nenorocire, duşmanul ucide toți preoții, dacă nu mai rămâne decât unul singur, şi acela poate sluji, fără biserică, fără antimis, fără pieptul celui de-al doilea preot care să-i slujească drept altar: el poate sluji pe pieptul oricărui creştin. Orice om poate ține loc de altar. Orice om poate înlocui biserica cu trupul său. Pieptul omului înlocuieşte în mod valid cea mai frumoasă, cea mai sfântă şi mai monumentală catedrală din lume. În închisoare, pieptul unui creştin slujeşte drept biserică. Căci pieptul unui om este un altar la fel de sfânt ca bazilica Sfântul Petru din Roma şi ca Sfânta Sofia din Constantinopol. Teologul explică astfel: „Doar firea omenească, dintre toate ființele văzute, poate fi cu adevărat un altar", iar frumoasele altare pe care creştinii le-au construit în marmură, în aur, în argint, nu sunt în fond decât reproduceri ale firii omeneşti, deci ale firii dumnezeieşti, căci „orice altar făcut de mână omenească nu face decât să imite chipul omenesc al lui Hristos[1].

În fiecare duminică, în fiecare zi de sărbătoare, când se pregătea de slujbă, tatăl meu făcea totodată pregătirile de fugă, aşa cum i se porunceşte fiecărui preot în povățuirile cărții sale de cult, *Liturghierul*. Căci, dacă nu poate fugi cu antimisul şi cu sfintele vase, pentru a continua altundeva slujba, preotul trebuie să se lase ucis. Nimic, niciodată, nu-l scuză pe preotul care întrerupe Sfânta Liturghie. Şi dacă preotul e ucis înainte de a sfârşi Liturghia, întâiul preot care trece pe acolo, sau care află că o slujbă n-a fost terminată, trebuie să lase totul şi, cu riscul vieții, să meargă să sfârşească Dumnezeiasca Liturghie.

Cunoscând deci pregătirile pe care le făcea tatăl meu pentru fugă şi pentru continuarea slujirii sale, în exil sau în închisori, mi-l imaginam, după dispariția sa, într-un loc de suferință. Îl vedeam pe tatăl meu cu o funie în jurul gâtului în loc de odăjdii preoțeşti, slujind Liturghia pe pieptul unui om. Aşa îl văd în fiecare duminică. Altarul său e trupul unui alt prizonier. În jurul preotului şi a altarului viu, ceilalți prizonieri cântă *Kyrie eleison*, „Doamne miluieşte"...

Desigur, mi-e tare milă de tatăl meu gândindu-mă că toate acestea ar putea fi adevărate. Sunt fiul său după trup. Sunt fiul

[1] SFÂNTUL NICOLAE CABASILA, ***De vita in Christo,*** **cap. V [trad. rom. cit., p. 227].**

său după Duh. Sunt de două ori fiul său. Îl iubesc de două ori mai mult decât îşi iubeşte un fiu tatăl, îl iubesc şi îl venerez ca pe cea mai frumoasă icoană pe care au văzut-o ochii mei pe pământ, îl iubesc pentru că-l socotesc un om sfânt, un preot sfânt şi un tată sfânt. Îl iubesc ca mărturisitor al credinţei şi martir.

Dar, cu toată nesfârşita milă pe care o am pentru tatăl meu, închipuindu-mi-l în clipele de mare suferinţă în care se află preoţii de la marginea de răsărit a Europei, nu pot să nu-mi înăbuş în piept un sentiment de mândrie extremă. Sunt foarte mândru de tatăl meu. Extrem de mândru. Căci nicăieri pe pământ nu e un preot care să aibă o biserică mai frumoasă, mai monumentală, mai sfântă şi odăjdii preoţeşti mai măreţe decât cele ale tatălui meu: un piept de om drept biserică şi o funie drept odăjdii.

Sunt sigur că Dumnezeu este la fel de mândru ca şi mine de tatăl meu şi de toţi sfinţii preoţi români asemeni tatălui meu. Ei sunt nenumăraţi.

Şi pentru că preoţii poporului meu erau asasinaţi şi ucişi în fiecare zi, iată că la vârsta de patruzeci şi şapte de ani, aflându-mă în exil la Paris, am îmbrăcat anteriul tatălui meu şi al tuturor sfinţilor mei părinţi. Am devenit preot ca şi ei. Pentru ca numărul lor să nu se micşoreze. Spre slava lui Dumnezeu. Care trebuie să rămână printre noi. Prin prezenţa preotului.

Desigur, în ciuda antrenamentului de martir pe care l-am suferit toată viaţa mea, ca om, şi de-a lungul istoriei, ca român, nu voi fi niciodată un preot la fel de minunat ca tatăl meu. Am rămas prea multă vreme departe de altar. Dar asta nu schimbă cu nimic lucrurile. Căci nici un om nu e în fond vrednic de preoţie. Aşa cum se şi spune: „Nimeni... nu este vrednic să se apropie şi să slujească Ţie, împărate al Slavei, căci a sluji Ţie este lucru mare şi înfricoşat chiar şi pentru puterile cereşti”[1].

Îmbrăcat cu „harul preoţiei” şi având „puterea Sfântului Duh”, orice preot este egalul celorlalţi preoţi. „Un preot bun nu primeşte mai mult, şi un preot rău nu primeşte mai puţin. Şi pentru unul şi pentru altul e Trupul şi Sângele lui Hristos, pentru că taina se săvârşeşte nu prin vrednicia slujitorului sfinţitor, ci prin cuvântul Ziditorului şi puterea Sfântului Duh”[2].

---

[1] **Rugăciunea preotului în timpul cântării Heruvicului *(Liturghier).***

[2] PASCHASIUS RADBERTUS, ***De corpore et sanguine Domini XII,* 1, *PL* 120, 1311, 1312.**

„Nu omul face ca darurile să se prefacă Trupul şi Sângele lui Hristos, ci Hristos însuşi... Preotul e cel care îl închipuie şi rosteşte cuvintele, dar puterea şi harul sunt ale lui Dumnezeu”[1]. Primind preoția, sunt, aşadar, din nou în fiecare duminică la biserică alături de tatăl meu. Căci el este în chip nevăzut prezent alături de mine, aşa cum sunt îngerii şi ceilalți sfinți. Iar în curând voi fi şi eu alături de el în marea biserică de sus. Pentru a sluji Dumnezeiasca Liturghie amândoi împreună în jurul Arhiereului şi învățătorului nostru Iisus Hristos, aşa cum o săvârşim pe pământ, din tată în fiu, de veacuri.

[1] SFÂNTUL IOAN HRISOSTOM, ***PG* 49, 380 – 389.**

Cuprins

De la „ora veşnică” la „ora 25” şi retur 5
I. Deschizând ochii asupra unei icoane 13
II. Scurtă schiţă genealogică şi geografică 19
III. Tatăl meu, slujitorul cerurilor... 22
IV. Greutatea îngerilor 26
V. Tatăl meu pe care-l împart cu toată lumea... 28
VI. Amestec de lacrimi şi teologie 32
VII. Marea idilă teologică 36
VIII. Haina de piele, uniforma noastră penitenciară..... 39
IX. O copilărie petrecută în cerul rezidit pe pământ 44
X. Casa parohială natală şi vecinii mei, morţii 48
XI. Trăind în cer 53
XII. Cumplita istorie pământească a părinţilor mei 58
XIII. Preotul cu picioarele goale şi proletariatul bisericesc... 66
XIV. Durerile, ostenelile şi foamea calului lui Hristos care a fost tatăl meu..... 74
XV. Cum preacinstitul meu părinte a ajuns eretic şi profanator de cimitire şi cum a fost suspendat din slujirea sa 79
XVI. S-a urcat oare tatăl meu cu trupul la cer? 93

Editura şi Librăria DEISIS
str. Timotei Popovici, nr. 21,550164 Sibiu
tel ./fax 0269-214272
www.edituradeisis.ro

Difuzare: SC *SUPERGRAPH* SRL
str. Ion Minulescu, nr. 36
031216 Bucureşti, sector 3
tel. 021-3206119, fax 021-3191084

Tiparul executat la *PRINT MULTICOLOR*
str. Bucium, nr. 34, 700265 Iaşi
tel. 0232-211225,236388
fax 0232-211252

Poet şi teolog, scriitor cu faimă mondială şi preot ortodox, exilat din 1948 în Franţa, părintele Virgil Gheorghiu (1916–1992) este autorul unei opere impresionante, cuprinzând peste 40 de volume.

În acest scurt, dar admirabil volum cu valoare de adevărat testament spiritual, el evocă iniţierea în experienţa fondatoare a „orei veşnice" de care a avut parte încă din cea mai fragedă pruncie în casa parohială şi în biserica unde slujea tatăl său, părintele Constantin Gheorghiu. Este vorba de un text literar-teologic unic în felul lui, un gen de amintiri dintr-o copilărie teologică despre viitorul eshatologic al fiinţei umane. Povestindu-şi copilăria, autorul face teologie (de cea mai bună calitate), rezultatul fiind nu o simplă autobiografie spirituală, cât o veritabilă mistagogie literară, pe înţelesul tuturor.

Într-o epocă ajunsă la „ora 25", şi în care economicul şi tehnologicul îi revelează din plin esenţa nihilistă, mesajul operei scriitorului preot şi artistului teolog Virgil Gheorghiu — o mare conştiinţă creştină a acestui veac — merită din plin să fie restituit spaţiului spiritual care l-a dăruit lumii şi culturii universale ca un manifest cu valoare de simbol al regăsirii demnităţii teologice a omului şi fiinţei româneşti în lumina cea neînserată a „orei veşnice".

ISBN 978-973-7859-38-5